

Univerzita Karlova v Praze

Právnická fakulta

Jiří Vošvrda

Rozhodčí doložky ve spotřebitelských smlouvách a ochrana spotřebitele v rozhodčím řízení

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Tomáš Pohl

Katedra občanského práva

Datum vypracování práce: březen 2012

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracoval samostatně, všechny použité prameny a literatura byly řádně citovány a práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 4. dubna 2012

.....

Jiří Vošvrda

Obsah

Obsah	1
Úvod.....	4
1. Rozhodčí řízení obecně.....	7
1.1. Pojmové vymezení rozhodčího řízení.....	7
1.2. Zařazení mezi alternativní způsoby řešení sporů.....	7
1.3. Otázka vhodnosti pro řešení spotřebitelských sporů	8
1.4. Historie a poslední vývoj	9
1.5. Prameny právní úpravy.....	13
1.5.1. Mezinárodní prameny	13
1.5.2. Prameny práva EU	14
1.5.3. České prameny.....	15
1.6. Druhy rozhodčího řízení	16
1.7. Základní zásady rozhodčího řízení	17
1.8. Výhody a nevýhody rozhodčího řízení z pohledu spotřebitele.....	18
1.9. Právní povaha rozhodčího řízení	20
1.9.1. Smluvní teorie.....	21
1.9.2. Jurisdikční teorie.....	21
1.9.3. Smíšená teorie.....	21
1.9.4. Autonomní teorie	21
1.9.5. Postoj Ústavního soudu k některým otázkám rozhodčího řízení.....	22
1.9.5.1. Nalézají rozhodci právo?	22
1.9.5.2. Jsou rozhodci orgánem veřejné moci?	23
1.9.5.3. Je možné vzdát se práva na soudní ochranu?	24
1.10. Arbitrabilita.....	26
1.11. Rozhodčí smlouva (jako předpoklad pravomoci rozhodce)	27
1.11.1. Povaha rozhodčí smlouvy	28
1.11.2. Náležitosti rozhodčí smlouvy	29
1.11.3. Účinky platné rozhodčí smlouvy	29
1.11.4. Možnost namítat neplatnost rozhodčí smlouvy	30
1.11.5. Ustavení rozhodce, rozhodčího senátu	31
2. Arbitrážní centra	32
2.1. Právní povaha arbitrážních center.....	33

2.2. Rozhodčí doložky doporučované centry.....	33
2.3. Kritické názory na změnu judikatury ve věci arbitrážních center	37
2.4. Právní úprava účinná od 1. 4. 2012	40
3. Rozhodčí doložky ve spotřebitelských smlouvách.....	43
3.1. Forma rozhodčích doložek ve spotřebitelských smlouvách	43
3.2. Nepřiměřené podmínky ve spotřebitelských smlouvách.....	45
3.2.1 Směrnice o nepřiměřených podmínkách.....	46
3.2.1.1. Generální klauzule	46
3.2.1.2. Demonstrativní výčet.....	46
3.2.1.3 Posuzování přiměřenosti smluvních podmínek	47
3.2.1.4 Nezávaznost nepřiměřených podmínek	48
3.2.2. Judikatura Soudního dvora EU	50
3.2.2.1. Mostaza Claro	50
3.2.2.2. Asturcom.....	52
3.2.3. Úprava v občanském zákoníku	54
3.2.3.1. Generální klauzule	54
3.2.3.2. Demonstrativní výčet.....	55
3.2.3.3. Nový občanský zákoník.....	58
3.3. Ústavněprávní limity rozhodčích doložek ve spotřebitelských smlouvách.....	59
3.4. Kolektivní ochrana spotřebitelů.....	63
4. Ochrana spotřebitele v rozhodčím řízení	65
4.1. Osoba rozhodce.....	65
4.1.1. Obecné osobní a kvalifikační předpoklady.....	65
4.1.2. Tzv. autorizovaní rozhodci	66
4.1.3. Nepodjatost, nezávislost a nestrannost rozhodce.....	69
4.2. Vázanost rozhodce hmotným právem.....	71
4.3. Zrušení rozhodčího nálezu soudem	72
4.3.1. Důvody pro zrušení rozhodčího nálezu	73
4.3.1.1. Právní úprava účinná do 31. 3. 2012	73
4.3.1.2. Právní úprava účinná od 1. 4. 2012	76
4.3.2. Postup po zrušení rozhodčího nálezu.....	78
4.3.3. Odložení vykonatelnosti rozhodčího nálezu.....	78
4.4. Zastavení nařízeného výkonu rozhodnutí	79

4.5. Přejchod na novou právní úpravu	81
5. Závěr	82
Seznam zkratk	83
Seznam použité literatury	84
Monografie.....	84
Odborné články.....	85
Internetové zdroje	89
Právní předpisy	92
Judikatura.....	93
Abstrakt.....	97

Úvod

Problematika rozhodčích doložek ve smlouvách uzavíraných se spotřebiteli (spotřebitelských smlouvách)¹ a ochrana spotřebitele v rozhodčím řízení vůbec se stala v poslední době jedním z nejdiskutovanějších právních témat, a to jak v odborné, tak i v širší veřejnosti. Jistě k tomu přispělo nejen projednávání a následné přijetí tzv. spotřebitelské novely² zákona o rozhodčím řízení, která nabyla účinnosti dne 1. 4. 2012, a s tím související zájem hromadných sdělovacích prostředků (které snad ještě důsledněji informovaly i o řadě případů zneužití rozhodčího řízení ve spotřebitelských sporech, jež přispěly k přijetí této novely),³ ale i fakt, že značná část obyvatel už ve svém životě uzavřela v postavení spotřebitele formulářovou smlouvu v podobě smlouvy o úvěru, smlouvy o zprostředkování, leasingové smlouvy apod. obsahující rozhodčí doložku, a to často bez hlubší pozornosti či dokonce bez představy, o co se vlastně jedná.⁴

V důsledku dosavadní velmi liberální úpravy účinné od 1. 1. 1995 se z rozhodčího řízení postupně stal běžný způsob řešení spotřebitelských sporů, který ovšem rovněž začal vyvolávat řadu kontroverzí,⁵ a to zejména v oblasti rozhodčích řízení vedených tzv. arbitrážními centry, na jejichž postavení se proto v této práci rovněž blíže zaměřím.

Pozornost odborníků, médií a nakonec i reakci soudů, vlády⁶ a Parlamentu ČR si tento institut zasloužil bohužel až ve chvíli, kdy se v rozhodovací praxi naplno projevil

¹ Ve smyslu § 52 odst. 1 občanského zákoníku.

² „Spotřebitelskou novelou“ či jen „novelou“ se v této práci rozumí zákon č. 19/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

³ Srov. Klein, B.: Proč mnozí dští oheň a síru na rozhodčí řízení, když jde o božskou instituci?, Právní fórum, č. 3/2010, s. 100–102.

⁴ Podle průzkumu finanční gramotnosti obyvatel ČR, zpracovaného v roce 2010 společností STEM/MARK, a.s., pro Ministerstvo financí a Českou národní banku, pouze 12 % respondentů uvedlo, že se s pojmem rozhodčí doložka již někdy setkala. Z těch, kteří uvedli, že tento pojem znají, navíc 25 % nedovedlo následně vysvětlit, o co se jedná. Závěrečná zpráva z výzkumu je dostupná na: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/EXT - PPT_zaverecna_zprava_mereni_FG - plne_zneni.pdf.

⁵ Srov. např. diskusi k článku Raban, P: Soukromé rozhodčí soudy a stanné rozhodčí řízení, Právní rádce, č. 11/2005, dostupnou spolu s článkem na: http://pravnihradce.ihned.cz/2-17257700-F00000_d-d3.

⁶ Spotřebitelská novela je výsledkem vládního návrhu novely zákona o rozhodčím řízení ze dne 18. 5. 2011, sněmovní tisk č. 371. Srov. rovněž Programové prohlášení vlády ze dne 4. 8. 2010, podle něhož si vláda bere za cíl „znovelizovat zákon o rozhodčím řízení, a to zejména v oblasti pravidel pro využívání rozhodčích doložek a požadavcích na výkon funkce rozhodců, včetně jejich odpovědnosti, evidence a

absence jakýchkoliv opatření na ochranu spotřebitele v zákoně o rozhodčím řízení spojená s nedokonalou implementací práva EU⁷ vztahujícího se na ochranu slabší smluvní strany a rozporuplná soudní rozhodovací praxe. Podle důvodové zprávy k vládnímu návrhu spotřebitelské novely zákona o rozhodčím řízení dokonce hrozila s ohledem na případy zjevného zneužívání ve spotřebitelských sporech diskreditace samotného institutu rozhodčího řízení v očích veřejnosti, a to přesto, že jinak velmi dobře funguje pro řešení sporů obchodních.

V reakci na řadu excesů v rozhodovací praxi se objevily i názory volající po zrušení možnosti uzavřít rozhodčí smlouvu ohledně sporů ze spotřebitelských smluv (nebo alespoň některých z nich) či umožnění uzavření rozhodčí smlouvy až po vzniku sporu.⁸ Nakonec ale, dle mého názoru správně, převážil názor, že cestou nápravy není zrušení institutu, který bývá zneužíván, ale zabránění či omezení jeho zneužívání. Zákonodárce se tedy vydal cestou větší regulace, a to jak rozhodčích doložek ve spotřebitelských smlouvách, tak samotného rozhodčího řízení (zejména stanovením přísnějších požadavků na osobu rozhodce a rozšířením důvodů pro zrušení rozhodčího nálezu soudem umožňujícím jejich soudní přezkum částečně i z věcného hlediska).

Po nezbytném úvodu zabývajícím se rozhodčím řízením obecněji se v této práci budu věnovat rozhodčímu řízení z pohledu ochrany spotřebitele, a to s důrazem na úpravu jeho nejčastějšího smluvního předpokladu, tj. rozhodčí doložky, a následnou ochranu spotřebitele v průběhu rozhodčího řízení a po něm). Cílem této diplomové práce je tedy analyzovat právní úpravu základních otázek týkajících se postavení spotřebitele v rozhodčím řízení a zhodnotit změny, které v této oblasti nastaly od 1. 4.

minimální správy“, dostupné na: http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/Programove_prohlaseni_vlady.pdf.

⁷ Včetně nezohlednění judikatury ESD, srov. zejména rozhodnutí ze dne 26. 10. 2006, sp. zn. C-168/05, ve věci Elisa María Mostaza Claro v. Centro Móvil Milenium SL.

⁸ Srov. návrh poslanců Jeronýma Tejce, Bohuslava Sobotky, Zdenka Jičínského a Petra Rafaje na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru a o změně zákona č. 64/1986 Sb., a zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů, ze dne 20. 4. 2009, sněmovní tisk č. 808/0, předpokládající vyloučení arbitrábnosti sporů ze smluv o spotřebitelském úvěru a ze smluv o úvěru ze stavebního spoření a komplexní pozměňovací návrh Bohuslava Sobotky ze dne 2. 12. 2009, sněmovní tisk č. 808/2, podle něhož má být ponechána možnost uzavřít rozhodčí smlouvu po vzniku sporu ze spotřebitelské smlouvy, má-li podle smlouvy spor rozhodovat stálý rozhodčí soud. Zmíněný komplexní pozměňovací návrh byl základem návrhu poslanců Jeronýma Tejce, Bohuslava Sobotky a dalších, kterým se mění zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů, a zákon č. 216/1994 Sb. o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů, ze dne 7. 9. 2010, sněmovní tisk č. 78/0.

2012, zejména jejich příčiny a význam. Zabývat se budou téměř výlučně vnitrostátním rozhodčím řízením, tj. řízením bez mezinárodního prvku.⁹ Překládaná práce vychází z právní úpravy platné ke dni 1. 4. 2012.

⁹ K mezinárodnímu prvku v rozhodčím řízení blíže Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, 2. vydání, Praha, ASPI, 2008, s. 48.

1. Rozhodčí řízení obecně

1.1. Pojmové vymezení rozhodčího řízení

Rozhodčí řízení (neboli arbitráž) je „postup vedoucí k závaznému řešení právního sporu rozhodnutím jedné nebo více soukromoprávních osob vybraných stranami sporu.“¹⁰ Podle jiné definice lze rozhodčí řízení vymežit jako „dobrovolné postoupení řešení sporu neutrální třetí straně, rozhodcům či rozhodčímu soudu (tj. soukromým osobám či nestátní instituci), která vydá po provedeném řízení závazné a vykonatelné rozhodnutí“.¹¹

Tyto a mnohé jiné definice rozhodčího řízení tedy akcentují skutečnost, že jde o způsob řešení sporu soukromými osobami, jehož předpokladem je dohoda stran (kterou právní řád umožňuje tím, že daný spor považuje za arbitrabilní) a jehož výsledku, rozhodčímu nálezu, stát přiznává vykonatelnost (srov. § 28 odst. 2 ZRŘ).

1.2. Zařazení mezi alternativní způsoby řešení sporů

Část odborné literatury zařazuje rozhodčí řízení mezi alternativní způsoby řešení sporů, tzv. ADR (z angl. alternative dispute resolution),¹² když rozhodčí řízení označuje dokonce za základní metodu alternativního řešení sporů.¹³ I tento názorový proud však chápe odlišnosti rozhodčího řízení od např. conciliace či mediace jako nejvíce formalizovaného z těchto řízení a jako řízení, jehož výsledek - rozhodčí nález - může být v případě dobrovolného nesplnění exekučním titulem. Tento přístup tak akcentuje odlišnost mezi soudním řízením a alternativními způsoby řešení sporů, charakteristickými svou dobrovolností.¹⁴ Z tohoto důvodu je rozhodčí řízení řazeno mezi alternativní způsoby řešení sporů i v této práci.

N. Rozehnalová naproti tomu za ADR považuje „řešení sporů, které v žádném ze svých prvků či fází řízení nevyužívají moci veřejné k zajištění pomocných či

¹⁰ Smolík, P. In Winterová, A., a kol.: Civilní právo procesní, 6. vydání, Praha, Linde, 2011, s. 647.

¹¹ Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, 2. vydání, Praha, ASPI, 2008, s. 42.

¹² A. Bělohávek uvádí, že vyčleňování rozhodčího řízení z ADR je bližší kontinentálnímu přístupu (Bělohávek, A.: Rozhodčí řízení v tzv. smluvních vztazích spotřebitelského typu, Právní fórum, č. 3/2010, s. 89, poznámka pod čarou).

¹³ Srov. Smolík, P. In Winterová, A., a kol.: Civilní právo procesní, 6. vydání, Praha, Linde, 2011, s. 641.

¹⁴ Existuje však i rozhodčí řízení obligatorní, o kterém se stručně zmíním v kapitole o druzích rozhodčího řízení.

kontrolních funkcí“,¹⁵ rozlišuje tedy mezi ADR, rozhodčím řízením a řízením před obecnými soudy.¹⁶ K. Růžička vidí odlišnost rozhodčího řízení a ADR v tom, že výsledkem alternativních způsobů řešení sporů není vydání závazného rozhodnutí, ale pouze uzavření smíru nebo nová dohoda o řešení sporu.¹⁷

1.3. Otázka vhodnosti pro řešení spotřebitelských sporů

Právní řád ČR umožňuje volbu rozhodčího řízení pro řešení majetkových sporů obecně.¹⁸ Primární je však jeho použití pro řešení sporů obchodních, a to tuzemských i zahraničních. Objevuje se tak otázka, nakolik se hodí pro řešení spotřebitelských sporů, které jsou charakteristické tím, že jedna ze stran je v de facto slabším postavení. To se projevuje jak při sjednávání smlouvy hlavní obsahující rozhodčí doložku (např. v praktické nemožnosti ovlivnit její zařazení do smlouvy či se podílet na jejím znění), tak v rozhodčím řízení samém, mj. absencí právního zastoupení žalované strany,¹⁹ její častou právní neznalostí a pasivitou.²⁰

Na jedné straně nelze nevidět pozitivní přínos, který je spatřován zejména v odbřemenění soudní soustavy od minimálně desetitisíců²¹ ve své většině sporů jednoduchého práva vyplývajících z neplacení splátek spotřebitelského úvěru, faktur za rozličná plnění apod. Na straně druhé lze ale oprávněně pochybovat o schopnosti spotřebitelů, kteří většinou ani nerozumí samotnému pojmu rozhodčího řízení, pochopit právní důsledky vyloučení pravomoci obecných soudů a zorientovat se v procesních pravidlech rozhodčího řízení, která zpravidla kladou větší nároky na aktivitu spotřebitele.

¹⁵ Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, 2. vydání, Praha, ASPI, 2008, s. 12.

¹⁶ V tomto pojetí bude patrně nutné v dohledné době vytvořit čtvrtou samostatnou kategorii – mediaci, a to v souvislosti s očekávaným přijetím vládního návrhu zákona o mediaci a o změně některých zákonů ze dne 15. 6. 2011, sněmovní tisk č. 426, který zavádí kvalitativní posun v této oblasti směrem k dohledovým a organizačním funkcím státu.

¹⁷ Růžička, K.: Rozhodčí řízení před rozhodčím soudem při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR, Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, s. 14.

¹⁸ Na rozdíl od dřívější právní úpravy účinné do 31. 12. 1994, která umožňovala rozhodčí řízení jen ve sporech vyplývajících z mezinárodního obchodu.

¹⁹ Vycházím z toho, že spotřebitel je v drtivé většině spotřebitelských sporů žalovanou stranou.

²⁰ Tyto charakteristické rysy spotřebitelských sporů se přirozeně projevují i v občanském soudním řízení či ve sporném řízení správním. Žádné z nich ale neposkytuje tak široký prostor autonomii vůle stran jako rozhodčí řízení.

²¹ Podle důvodové zprávy ke spotřebitelské novele lze předpokládat, že celkový počet vydaných rozhodčích nálezů za rok dosahuje až počtu 100.000, přičemž z toho až dvě třetiny představují rozhodčí nálezy vydané ve spotřebitelských sporech.

Jak bude nastíněno dále, řadu možností, které rozhodčí řízení přináší, lze obrátit proti spotřebiteli. Podle B. Kleina je třeba přesto používání rozhodčího řízení pro jeho výhody podporovat. Za zdroj problémů označuje pouze jeho současnou českou praxi.²²

Spotřebitelská novela zákona o rozhodčím řízení tak od 1. 4. 2012 zavedla některá odlišná pravidla pro případy, kdy rozhodčí smlouvu, resp. rozhodčí doložku, sjednává spotřebitel (z hlediska formy a informovanosti). Dále zakotvila dvojí režim požadavků na osobu rozhodce či možnosti zrušení rozhodčího nálezu soudem (včetně rozšířeného výčtu zrušovacích důvodů).

Současně je ale nutné vycházet i z toho, že „základem úpravy ochrany spotřebitele by měl vždy být svobodný a odpovědný člověk; v žádném případě nelze ochranu spotřebitele pojímat jako obranu jeho lehkomyšlnosti a neodpovědnosti.“²³ Výslednou podobu spotřebitelské novely osobně považuji za poměrně vyvážený kompromis.

1.4. Historie a poslední vývoj

Rozhodčí řízení má na našem území poměrně dlouhou tradici.²⁴ V období od 1. 1. 1951 (účinnost soudního řádu č. 142/1950 Sb.) až do dne předcházejícího nabytí účinnosti zákona o rozhodčím řízení, tj. do 31. 12. 1994, ale byla možnost uzavřít rozhodčí smlouvu velice omezena, když nejprve bylo umožněno rozhodčí smlouvu sjednat jen tehdy, jestliže jednou ze stran byla československá právnická osoba, od 1. 4. 1964 v zásadě již pouze pro spory vyplývající z mezinárodního obchodního styku. Přijetím zákona č. 98/1963 Sb., o rozhodčím řízení v mezinárodním obchodním styku a o výkonu rozhodčích nálezů, zároveň přestala být úprava rozhodčího řízení součástí obecných procesních předpisů. Až 1. 11. 1994 byl přijat tzv. rozhodčí řád, tedy zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení, který umožnil vést rozhodčí řízení i ve vnitrostátních majetkových sporech a měl tak především napomoci přetížené soudní soustavě.

²² Klein, B.: Proč mnozí dští oheň a síru na rozhodčí řízení, když jde o božskou instituci?, Právní fórum, č. 3/2010, s. 101.

²³ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I, II, 2. vydání, Praha, C. H. Beck, 2009, s. 451.

²⁴ Bylo upraveno již v civilním řádu soudním z roku 1895 (zákon č. 113 ř. z.) v § 577 až 599. Blíže k historii rozhodčího řízení např. Schelle, K., Schelleová, I.: Rozhodčí řízení (historie, současnost a perspektivy), Praha, Eurolex Bohemia, 2002, s. 12–46.

V souvislosti s nárůstem zadluženosti českých domácností a přetrvávající zdlouhavostí soudního řízení došlo k masovému rozšíření používání rozhodčích doložek ve spotřebitelských vztazích jejich zakomponováním přímo do formulářových smluv či do všeobecných obchodních podmínek, na které tyto smlouvy odkazují. Bylo založeno několik soukromých rozhodčích soudů (tzv. arbitrážních center či servisních organizací), které začaly naplňovat poptávku řady bankovních i nebankovních subjektů po relativně „snadných a rychlých“ exekučních titulech.

Dlužno dodat, že konstatování, že rozhodčí řízení ve spotřebitelských sporech je v českých poměrech systematicky zneužíváno, není přijímáno bez výhrad. Zatímco např. P. Uhl hovoří o „divoké arbitráži“ a „zákonech džungle“,²⁵ tak T. Sokol zdůrazňuje, že ke zneužití rozhodčích doložek dochází pouze v některých případech, nikoliv plošně.²⁶ V situaci, kdy tento rozpor nelze objektivně posoudit (žádné relevantní statistiky neexistují), vycházejí jednotliví autoři z vlastních subjektivních zkušeností (a ty se přirozeně liší u právních zástupců úvěrových institucí, rozhodců arbitrážních center, soudců obecných soudů či zástupců spotřebitelských organizací). Mezi kritiky rozhodčích doložek ve spotřebitelských smlouvách se zařadila zejména řada nevládních organizací²⁷ a Veřejný ochránce práv O. Motejl.²⁸

Podle tlakem veřejnosti a zejména z důvodu změny judikatury v otázce platnosti rozhodčích doložek doporučených arbitrážními centry (o jejímž vývoji bude dále pojednáno v souvislosti s postavením těchto organizací) řada společností vyřadila rozhodčí doložky ze svých smluvních podmínek.²⁹

Nastalou situaci (různorodou soudní praxi, hrozící vyšší nápad obecných soudů, diskreditaci rozhodčího řízení v očích veřejnosti) bylo však nutno řešit především

²⁵ Srov. Uhl, P.: Arbitráž jako symbol hranic práva a jeho proměny, dostupné na: <http://jinepravo.blogspot.com/2010/03/arbitraz-jako-symbol-hranic-prava-jeho.html>.

²⁶ Srov. Sokol, T.: Ještě k rozhodčím doložkám, epravo.cz, dostupné na: <http://www.epravo.cz/clanky-a-komentare/jeste-k-rozhodcim-dolozkam-60444.html>.

²⁷ Např. organizace Člověk v tísni, která na toto téma dokonce zřídila speciální internetovou stránku www.rozhodneme.cz.

²⁸ Srov. tiskovou zprávu Veřejného ochránce práv ze dne 10. 2. 2010, požadující zákaz rozhodčích doložek ve spotřebitelských smlouvách, dostupnou na: <http://www.ochrance.cz/tiskove-zpravy/tiskove-zpravy-2010/ochrance-zada-zakaz-rozhodcich-dolozek-ve-spotrebitelskych-smlouvach/>.

²⁹ Srov. např. <http://www.rozhodneme.cz/aktuality/100103-provident-financial-jiz-od-112010-nepouziva-rozhodci-dolozku> nebo <http://www.rozhodneme.cz/aktuality/101104-komercni-banka-od-112010-prestava-vyuzivat-rozhodci-dolozky>.

legislativně.³⁰ Návrh novely zákona připravený Ministerstvem spravedlnosti na začátku roku 2010 nebyl do voleb do Poslanecké sněmovny přijat. Povolební vládní návrh spotřebitelské novely zákona o rozhodčím řízení byl Poslanecké sněmovně předložen 25. 5. 2011, po přehlasování senátních pozměňovacích návrhů³¹ a po podpisu prezidenta republiky byl vyhlášen ve Sbírce zákonů dne 17. 1. 2012. Novela nabyla účinnosti dne 1. 4. 2012. Zavádí do zákona, který byl postaven na principu autonomie vůle stran, řadu prvků ochrany spotřebitele.

Výsledná podoba spotřebitelské novely je v mnohém odlišná od původní předlohy Ministerstva spravedlnosti z roku 2010, zejména zavádí zvláštní režim pro spory ze všech spotřebitelských smluv, nikoliv pouze pro spory vyplývající ze smlouvy o spotřebitelském úvěru.³² Mezi základní opatření na ochranu spotřebitele,³³ která byla nakonec přijata, patří podle důvodové zprávy k novele zejména:

- a) povinnost uzavírat rozhodčí doložku na samostatné listině a nikoliv jako součást smlouvy hlavní,
- b) povinnost uvádět v rozhodčí doložce určité obligatorní údaje,
- c) zpřísnění kvalifikačních požadavků na osobu rozhodce a
- d) povinnost rozhodovat spotřebitelské spory v souladu s právními předpisy na ochranu spotřebitele (a s tím související možnost soudního přezkumu, zda bylo v souladu s těmito předpisy rozhodováno).

Považuji za vhodné na tomto místě uvést, jaké jiné varianty, než přijetí několika konkrétních opatření k ochraně spotřebitele v rozhodčím řízení, mohly být (a byly) zákonodárcem zvažovány. Důvodová zpráva k novele nejprve zmiňuje tzv. nulovou variantu, tedy nezasahování do stávající právní úpravy, která je však z právních i politických důvodů nepřijatelná.

³⁰ Na Slovensku byla novela tamějšího zákona č. 224/2002 Z. z., o rozhodcovskom konaní přijata již v roce 2009. Blíže ke slovenské úpravě ochrany spotřebitele v rozhodčím řízení a jejím porovnání s českou srov. Ďuriš, M.: Porovnanie vnútroštátnej právnej úpravy rozhodcovského konania v Slovenskej republike a Českej republike, In Kocina, J., Poláček, B. a kol.: Aktuální otázky rozhodčího řízení, Plzeň, Aleš Čeněk, 2011, s. 56–64.

³¹ Srov. usnesení Senátu Parlamentu ČR č. 426 ze dne 7. 12. 2011.

³² Původní předloha dále např. zaváděla rejstřík rozhodčích nálezů, který mělo vést Ministerstvo spravedlnosti, zkoušky pro autorizované rozhodce atd. Řadu jiných institutů, které byly nakonec přijaty, naopak původní předloha neobsahovala, jako např. rozšíření výčtu důvodů pro zrušení rozhodčího nálezu soudem.

³³ Novela vedle toho obsahuje i ustanovení, která mají odstranit některé výkladové nejasnosti rozhodčího řízení obecně.

Dále byla zvažována možnost úplně vyloučit spotřebitelské spory z rozhodčího řízení.³⁴ Takové návrhy se objevily již v minulosti,³⁵ ohlas ale našly i při přípravě spotřebitelské novely, když např. Ministerstvo vnitra označilo za zásadní tuto svou připomínku k novele: „Rozhodčí doložky jsou masivně zneužívány podnikateli poskytujícími např. spotřebitelský úvěr, kdy je žadatelům o úvěr předkládáno v předem připravených formulářích, aby souhlasili s řešením právních vztahů prostřednictvím podnikatelem nominovaného rozhodce na základě rozhodčí doložky. To vede v praxi k tomu, že jsou vydávány v mnoha případech rozhodnutí rozhodců, která jsou krajně nevýhodná pro spotřebitele, jsou v rozporu s judikaturou soudů, a která na mnoho let spotřebitele zatíží vysokými dluhy, přičemž tato praxe má organizovaný charakter, zprostředkovaně zatěžuje sociální systém, přispívá k nárůstu kriminality a sociálního vyloučení. Rozhodčí doložky jsou svou konstrukcí pro spotřebitelské smlouvy zcela nevýhodné a navrhuje se je proto nadále právem nepřipouštět.“³⁶ Tato varianta ale rovněž nemohla zvítězit, neboť by vedla k neúměrnému zatěžování soudů a ve svém důsledku (s prodlužující se dobou řízení) i ke zhoršení postavení stran, včetně spotřebitele.

Podobné důsledky by podle mého názoru měla i další varianta, která počítala s omezením možnosti uzavřít rozhodčí smlouvu až po vzniku sporu ze spotřebitelské smlouvy (šlo by tedy o zákaz rozhodčích doložek ve spotřebitelských smlouvách). Je jistě pravda, že po vzniku sporu by spotřebitel mohl lépe posoudit důsledky vyloučení soudní pravomoci, ale v konečném důsledku by tato varianta měla stejné účinky jako úplné vyloučení arbitrability spotřebitelských sporů. K uzavírání rozhodčích smluv (smluv o rozhodci) by ve spotřebitelských smlouvách prakticky téměř nedocházelo. Jak uvádí P. Raban: „Pokud bychom zakázali rozhodčí ve fotbale pro častou podjatost s tím, že soud je schopný rozhodnout fauly nestranněji, pak by nebyl fotbal a ani fotbaloví diváci, televizní přenosy atd. Především je nutno vydat závazná pravidla, jejichž dodržování by zabránilo nehodám a faulům a dále organizovat rozhodčí řízení tak, aby za zachování jeho výhod, jimiž jsou především samofinancování, rychlost a vysoká

³⁴ Podle některých názorů toto ostatně vyplývá již z dosavadní právní úpravy, a to z § 56 odst. 1 občanského zákoníku, jak bude uvedeno dále.

³⁵ Srov. poznámku pod čarou č. 9.

³⁶ Vypořádání připomínek k novele je dostupné na: <http://eklep.vlada.cz/eklep/page.jsf>.

produktivita, byla buď snížena chtěná či nechtěná chybovost rozhodců nebo zmírněn negativní dopad této chybovosti pro spotřebitele.³⁷

1.5. Prameny právní úpravy

Na tomto místě alespoň krátce zmíním základní prameny práva v této oblasti, a to prameny ve smyslu formálním. Důvodem je skutečnost, že jak mezinárodní,³⁸ tak nadnárodní prameny (právo EU) ve svém důsledku ovlivňují jak české rozhodčí řízení jako celek, tak i rozhodčí řízení ve spotřebitelských sporech.

1.5.1. Mezinárodní prameny

Předmětem mezinárodní úpravy rozhodčího řízení je především zajištění uznání a výkonu rozhodčích nálezů na území států odlišných od místa vydání nálezu a řešení sporů vyplývajících z ochrany zahraničních investic. Děje se tak cestou dvoustranných i mnohostranných mezinárodních smluv.³⁹ ČR je signatářem řady z nich. V případě dvoustranných mezinárodních smluv se jedná zejména o smlouvy o podpoře a ochraně investic a smlouvy o právní pomoci.

Z oblasti norem doporučující povahy je třeba zmínit činnost Komise Spojených národů pro mezinárodní obchodní právo (UNCITRAL, z angl. United Nations Commission on International Trade Law), instituci, která vydává vzorová pravidla použitelná pro ad hoc arbitráže. Tzv. vzorový zákon UNCITRAL o mezinárodní obchodní arbitráži z roku 1985 do značné míry ovlivňuje úpravu rozhodčího řízení v řadě zemí⁴⁰ a byl promítnut i do českého zákona o rozhodčím řízení, a to i v oblasti rozhodčího řízení vnitrostátního.⁴¹

³⁷ Raban, P.: Je efektivně zajištěna spravedlnost ve spotřebitelských vztazích?, Právní rádce, č. 2/2010, s. 50.

³⁸ Mezinárodní smlouvy mají za podmínek čl. 10 Ústavy aplikační přednost před zákony. Toto výslovně uvádí i § 47 ZRŘ.

³⁹ Mezi nejvýznamnější mnohostranné mezinárodní smlouvy v oblasti uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů patří Úmluva o uznání a výkonu cizích rozhodčích nálezů z roku 1958 (tzv. Newyorská úmluva), vyhlášená pod č. 74/1959 Sb., a Úmluva o vykonatelnosti cizích rozhodčích výroků z roku 1927 (tzv. Ženevská úmluva), vyhlášená pod č. 192/1931 Sb. Dále je nutno alespoň zmínit Úmluvu o urovnání investičních sporů mezi státy a příslušníky jiných států z roku 1965 (tzv. Washingtonskou úmluvu), vyhlášenou pod č. 420/1992 Sb., a Evropskou úmluvu o mezinárodní obchodní arbitráži z roku 1961, vyhlášenou pod č. 176/1964 Sb., jejímž hlavním cílem je podpora evropského obchodu a která se rovněž promítla do ZRŘ.

⁴⁰ Blíže k charakteru a významu Vzorového zákona srov. Bělohávek, A., Pelzl, T.: Mezinárodní a tuzemské rozhodčí řízení z pohledu čl. 36 Listiny základních práv a svobod a pravomoci soudů a ústavou

1.5.2. Prameny práva EU

Oblast rozhodčího řízení není právem EU přímo upravena. Politika ochrany spotřebitele, kterou EU sleduje již od 70. let,⁴² se však rozhodčího řízení dotýká nepřímo. V oblasti ochrany spotřebitele se uplatňuje sdílená pravomoc EU a členských států.⁴³

Z pramenů sekundárního práva je pro danou oblast zdaleka nejdůležitější směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. 4. 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách,⁴⁴ a to včetně navazující judikatury ESD z poměrně nedávné doby (z let 2000 až 2009), která začala limitům rozhodčí smlouvy ve spotřebitelských sporech dávat konkrétnější podobu.

Dále je třeba zmínit směrnici Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES ze dne 23. 4. 2008 o smlouvách o spotřebitelském úvěru a o zrušení směrnice Rady 87/102/EHS,⁴⁵ která ve svém čl. 24 odst. 1 zavazuje členské státy zajistit zavedení vhodných a účinných postupů pro mimosoudní řešení spotřebitelských sporů v souvislosti s úvěrovými smlouvami, a to případně s využitím stávajících subjektů, jak se to stalo i v ČR,⁴⁶ kde došlo s účinností od 1. 7. 2011 k rozšíření pravomocí finančního

garantovaných práv (institut zrušení rozhodčího nálezu v souvislosti se zákazem revision au fond), Právník, č. 7/2007, s. 768–802.

⁴¹ K odlišnostem české právní úpravy od Vzorového zákona UNCITRAL blíže srov. Růžička, K.: Rozhodčí řízení před rozhodčím soudem při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR, Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, s. 21.

⁴² V primárním právu se o opatřeních na ochranu spotřebitele poprvé hovoří až po přijetí Jednotného evropského aktu roku 1986 a samostatnou politikou se ochrana spotřebitele stává až přijetím Maastrichtské smlouvy z roku 1992.

⁴³ Srov. čl. 4 odst. 2. písm. f) Smlouvy o fungování EU, hlavu XV. Smlouvy o fungování EU a čl. 38 Listiny základních práv EU.

⁴⁴ Tato směrnice měla být nahrazena směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2011/83/EU ze dne 25. 10. 2011 o právech spotřebitelů, kterou se mění směrnice Rady 93/13/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 1999/44/ES a zrušuje směrnice Rady 85/577/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES. Nakonec ale vkládá do směrnice Rady 93/13/EHS pouze jeden článek (čl. 8a). Blíže k návrhu směrnice o právech spotřebitele srov. Stuyck, J.: Unfair Terms, In Howells, G., Schulze, R.: Modernising and Harmonising Consumer Contract Law, München, Sellier, European Law Publishers, 2009, s. 128–144 a Tichý, L., Večl, T. (eds.): Vývoj evropského spotřebitelského práva (k návrhu směrnice o právech spotřebitele), Univerzita Karlova v Praze, 2009, dostupné na: <http://www.coi.cz/files/documents/sbornik-k-navrhu-smernice-o-pravech-spotrebitele.pdf>.

⁴⁵ Do českého právního řádu byla transponována zákonem č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů, který nahradil zákon č. 321/2001 Sb., o některých podmínkách sjednávání spotřebitelského úvěru a o změně zákona č. 64/1986 Sb.

⁴⁶ Zákonem č. 180/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony. Řízení před finančním arbitrem nicméně nelze považovat za rozhodčí řízení. Vykazuje spíše znaky řízení správního (k tomu srov. blíže Smolík, P.: Finanční arbit: rozhodčí, nebo správní řízení?, In Dvořák, J. (ed.): Pocta Jiřímu Švestkovi k 75. narozeninám, Praha,

arbitra o oblast sporů mezi věřiteli nebo zprostředkovateli a spotřebiteli při nabízení, poskytování nebo zprostředkování spotřebitelského úvěru.

EU obecně podporuje alternativní řešení sporů,⁴⁷ členskými státy doporučuje podporu rozvoje efektivních a nenákladných řízení pro mimosoudní urovnání spotřebitelských sporů a zároveň na ně klade určité nároky z hlediska jejich zákonnosti, transparentnosti či nezávislosti rozhodování.

1.5.3. České prameny

Základem vnitrostátní právní úpravy (odhlédneme-li od ústavněprávních aspektů rozhodčího řízení, které můžeme nalézt jak v Ústavě, tak zejména v Listině) je již zmíněný zákon č. 216/1994 Sb. o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů, který je obecným předpisem vztahujícím se na veškerá rozhodčí řízení, která se na našem území konají. Na základě § 30 ZRR se na rozhodčí řízení přiměřeně použijí ustanovení občanského soudního řádu.⁴⁸ Vedle toho je třeba zmínit tři zákony, na jejichž základě jsou zřízeny stálé rozhodčí soudy, a to Rozhodčí soud při Hospodářské komoře ČR a

ASPI, 2005, s. 265–297). Řízení před finančním arbitrem je možné zahájit pouze na návrh spotřebitele (srov. § 8 a § 3 odst. 2 zákona o finančním arbitrovi). Řízení je pro spotřebitele velmi komfortní. Návrh lze podat na vzorovém formuláři, řízení není zpoplatněno (§ 18 odst. 2 zákona o finančním arbitrovi), finanční arbitr není vázán návrhem a aktivně opatřuje důkazy (§ 12 odst. 3 zákona o finančním arbitrovi) a poskytuje spotřebitelům na jejich žádost pomoc při sepsání návrhu nebo jiného podání (§ 21 odst. 3 zákona o finančním arbitrovi). Blíže srov. Slanina, J.: Spotřebitelské úvěry – novinka v pravomoci finančního arbitra, Právní rozhledy, č. 20/2011, s. 723. a Wachtlová L., Slanina, J.: Zákon o spotřebitelském úvěru, Komentář, Praha, C. H. Beck, 2011).

⁴⁷ Srov. doporučení Evropské komise 98/257/ES ze dne 30. 3. 1998 o zásadách platných pro orgány odpovědné za mimosoudní vyrovnání spotřebitelských sporů a doporučení Evropské komise 2001/310/ES o zásadách pro mimosoudní orgány při řešení spotřebitelských sporů dohodou ze dne 4. 4. 2001. Na jejich základě vznikl v ČR projekt mimosoudního řešení spotřebitelských sporů, fungující od 1. 4. 2008, který připravilo Ministerstvo průmyslu a obchodu ve spolupráci s Hospodářskou komorou ČR, spotřebitelskými organizacemi, Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR, Asociací mediátorů ČR, Ministerstvem financí a Ministerstvem spravedlnosti. Po ukončení dvouroční pilotní fáze byl tento projekt stojící na poskytnutí kvalifikované informace a doporučení, mediaci a rozhodčím řízení, ohodnocen jako přínosný a bylo rozhodnuto o jeho pokračování (srov. usnesení vlády ČR ze dne 24. 5. 2010 č. 367 o mimosoudním řešení spotřebitelských sporů). Dále srov. hodnocení pilotní fáze projektu dostupné na: <http://www.mpo.cz/dokument79754.html>. J. Kolářková a P. Simon dovozují mj. i ze skutečnosti, že v rámci tohoto projektu byl z celkově 2.370 předložených případů pouze 1 vyřešen v rámci rozhodčího řízení, to, že se rozhodčí řízení pro spotřebitelské spory nehodí, srov. Kolářková, J., Simon, P.: At the Edge of Justice: Arbitration in Unequal Relationships, The Constitutional Limits of Arbitration, In Bělohlávek, A., Rozehnalová, N. (eds.): CYArb - Czech (& Central European) Yearbook of Arbitration: Volume I, Huntington (New York), JurisNet 2011, s. 189–191.

⁴⁸ K přiměřené aplikaci o.s.ř. na rozhodčí řízení srov. rozsudek NS ze dne 25. 4. 2007, sp. zn. 32 Odo 1528/2005.

Agrární komoře ČR,⁴⁹ Burzovní rozhodčí soud při Burze cenných papírů Praha, a.s.⁵⁰ a Rozhodčí soud při Českomoravské komoditní burze Kladno.⁵¹

1.6. Druhy rozhodčího řízení

Rozhodčí řízení lze členit na několik druhů podle různých kritérií. Za základní lze označit dělení podle toho, zda je žalovaný nucen se rozhodčímu řízení podrobit bez předchozího souhlasu (na rozhodčí řízení fakultativní a obligatorní)⁵² a podle toho, zda rozhodčí orgán⁵³ představují rozhodci ad hoc⁵⁴ či rozhodčí soud jako instituce (stálý rozhodčí soud).

Stálé rozhodčí soudy lze dále členit na soudy obecné (v ČR působí pouze jeden)⁵⁵ a specializované. Podle § 13 odst. 2 ZRŘ stálé rozhodčí soudy mohou vydávat své statuty a řády, které musí být uveřejněny v Obchodním věstníku. Ode dne účinnosti zákona o rozhodčím řízení bylo stanoveno, že stálé rozhodčí soudy mohou být zřízeny pouze na základě zákona (§ 13 odst. 1 ZRŘ, ve znění účinném do 31. 3. 2012). Interpretace tohoto ustanovení vyvolala řadu diskusí. V praktické rovině se otázka působení tzv. arbitrážních center, tedy jakýchsi servisních organizací ve formě obchodních společností, občanských sdružení či obecně prospěšných společností sdružujících ad hoc rozhodce,⁵⁶ velmi dotýká spotřebitelských sporů, a bude proto dále blíže rozvedena.

⁴⁹ Zákon č. 223/1994 Sb., o sloučení Československé obchodní a průmyslové komory s Hospodářskou komorou České republiky, o některých opatřeních s tím souvisejících a o změně a doplnění zákona České národní rady č. 301/1992 Sb., o Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁰ Zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů.

⁵¹ Zákon č. 229/1992 Sb., o komoditních burzách, ve znění pozdějších předpisů.

⁵² S obligatorním řízením se ve vnitrostátním rozhodčím řízení nesetkáme. Uplatňuje se ale v dvoustranných mezinárodních smlouvách o ochraně a podpoře investic, tedy pro řešení sporů mezi státem a zahraničním investorem, kde je obligatorní pro stát. Pro účely této práce nás toto dělení nemusí blíže zajímat, protože charakteristickým rysem rozhodčího řízení (a vnitrostátního obzvláště) je jeho dobrovolnost.

⁵³ Termín rozhodčí orgán v této práci zahrnuje jak stálé rozhodčí soudy, tak rozhodce ad hoc.

⁵⁴ F. Zoulík používá místo označení rozhodčího řízení, které neprobíhá před stálými rozhodčími soudy, jako „ad hoc“ termínu „obecné rozhodčí řízení“, srov. Zoulík, F.: Některé problémy rozhodčího řízení, Bulletin advokacie, č. 1/2007, s. 13.

⁵⁵ Rozhodčí soud při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky.

⁵⁶ T. Sokol kritizuje používání termínu „rozhodce ad hoc“, protože vyvolává mylný dojem o časovém nebo množstevním omezení jeho působení, srov. Sokol, T.: K aktuálním problémům rozhodčího řízení, Právní rádce, č. 9/2011, dostupné na: <http://pravniradce.ihned.cz/c1-53042270-k-aktualnim-problemum-rozhodciho-rizeni>.

1.7. Základní zásady rozhodčího řízení

Zákon o rozhodčím řízení neobsahuje výčet základních zásad, které se uplatní v rozhodčím řízení.⁵⁷ Některé jsou však výslovně uvedené v jednotlivých ustanoveních (např. v § 18 a 19 zákona), vyplývají ze zákona jako celku nebo z přiměřeného užití ustanovení občanského soudního řádu (§ 30 ZRŘ).

Podle zmíněného § 18 zákona „strany mají v rozhodčím řízení rovné postavení a musí jim být dána plná příležitost k uplatnění jejich práv“. Všichni účastníci řízení tedy mají mít stejné právo předkládat rozhodci procesní návrhy a důkazy a vyjadřovat se ke všem rozhodným skutečnostem. Porušení této zásady je důvodem pro zrušení rozhodčího nálezu soudem podle § 31 písm. e) ZRŘ. Ustanovení § 19 zákona pak v prvních třech odstavcích vyjadřuje principy neformálnosti,⁵⁸ ústnosti a neveřejnosti rozhodčího řízení (od těchto zásad je však možné se odchýlit dohodou stran).

Dále se v rozhodčím řízení uplatní zásady běžné pro nalézací soudní řízení (byť je sporné, zda jde v rozhodčím řízení o nalézání práva, jak bude dále uvedeno), a to zásada dispoziční (ta se však v rozhodčím řízení uplatňuje šířeji),⁵⁹ s ní úzce související zásada projednací a dále zásady kontradiktornosti, volného hodnocení důkazů či rychlosti a hospodárnosti řízení. Podle názoru Ústavního soudu, vyjádřeného v nálezu ze dne 8. 3. 2011, sp. zn. I. ÚS 3227/07, se v rozhodčím řízení uplatní i jiná zásada soudního řízení, která může být podle mého názoru velice významná zvláště ve spotřebitelských sporech, a to zásada předvídatelnosti rozhodování a z ní vyplývající poučovací povinnost rozhodce.⁶⁰

Pro vymezení rozhodčího řízení je stěžejní princip dobrovolnosti. Není možné vést rozhodčí řízení bez souhlasu jeho stran.⁶¹ Charakteristická je rovněž v zásadě jednoinstančnost rozhodčího řízení (srov. § 27 ZRŘ).

⁵⁷ Zákon byl přijat v roce 1994, uvádění právních předpisů základními zásadami se ujalo až později.

⁵⁸ Je dokonce možné vést rozhodčí řízení on-line (tj. v elektronické podobě).

⁵⁹ Srov. § 17 a 19 ZRŘ.

⁶⁰ K aplikaci poučovací povinnosti podle § 118a o.s.ř. již před tím dospěl i NS, srov. např. rozsudek ze dne 25. 4. 2007, sp. zn. 32 Odo 1528/2005, nebo rozsudek ze dne 26. 5. 2010, sp. zn. 23 Cdo 3749/2008. Opačné stanovisko zastává např. B. Klein, podle něhož by tak rozhodce narušil svou nestrannost. Srov. Klein, B.: Pozapomenuté výhody rozhodčího řízení, Právní fórum, č. 4/2008, s. 131.

⁶¹ V praxi se však objevil i názor, že pravomoc rozhodce může být založena pasivitou žalovaného, k tomu srov. usnesení NS ze dne 30. 10. 2008, sp. zn. 20 Cdo 2857/2006, a usnesení NS ze dne 31. 8. 2010, sp. zn. 20 Cdo 3284/2008, dále např. Růžička, K.: Je rozhodčí smlouva základem rozhodčího řízení?,

Při přípravě spotřebitelské novely bylo nutné vyvážit princip autonomie vůle stran, který prostupuje celým zákonem a projevuje se zejména v možnosti zvolit si rozhodce i pravidla, podle kterých se bude v řízení postupovat, s principem ochrany slabší smluvní strany, který zákon o rozhodčím řízení dosud neobsahoval.

1.8. Výhody a nevýhody rozhodčího řízení z pohledu spotřebitele

Ne všechny charakteristické znaky rozhodčího řízení, které jsou obecně pokládány za jeho výhody, nutně musí být výhodou i v konkrétním případě, zejména ve spotřebitelských sporech (a z nich zvláště v rozhodčím řízení ad hoc).

Základním kamenem rozhodčího řízení je široká autonomie vůle stran, projevující se mj. v možnosti zvolit si (či se na této volbě nebo alespoň určení jejího způsobu podílet), kdo bude rozhodovat budoucí nebo již existující spor. Možnost ovlivnit výběr rozhodce je ale výhodou, která se jen zřídka uplatní v případě sporů ze spotřebitelských smluv. Meze výběru rozhodce se přitom dosud téměř nekladly (srov. § 4 ZRŘ, ve znění účinném do 31. 3. 2012). V případě složitějších sporů, pro jejichž rozhodování je nutné např. technické či ekonomické vzdělání to jistě může být přínosné. Domnívám se ale, že to není případ běžných sporů ze spotřebitelských smluv.

V žádném pojednání o výhodách rozhodčího řízení nechybí zdůraznění jeho neformálnosti a rychlosti. Neformálnost řízení považuji za výhodu i pro spotřebitele, ovšem za splnění předpokladu, že je oběma stranám poskytnuta možnost svá práva uplatnit. Podobně i rychlosti řízení nesmí být dosahováno příliš krátkými lhůtami k vyjádření (navíc s fikcí uznání nároku v případě, že tak strana v určené lhůtě neučiní), které by fakticky znemožňovaly jakoukoliv obranu. K rychlosti rozhodčího řízení významně přispívá jeho jednoinstančnost. Jedinou možností nápravy pravomocného rozhodčího nálezu tak je většinou podání žaloby na jeho zrušení soudem podle § 31 a n. ZRŘ z některého z taxativně stanovených důvodů. Na druhou stranu je nutné si uvědomit, že ani v občanském soudním řízení nejsou vždy opravné prostředky dostupnější (zejména v tzv. bagatelních sporech,⁶² kde není odvolání přípustné vůbec).

Bulletin advokacie, č. 10/2005, s. 52–54, Bělohlávek, A.: Vznik rozhodčí smlouvy a oprávnění rozhodců, Právní rozhledy, č. 11/2005, s. 11–13, a Smolík, P. Rozhodčí řízení bez souhlasu strany? Neexistuje, dostupné na: http://www.ceskenoviny.cz/prilohy/paragrafy/index_view.php?id=130631. Patrně nejznámějším je případ Bc. Sandry Svobodové, srov. <http://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=695>.

⁶² Tj. sporech o peněžité plnění nepřevyšující 10 000 Kč bez příslušenství (§ 202 odst. 2 o.s.ř.).

Nelze tedy říci, že každé rozhodčí řízení a priori poskytuje nižší ochranu práv, než řízení před obecnými soudy. Takový stav nicméně umožňuje.

Neveřejnost rozhodčího řízení⁶³ (a vlastně všech alternativních způsobů řešení sporů) má jistě význam v obchodních věcech, kde může být skutečně v mnoha případech žádoucí, např. z důvodu konkurenčního boje. Zájem spotřebitele ale většinou nebude ochrana před medializací případu, nýbrž co nejširší možnost kontroly průběhu ústního jednání před rozhodčím orgánem ze strany veřejnosti. Na tom nic nemění skutečnost, že ve většině případů je rozhodčí řízení ve spotřebitelských sporech vedeno pouze písemně a ústní jednání se proto neprovádí, srov. § 19 odst. 3 ZRŘ. Podobně spotřebitel zpravidla nijak nevyužije jinou z výhod rozhodčího řízení, a to dobré předpoklady pro uznání a výkon rozhodčího nálezu v jiném státě.

Za výhodu rozhodčího řízení jsou rovněž považovány jeho nižší náklady. Poplatek za řízení bývá ve většině případů skutečně nižší nebo srovnatelný se soudním poplatkem za návrh na zahájení občanského soudního řízení, jehož předmětem je peněžité plnění, event. za návrh na vydání elektronického platebního rozkazu.⁶⁴ Úspór je dále dosahováno i kratší délkou řízení.

Některé nevýhody rozhodčího řízení vyplývají ze skutečnosti, že rozhodci nemají donucovací pravomoc vůči stranám ani vůči třetím osobám (nemohou tedy např.

⁶³ Se zásadou neveřejnosti je spojena zásada písemnosti, která se v rozhodčím řízení může rovněž uplatnit, dohodnou-li si strany, že rozhodce může rozhodnout ve věci i bez jednání.

⁶⁴ Poplatek za návrh na zahájení občanského soudního řízení v současné době podle přílohy zákona č. 549/1991 Sb. o soudních poplatcích a poplatku za výpis z rejstříku trestů, ve znění pozdějších předpisů, činí 5 % z předmětu peněžitého plnění (u předmětu do 20.000 Kč činí 1.000 Kč), resp. 4 % z předmětu plnění za návrh na vydání elektronického platebního rozkazu (u předmětu do 20.000 Kč činí 800 Kč). Poplatek za řízení před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR, při hodnotě sporu do 50.000.000 Kč, činí 4 % z hodnoty předmětu sporu, minimálně však 10.000 Kč, blíže srov. <http://soud.cz/sazebniky>. Podle pravidel a sazebníků vydávaných arbitrážními centry se v současnosti výše poplatku za řízení pohybuje mezi 2,5 až 4 %, srov. např. <http://www.rozhodcisoud.net/cz/sekce/predpisy-rozhodciho-soudu-pri-ial-se-175/>. Minimální výše poplatku ale dosahuje i částky 5.000 Kč, srov. např. <http://www.arbitraznicentrum.cz/naklady.php>. Řada center provádí i „urychlená řízení“, za jejichž provedení vybírá zvláštní poplatek, srov. např. tzv. expresní příplatek v sazebníku Společnosti pro rozhodčí řízení a.s., dostupném na: <http://www.rozhodci-rizeni.cz/index.php?stranka=pravidla>.

vydat předběžné opatření⁶⁵ nebo vynucovat přítomnost svědků, pokud o to nepožádají soud).⁶⁶

S postavením rozhodce jako soukromé osoby souvisí i to, že v případě rozhodčího řízení nelze aplikovat zákon o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem⁶⁷ a rozhodci nejsou chráněni trestním právem jako úřední osoby,⁶⁸ resp. nemohou se dopustit trestných činů, které může pouze úřední osoba spáchat.

1.9. Právní povaha rozhodčího řízení

Postupně vykryštalizovaly čtyři základní teoretické koncepce rozhodčího řízení, přičemž základním rozlišujícím znakem mezi nimi je rozdílné hodnocení role státu v rozhodčím řízení. Každá z těchto teorií má řadu zastánců i kritiků.⁶⁹ Teoretické uchopení samotné povahy rozhodčího řízení přitom rozhodně není pouhou akademickou debatou. Jak uvádí N. Rozehnalová: „Důsledné dodržení určitého myšlenkového vzorce, vycházejícího z konkrétní doktríny, se promítá do hodnocení řady otázek od kvalifikace rozhodčí smlouvy, postavení rozhodce, odpovědnosti rozhodce, vztahu mezi stranami smlouvy a rozhodcem, rozhodného práva pro jednotlivé vztahy a otázky v rozhodčím řízení až po koncepci rozhodčího nálezu.“⁷⁰

⁶⁵ Srov. § 22 ZRR.

⁶⁶ Srov. § 20 odst. 2 ZRR, podle něhož procesní úkony, které nemohou rozhodci sami provést, provede na jejich dožádání soud, který je povinen dožádání vyhovět. Soudy tedy nevykonávají ve vztahu k rozhodčímu řízení pouze funkci kontrolní, nýbrž i pomocnou. K pomocné funkci soudů v rozhodčím řízení blíže srov. Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, 2. vydání, Praha, ASPI, 2008, s. 291–297, Winterová, A., a kol.: Civilní právo procesní, 6. vydání, Praha, Linde, 2011, s. 662 a Schelle, K., Schelleová, I.: Rozhodčí řízení (historie, současnost a perspektivy), Praha, Eurolex Bohemia, 2002, s. 111.

⁶⁷ Zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů. Blíže k problematice odpovědnosti rozhodce Raban, P.: K odpovědnosti rozhodce a rozhodčího soudu, Bulletin advokacie, č. 1/2003, s. 25–34.

⁶⁸ Srov. § 127 zákona č. 40/2009 Sb. trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Blíže tomuto ustanovení Šámal, P. a kol.: Trestní zákoník, Komentář, Praha, C. H. Beck, 2009, s. 1206–1222.

⁶⁹ Blíže k teoriím rozhodčího řízení srov. zejména Bělohlávek, A.: Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, Komentář, Praha, C. H. Beck, 2004, s. 13–19, Růžička, K.: Rozhodčí řízení před Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR, Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, s. 19–25 a Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, 2. vydání, Praha, ASPI, 2008, s. 52–58.

⁷⁰ Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, 2. vydání, Praha, ASPI, 2008, s. 52. K důležitosti zastávaného pojetí v praxi rovněž Bezouška, P., Kocina, J.: Právní povaha rozhodčího řízení – aplikační problémy, Právní rozhledy, č. 16/2010, s. 585.

1.9.1. Smluvní teorie

Smluvní teorie vychází z toho, že základem pravomoci rozhodce k projednání a rozhodnutí sporu je výlučně rozhodčí smlouva. Potlačuje tedy roli státu a zdůrazňuje autonomii vůle stran.

Klasická část této teorie vychází z toho, že rozhodce vystupuje jako quasi zástupce stran zjišťující obsah dohody mezi stranami, resp. narovnávající jejich vzájemných spor.⁷¹ Rozhodčí nález tak má také smluvní povahu, neboť jeho původ je odvozen z rozhodčí smlouvy. Základem moderní části smluvní teorie je tvrzení, že rozhodčí řízení sice vychází ze smlouvy, rozhodčí nález ale už ne. Připouští tedy již určitý vliv státu na některé otázky rozhodčího řízení.

1.9.2. Jurisdikční teorie

Naproti tomu jurisdikční teorie vychází z toho, že rozhodci nalézají právo (rozhodčí řízení má tedy kontradiktorní povahu), a to na základě pravomoci delegované na ně státní mocí. Rozhodčí nález má charakter závazného rozhodnutí.

1.9.3. Smíšená teorie

Smíšená teorie v sobě zahrnuje část teorie smluvní a část teorie jurisdikční, snaží se odstranit koncepční slabiny obou, když tvrdí, že autonomie vůle stran a vliv státu na rozhodčí řízení spolupůsobí. K tomuto řešení se přikláním i já. K založení pravomoci rozhodce rozhodnout spor je totiž vedle dohody stran zapotřebí i svolení zákonodárce (obecná delegace rozhodovací pravomoci státem). Samotné řízení je nalézáním práva, nejde o pouhé zprostředkování dohody mezi stranami. Stát vykonává v rozhodčím řízení určité funkce pomocné a kontrolní. Základním důvodem, proč jeho roli nelze popřít, je to, že rozhodčímu nálezu přiznává při splnění vymezených podmínek stejné účinky jako soudnímu rozhodnutí.

1.9.4. Autonomní teorie

Jedná se spíše o okrajový přístup, navíc zaměřený především na mezinárodní rozhodčí řízení, který odmítá teorie předchozí. Rozhodčí řízení pojímá jako řízení *sui generis*, autonomní institut.

⁷¹ Pak by se ale pojmově nemohlo jednat o osobu nepodjatou, k tomu blíže Bělohlávek, J., Pezl, T.: Postavení rozhodčího řízení v systému ochrany práv a ústavního pořádku České republiky a dalších zemí, Právní rozhledy, č. 7/2004, s. 256.

1.9.5. Postoj Ústavního soudu k některým otázkám rozhodčího řízení

1.9.5.1. Nalézají rozhodci právo?

Ústavní soud zastával (a přes jisté náznaky změny svého postoje lze říci, že zastává dosud) ohledně povahy rozhodčího řízení zjevně koncepci smluvní, když konstantně uváděl: „Rozhodovací činnost rozhodčího soudu, resp. rozhodce, je založená na smlouvě, která deleguje vůli stran, a její výsledek je kvalifikovanou formou závazku. Rozhodce (rozhodčí soud) nenalézá právo, ale tvoří (eventuálně napevno staví, vyjasňuje, tedy narovnává) závazkový vztah v zastoupení stran. Jeho moc tak není delegována svrchovanou mocí státu, ale pochází od soukromé vlastní moci stran určovat si svůj osud.“⁷²

Tento pohled Ústavního soudu byl hojně kritizován odborníky.⁷³ Např. podle K. Růžičky „uznání argumentace Ústavního soudu ohledně právní povahy rozhodčího řízení by znamenalo přiznat rozhodcům postavení pouze jakýchsi zprostředkovatelů, kteří nic nemohou rozhodnout, ale pouze stranám doporučují či navrhují, jak by měly spor vyřešit“.⁷⁴

V nálezu ze dne 8. 3. 2011, sp. zn. I. ÚS 3227/07, je ale patrný posun z tohoto nazírání.⁷⁵ V jeho odůvodnění totiž Ústavní soud mj. uvedl: „Rozhodčí řízení je druhem civilního procesu. Základní rozdíl oproti civilnímu procesu, odehrávajícímu se v soudním řízení (tj. v civilním řízení soudním), spočívá ve vymezení toho, kdo plní funkci řídicího a rozhodujícího orgánu.... Projednání věci v rozhodčím řízení z tohoto hlediska neznamena vzdání se právní ochrany, nýbrž představuje spíše její přesunutí na jiný rozhodující orgán, jenž nalézá právo; jinak by ostatně bylo pojmově nemyslitelné

⁷² Usnesení ÚS ze dne 14. 3. 2007, sp. zn. I. ÚS 483/07. Dále srov. usnesení ze dne 8. 1. 2007, sp. zn. II. ÚS 805/06, ze dne 12. 6. 2007, sp. zn. III. ÚS 1300/07, ze dne 3. 9. 2007, sp. zn. II. ÚS 2169/07, ze dne 18. 10. 2007, sp. zn. III. ÚS 2498/07, ze dne 18. 11. 2008, sp. zn. I. ÚS 2619/08 a ze dne 15. 1. 2009, sp. zn. II. ÚS 3059/08.

⁷³ Např. Růžička, K.: Rozhodčí řízení před rozhodčím soudem při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR, Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, s. 24–25, Pecha, R.: K právní povaze rozhodčích nálezů, Bulletin advokacie, č. 5/2003, s. 41 a n.

⁷⁴ Růžička, K.: Rozhodčí řízení před rozhodčím soudem při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR, Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, s. 25.

⁷⁵ Podle A. Bělohávků tímto nálezem Ústavní soud „překonal smluvní teorii a potvrdil jurisdikční základ rozhodčího řízení (byť vycházející ze smluvní autonomie stran) a potvrdil tak faktický stav“. Další posun vidí v tom, že „rozhodčí soud byl také kvalifikován jako "jiný orgán", což má význam především pro bezprostřední závaznost platného práva pro rozhodce a jejich povinnost platné právo aplikovat“, blíže k tomuto nálezu Bělohávků, A.: Ústavní soud ČR opustil striktní smluvní výklad koncepce rozhodčího řízení, Bulletin advokacie, č. 11/2011, s. 40.

považovat rozhodčí řízení ve vztahu k soudnímu řízení za alternativní způsob řešení sporů...“

Novější nález z 1. 11. 2011, sp. zn. II. ÚS 2164/10, ale hovoří opět o narovnávání vzájemných práv stran rozhodcem. Bude tedy zajímavé sledovat, jestli a případně jak se nakonec postoj Ústavního soudu k povaze rozhodčího řízení změní.

1.9.5.2. Jsou rozhodci orgánem veřejné moci?

Výše uvedený náznak změny postoje Ústavního soudu k povaze rozhodčího řízení však pravděpodobně nebude mít vliv na s tím úzce související názor, podle něhož rozhodčí orgány nepovažuje za orgány veřejné moci (ve smyslu čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy)⁷⁶ a nepřiznává jim tedy pasivní legitimaci v řízení o ústavních stížnostech.⁷⁷ Tomuto postoji bývá někdy vytýkáno, že je příliš formální.⁷⁸

Vedle tohoto uvádí Ústavní soud další argument odůvodňující nepřipustnost ústavní stížnosti proti rozhodčímu nálezu, a sice že: „ústavní stížnost je nepřipustná, jestliže stěžovatel nevyčerpal všechny procesní prostředky, které mu zákon k ochraně práva poskytuje, a tak je tomu i v případě, že se s druhou stranou majetkového sporu dohodl, že o jejich věci rozhodne rozhodčí soud, byť by jinak byla dána pravomoc soudu (§ 2 odst. 1 ZRŘ). Pokud se totiž účastníci dohodli na respektování rozhodčího nálezu a tím nahradili pořad práva“, pak platí, že "v důsledku této skutečnosti z vlastního a svobodného rozhodnutí stěžovatel nevyčerpal procesní

⁷⁶ Za orgán veřejné moci Ústavní soud považuje pouze rozhodce podle zákona č. 2/1991 Sb., o kolektivním vyjednávání, ve znění pozdějších předpisů, a to z toho důvodu, že „autoritativně rozhoduje o právech a povinnostech subjektů (stran kolektivní smlouvy), které s ním nejsou v rovném postavení, obsah tohoto rozhodnutí nezávisí od vůle těchto subjektů, toto rozhodování je součástí pravomoci rozhodce zakotvené zákonem o kolektivním vyjednávání a účastenství, v rozhodování před rozhodcem je nutnou podmínkou pro rozhodování sporů těchto subjektů ve věci plnění závazků z kolektivní smlouvy“. Srov. usnesení ÚS ze dne 29. 8. 2001, sp. zn. IV. ÚS 402/01. K tomu dále srov. Varvařovský, P.: Rozhodčí řízení v judikatuře Ústavního soudu, Právní fórum, č. 3/2010, s. 144.

⁷⁷ K tomu srov. zejména usnesení Ústavního soudu ze dne 15. 7. 2002, sp. zn. IV. ÚS 174/02, ze dne 13. 8. 2009, sp. zn. III. ÚS 1425/09 a usnesení ze dne 28. 1. 2009, sp. zn. Pl. ÚS 37/08. Podobně i ESD nepovažuje rozhodčí soud za soud nebo tribunál členskému státu, srov. rozsudek ze dne 23. 3. 1982, sp. zn. C-102/81, ve věci Nordsee Deutsche Hochseefischerei GmbH v Reederei Mond Hochseefischerei Nordstern AG & Co KG.

⁷⁸ K tomu srov. R. Pokorný In Kocina, J., Poláček, B. a kol.: Aktuální otázky rozhodčího řízení, Plzeň, Aleš Čeněk, 2011, s. 18–35, kde argumentuje mj. usnesením Ústavního soudu ČSFR ze dne 9. 6. 1992, sp. zn. I. ÚS 191/1992, kde se uvádí: „Kritériem pro určení, jestli i jiný subjekt (než orgán moci zákonodárné, výkonné a soudní) jedná jako orgán veřejné moci, je skutečnost, zda konkrétní subjekt rozhoduje o právech a povinnostech jiných osob a tato rozhodnutí jsou státní moci vynutitelná, nebo zda může stát do těchto práv a povinností zasahovat.“

prostředky, které zákon k ochraně tvrzeného práva poskytuje. Tomu odpovídá, aby byl návrh, v souladu s § 43 odst. 1 písm. e) zákona o Ústavním soudu, odmítnut.⁷⁹

Zatímco první naznačený argument, totiž že rozhodčí orgány nejsou orgány veřejné moci, považuji za obhajitelný, tak druhý důvod pro odmítání ústavních stížností je podle mého názoru zcela absurdní. Založením pravomoci rozhodce totiž strany ztrácejí možnost využít opravných prostředků podle občanského soudního řádu. To však nelze zaměňovat se situací, kdy tyto prostředky nevyužijí, ačkoliv je mají k dispozici. Navíc je tento důvod podle P. Varvařovského vlastně nadbytečný, neboť „není-li rozhodčí nález aktem veřejné moci, pak Ústavní soud není příslušný o takovém aktu rozhodnout a otázka, zda byly či nebyly vyčerpány procesní prostředky ke zvrácení takového aktu, je v podstatě irelevantní“.⁸⁰

Z toho, že ústavní stížnost nelze podat proti rozhodčímu nálezu, ale nevyplývá, že by nebylo možné ústavní stížností napadnout rozhodnutí soudu, kterým rozhodl např. o opravném prostředku proti rozhodnutí ve věci žaloby na zrušení rozhodčího nálezu. Předmětem takové ústavní stížnosti by ale bylo dodržování ústavních práv v rámci činnosti soudu, nikoliv rozhodce.

1.9.5.3. Je možné vzdát se práva na soudní ochranu?

Ústavní soud dále opakovaně dovozuje, že „uzavřením platné rozhodčí smlouvy se strany dobrovolně a vědomě vzdávají práva na projednání své věci před nezávislým a nestranným soudem ve smyslu čl. 36 odst. 1. Listiny“.⁸¹ Ústavní soud tedy dává obecně přednost autonomii vůle (za předpokladu, že vůle uzavřít rozhodčí smlouvu je svobodná) před nezadatelností práva vyjádřeného v čl. 36 odst. 1 Listiny tak, jak ji vyjadřuje čl. 1 Ústavy. Podobně i Evropský soud pro lidská práva nevidí v uzavření rozhodčí smlouvy porušení čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (vyhlášené pod č. 209/1992 Sb.), když uvádí: „Není pochybností o tom, že dobrovolné

⁷⁹ Usnesení ÚS ze dne 13. 8. 2009, sp. zn. III. ÚS 1425/09, odkazující na usnesení ze dne 1. 11. 2001, sp. zn. III. ÚS 460/01.

⁸⁰ Varvařovský, P.: Rozhodčí řízení v judikatuře Ústavního soudu, Právní fórum, č. 3/2010, s. 146.

⁸¹ Srov. např. usnesení Ústavního soudu ze dne 14. 12. 2003, sp. zn. IV. ÚS 511/03, ze dne 18. 11. 2008, sp. zn. I. ÚS 2619/08, ze dne 17. 3. 2010, sp. zn. I. ÚS 533/10 či usnesení ze dne 29. 9. 2010, sp. zn. I. ÚS 2744/10.

vzdání se práva na soudní řízení ve prospěch rozhodčího řízení je zásadně přijatelné z pohledu čl. 6.⁸²

Ve výše uvedeném nálezu ze dne 8. 3. 2011, sp. zn. I. ÚS 3227/07, Ústavní soud mj. uvádí: „Vzhledem k tomu, že projednání věci před rozhodci nemá být popřením právní ochrany, ale toliko jejím přenesením ze soudů na rozhodce, se stát nemůže zcela zbavit ingerence v této oblasti, ale musí si prostřednictvím soudů podržet určitou kontrolní funkci. Rozsah této kontroly přitom musí být pečlivě vyvážen tak, aby na jedné straně nebylo popřeno pravidlo, že i v řízení před rozhodci má být poskytována právní ochrana, a na straně druhé aby tím nebyly setřeny výhody rozhodčího řízení, a tak i jeho praktická využitelnost.“⁸³

I zde lze vidět jistou paralelu s názorem ESLP,⁸⁴ z jehož judikatury lze rovněž dovodit, že v rozhodčím řízení nedochází ke vzdání se práva na spravedlivý proces se všemi jeho komponenty. Ne všechna tato dílčí práva sice musí být při dobrovolné arbitráži zachována (např. veřejnost řízení), nicméně některá je nutno uplatňovat i v rozhodčím řízení. Půjde minimálně o rovnost stran a nezávislost a nestrannost rozhodce.

Z uvedeného vyplývá, že odpověď na výše položenou otázku musí znít ano, je možné se vzdát práva na soudní ochranu, a to v důsledku autonomie vůle. Jak ale velice

⁸² Rozhodnutí ESLP ze dne 12. 12. 1983, stížnosti č. 8588/79 a 8589/79, Bramelid a Malström proti Švédsku (citace rozhodnutí převzata z publikace Bělohávek, A.: Rozhodčí řízení, ordre public a trestní právo, Komentář, 1. díl, Praha, C. H. Beck, 2008, s. 215).

⁸³ Za zmínku stojí rovněž to, že ačkoliv se v dané věci nejednalo o spotřebitelský spor, Ústavní soud se v odůvodnění k rozhodčím doložkám ve spotřebitelských smlouvách letmo vyjádřil, a to tak, že „vzhledem k tomu, že stěžovatelka není spotřebitelem, nechává Ústavní soud stranou rozhodčí doložky sjednávané ve spotřebitelských smlouvách, jež jsou často zneužívány a mnohdy mají povahu nepřiměřených (nekalých) smluvních ujednání“. K tomu A. Bělohávek uvedl následující: „Očividně si tak ponechal (Ústavní soud, pozn. autora) prostor pro případné závěry, které by k této otázce učinil ve věci, v níž by šlo o spotřebitelský spor. Předmětné rozhodnutí bylo navíc přijímáno v době, kdy na vládní úrovni vrcholily práce na návrhu rozsáhlé novely ZRR, jejímž účelem bylo především stanovení pravidel pro rozhodčí řízení ve spotřebitelských sporech. Lze tedy jen přivítat, že právě v dané době ÚS ČR žádný výslovný názor na rozhodčí doložky ve spotřebitelských sporech nevyslovil a ponechal tak plný prostor pro legislativní postup v této oblasti. Předmětná výhrada (co do spotřebitelských sporů) je tak ústavně konformní a taktická. Na druhou stranu se zde projevil i jistý nešvar české rozhodovací praxe, kdy ona kritická poznámka šla poněkud daleko. Minimálně lze počítat s tím, že v případech případné budoucí rozhodovací činnosti ÚS ČR může být použito velmi přísné měřítko právě ve vztahu k rozhodčím doložkám ve spotřebitelských smlouvách a ke spotřebitelské ochraně.“ Blíže srov. Bělohávek, A.: Ústavní soud ČR opustil striktní smluvní výklad koncepce rozhodčího řízení, Bulletin advokacie, č. 11/2011, s. 40.

⁸⁴ Srov. zejména rozhodnutí ESLP ze dne 23. 2. 1999, stížnost č. 31737/96, Suovaniemi a další proti Finsku.

výstižně uvádí A. Bělohlávek, nelze se vzdát práva na právní ochranu, které je třeba od práva na soudní ochranu odlišovat.⁸⁵

1.10. Arbitrabilita

Jedním ze základních předpokladů pro to, aby určitý spor mezi stranami mohl být projednán a rozhodnut v rozhodčím řízení, je vedle uzavření rozhodčí smlouvy arbitrabilita takového sporu. Podle N. Rozehnalové lze zjednodušeně říci, že arbitrabilita vymezuje možnou působnost rozhodčího řízení. Z pohledu procesního jde o přípustnost sporu k řešení před rozhodci. Z pohledu smluvního práva jde o dovolenost předmětu smlouvy.⁸⁶

Základní vymezení arbitrability sporů je obsaženo v § 2 odst. 1 a odst. 2 ZRŘ,⁸⁷ který stanoví následující podmínky pro to, aby spor mohl být arbitrabilní:

- 1) Jde o majetkový spor mezi stranami smlouvy, s výjimkou sporů vzniklých v souvislosti s výkonem rozhodnutí (a samozřejmě i exekucí)⁸⁸ a tzv. incidenčních sporů.⁸⁹ Zákon o rozhodčím řízení ani občanský soudní řád pojem majetkový spor blíže nevymezují, lze ale mít za to, že se jedná o takové spory, které mají majetkovou podstatu, resp. mají odraz v majetkové sféře účastníků právního vztahu.
 - 2) Jde o spor, k jehož projednání a rozhodnutí by jinak byla dána pravomoc soudu.
- V tomto bodu lze vyjít z obecného vymezení pravomoci obecných soudů v § 7

⁸⁵ Bělohlávek, A.: Arbitration from Perspective of Right to Legal Protection and Right to Court Proceedings (the Right to Have One's Case Dealt with by a Court), In Bělohlávek, A., Rozehnalová, N. (eds.): CYArb - Czech (& Central European) Yearbook of Arbitration: Volume I, Huntington (New York), JurisNet 2011, s. 56.

⁸⁶ Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, 2. vydání, Praha, ASPI, 2008, s. 116. N. Rozehnalová dále rozlišuje arbitrabilitu objektivní (danou právním řádem) a arbitrabilitu subjektivní (zúžení předmětu rozhodčího řízení dohodou stran).

⁸⁷ Až do 29. 12. 2011 zákon obsahoval i negativní vymezení arbitrability, a to v § 1 odst. 2, který však byl včetně poznámky pod čarou zrušen zákonem č. 466/2011 Sb., kterým se zrušuje zákon č. 245/2006 Sb., o veřejných neziskových ústavních zdravotnických zařízeních a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, a mění související zákony. Přijetí tohoto zákona ovšem zákonodárce opomenul při přijetí spotřebitelské novely, která s účinností od 1. 4. 2012 doplňuje v § 1 odst. 2 na konci textu slova „nebo pokud bylo zahájeno řízení před finančním arbitrem nebo bylo v tomto řízení rozhodnuto ve věci samé“. Tuto změnu vinou legislativní chyby tedy nelze provést. Měla přitom zabránit současnému stavu, kdy je možné podáním rozhodčí žaloby docílit zastavení řízení před finančním arbitrem, a to třeba i těsně před vydáním jeho nálezu. Návrh finančnímu arbitrovi je totiž nepřípustný za situace, kdy spor je již rozhodnutý nebo řešený (ať už v soudním nebo rozhodčím řízení), srov. § 9 písm. d) zákona o finančním arbitrovi.

⁸⁸ Např. vylučovací žaloba podle ustanovení § 267 odst. 1 o.s.ř.

⁸⁹ Tedy sporů projednávaných v rámci insolvenčního řízení.

odst. 1 o.s.ř.⁹⁰ S účinností od 1. 4. 2012 je do § 2 odst. 1 ZRŘ doplněna možnost označit zvláštním zákonem za arbitrabilní i takové majetkové spory, k jejichž rozhodování je v prvním stupni příslušný i jiný orgán veřejné moci, než soud.⁹¹

- 3) Strany by mohly o předmětu sporu uzavřít smír. Podle § 99 o.s.ř. lze smír uzavřít „připouští-li to povaha věci“, tedy v případě, že strany mají předmět sporu ve své plné dispozici. Z povahy věci nelze smír uzavřít (a tedy ani v těchto věcech uzavřít platnou rozhodčí smlouvu) např. u věcí, které lze zahájit i bez návrhu (srov. § 81 odst. 1 o.s.ř.) či věcí statusových (které však nejsou ani spory majetkovými).⁹²

Z výše uvedeného je zřejmé, že zákon nestanoví žádné překážky pro to, aby i spory ze spotřebitelských smluv byly považovány za arbitrabilní. Takto široké vymezení arbitrability bývá někdy kritizováno.⁹³

Nedostatek arbitrability má za následek nemožnost rozhodce v takovém sporu rozhodnout. Bylo-li ve věci již rozhodnuto, pak je nedostatek arbitrability důvodem pro zrušení rozhodčího nálezu soudem podle § 31 písm. a) ZRŘ.

1.11. Rozhodčí smlouva (jako předpoklad pravomoci rozhodce)

Rozhodčí smlouva je smlouvou (tedy vícestranným právním úkonem), jejímž prostřednictvím strany právního vztahu zakládají pravomoc rozhodce ad hoc nebo stálého rozhodčího soudu rozhodnout případné budoucí spory týkající se určitého právního vztahu nebo vymezeného okruhu právních vztahů (rozhodčí doložka), resp. rozhodnout už mezi nimi vzniklý právní spor (smlouva o rozhodci).⁹⁴

⁹⁰ Zajímavý je názor z publikace J. Kleina a B. Dolečka považující za arbitrabilní i soukromoprávní spory, o nichž rozhoduje správní orgán, a to v případě postupu podle části páté občanského soudního řádu (blíže Klein, J., Doleček, B.: *Rozhodčí řízení*, Praha, ASPI, 2007, s. 9).

⁹¹ Příkladem takových sporů, které budou nově moci být řešeny v rozhodčím řízení, jsou spory podle zákona o elektronických komunikacích (srov. § 127 odst. 6, § 129 odst. 5 zákona č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích). Zejména v tzv. účastnických sporech lze podle mého názoru očekávat výrazný nárůst řešení cestou rozhodčího řízení oproti dosavadnímu řízení před Českým telekomunikačním úřadem.

⁹² Sporné je, zda lze mezi arbitrabilní zařadit spory určovací. K tomu srov. např. Pohl, T.: *K problematice přezkoumání rozhodčích nálezů soudem*, Právní fórum, č. 4/2008, s. 162 a Klein, J., Doleček, B.: *Rozhodčí řízení*, Praha, ASPI, 2007, s. 8.

⁹³ Srov. Rozehnalová, N.: *Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku*, 2. vydání, Praha, ASPI, 2008, s. 89.

⁹⁴ Rozhodčí smlouva má tedy v zásadě dvojí podobu. Někteří autoři rozlišují více podob rozhodčí smlouvy. Např. K. Růžička uvádí ještě tzv. neomezený kompromis (všeobecné ujednání) a tzv.

Jestliže se strany nedohodly jinak, vztahuje se rozhodčí smlouva jak na práva přímo vznikající z těchto právních vztahů, stejně jako na posouzení platnosti těchto právních vztahů a na práva s těmito právy související (§ 2 odst. 4 ZRŘ). Zavazuje rovněž právní nástupce stran, které ji sjednaly, pokud ty to v této smlouvě výslovně nevyloučí (§ 2 odst. 5 ZRŘ).

Rozhodčí smlouva má autonomní povahu ve vztahu ke smlouvě hlavní (hovoříme o doktríně autonomie, resp. separace smluv). Případná neplatnost smlouvy hlavní tedy nemá za následek neplatnost rozhodčí doložky (nevztahuje-li se důvod neplatnosti smlouvy také na ni).⁹⁵

1.11.1. Povaha rozhodčí smlouvy

V právní teorii není plné shody na tom, zda je rozhodčí smlouva úkonem hmotněprávním nebo procesním. Postoj k této otázce do značné míry závisí na pojetí rozhodčího řízení jako celku (zastánci jurisdikční teorie spíše prosazují procesní povahu rozhodčí smlouvy, zatímco zastánci teorie smluvní spíše povahu hmotněprávní). Vyřešení této otázky má přitom dalekosáhlé důsledky. Přisoudíme-li totiž rozhodčí smlouvě čistě procesněprávní charakter (jak to činí např. F. Zoulík),⁹⁶ odmítneme posuzovat její platnost podle § 34 a n. občanského zákoníku, zejména náležitosti vůle (její svobodu, vážnost, určitost, srozumitelnost).

Takový závěr ale podle mého názoru není na místě. Rozhodčí smlouva má sice především procesní důsledky (přesun pravomoci k rozhodnutí sporu), nejedná se ale o úkon, který by byl činěn v průběhu procesu samého, nebo který by stál přímo na jeho počátku. Navíc vyloučením zkoumání náležitostí vůle bychom došli k absurdnímu závěru, kdy např. rozhodčí doložka uzavřená pod vlivem bezprávní výhrůžky by nemohla být označena za neplatnou⁹⁷ a rozhodčí nález vydaný na jejím základě by tak

asymetrickou rozhodčí doložku. Blíže srov. Růžička, K.: Rozhodčí řízení před rozhodčím soudem při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR, Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, s. 43.

⁹⁵ Srov. např. rozsudek NS ze dne 19. 12. 2007, sp. zn. 29 Odo 1222/2005.

⁹⁶ Srov. Zoulík, F.: Některé problémy rozhodčího řízení, Bulletin advokacie, č. 1/2007, s. 13. Podle jeho přesvědčení: „Rozhodčí smlouva není hmotněprávní smlouvou, neboť neupravuje žádné z plnění, tvořící obsah závazků podle § 494 občanského zákoníku, ale je předpokladem vzniku zvláštního procesního vztahu; pro její procesní povahu mluví dále i to, že má výlučně procesní důsledky a že je upravena předpisy procesního práva.“

⁹⁷ Podle § 37 odst. 1 občanského zákoníku.

nemohl být zrušen z důvodu uvedeného v § 31 písm. b) ZRŘ. Rozhodčí smlouvu je tak třeba pojímat jako smlouvu sui generis.⁹⁸

1.11.2. Náležitosti rozhodčí smlouvy

Pro uzavření rozhodčí smlouvy je vedle splnění obecných náležitostí právního úkonu předepsána písemná forma, jinak je smlouva neplatná.⁹⁹ Písemná forma je zachována i tehdy, je-li rozhodčí smlouva sjednána telegraficky, dálnopisem nebo elektronickými prostředky, jež umožňují zachycení jejich obsahu a určení osob, které rozhodčí smlouvu sjednaly (§ 3 odst. 1 ZRŘ).

Pro platné uzavření rozhodčí smlouvy jsou tak stanoveny vyšší formální nároky, než na jiná ujednání, což vyplývá z jejího významu. V reakci na praxi sjednávání rozhodčích smluv ve formě ustanovení ve všeobecných obchodních podmínkách, na něž odkazuje smlouva hlavní, bylo s účinností od 1. 4. 2012 přijato zpřísnění pro oblast rozhodčích smluv uzavíraných se spotřebitelem.¹⁰⁰

1.11.3. Účinky platné rozhodčí smlouvy

Uzavřením platné rozhodčí smlouvy její strany vylučují možnost domáhat se soudní ochrany prostřednictvím žaloby podle občanského soudního řádu (zakládají naopak pravomoc rozhodce určeného rozhodčí smlouvou). Řízení před soudem v takovém případě proběhne pouze za předpokladu, že žalovaný před soudem nepoukáže na existenci platné rozhodčí smlouvy, tedy nevznesse námitku existence rozhodčí smlouvy, a to nejpozději při prvním úkonu ve věci samé (§ 106 odst. 1 a 2 o.s.ř.). S ohledem na § 106 odst. 1 o.s.ř. se tedy jedná o podmíněnou derogaci soudní pravomoci. Řádné uplatnění námítky má za následek zastavení soudního řízení, přičemž účinky podané žaloby jsou zachovány, jestliže po zastavení soudního řízení bude žaloba u příslušného rozhodčího soudu podána do 30 dnů od doručení usnesení soudu o zastavení řízení.

⁹⁸ N. Rozehnalová mluví o smíšené povaze rozhodčí smlouvy, srov. Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, 2. vydání, Praha, ASPI, 2008, s. 107.

⁹⁹ Blíže k požadavku písemné formy Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, 2. vydání, Praha, ASPI, 2008, s. 143–146.

¹⁰⁰ Byť se zákaz sjednávání rozhodčích smluv jako součást podmínek, jimiž se řídí smlouva hlavní (§ 3 odst. 3 ZRŘ), vztahuje na rozhodčí smlouvy jako celek, bude o něm blíže pojednáno v části týkající se rozhodčích doložek ve spotřebitelských smlouvách, neboť ty jsou ve spotřebitelských vztazích nepoměrně frekventovanější a právě ony jsou jedním z hlavních témat této práce.

1.11.4. Možnost namítat neplatnost rozhodčí smlouvy

Pravomoc rozhodnout daný spor zkoumají sami rozhodci. Dospějí-li k závěru, že jejich pravomoc není dána, rozhodnou o tom usnesením¹⁰¹ (§ 15 odst. 1 ZRŘ).¹⁰² Kdykoliv přitom může strana vznést námitku nedostatku pravomoci rozhodčího orgánu z důvodu neplatnosti rozhodčí smlouvy spočívající v tom, že ve věci nebylo možno uzavřít rozhodčí smlouvu (tedy spor nebyl arbitrabilní). Naproti tomu námitku nedostatku pravomoci zakládající se na neexistenci či neplatnosti rozhodčí smlouvy z jiných důvodů (nedostatku vůle stran, nedodržení písemné formy, nepřiměřenosti rozhodčí smlouvy jako ujednání ve spotřebitelské smlouvě atd.) může strana vznést nejpozději při prvním úkonu v řízení týkajícím se věci samé¹⁰³ (námitka podaná opožděně by byla rozhodci zamítnuta). Toto rozlišování na důvod nedostatku arbitrability a důvody jiné vychází ze skutečnosti, že nedostatek arbitrability nelze překonat ani výslovnou dohodou stran (taková vada nemůže být stranami zhojena).

Spotřebitelská novela toto rozlišení stírá v případě sporů ze spotřebitelských smluv. Nově tedy je možné ve spotřebitelských sporech namítat nedostatek pravomoci rozhodčího orgánu z jakéhokoliv důvodu v celém průběhu rozhodčího řízení. Tato změna logicky souvisí s novelizací § 33 zákona, který ve spojení s § 32 odst. 1 mj. umožňuje přezkoumání rozhodčího nálezu soudem z důvodu neplatnosti rozhodčí smlouvy (a to neplatnosti z jakéhokoliv důvodu), i když strana tuto neplatnost nenamítala v rozhodčím řízení nejpozději, než začala jednat ve věci samé.

Alespoň za zmínku stojí uvést, že platnost rozhodčí smlouvy lze rovněž zpochybnit žalobou podle § 80 písm. c) o.s.ř. o určení neexistence, neplatnosti nebo zániku rozhodčí smlouvy, prokáže-li žalobce naléhavý právní zájem na tomto určení. Řízení o takové určovací žalobě však bude soudem přerušeno (srov. § 106 odst. 3 o.s.ř.) do doby, než se v rozhodčím řízení rozhodne ve smyslu § 15 ZRŘ o pravomoci, anebo

¹⁰¹ Usnesení, kterým rozhodčí soud vyslovil nedostatek pravomoci, přitom obecný soud není oprávněn přezkoumávat, srov. § 31 ZRŘ, hovořící pouze o zrušení rozhodčího nálezu, a rozsudek NS ze dne 25. 2. 2010, sp. zn. 29 Cdo 1899/2008.

¹⁰² Blíže k otázce zkoumání pravomoci Bělohávek, A.: Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, Komentář, Praha, C. H. Beck, 2004, s. 121. K tomu srov. rovněž novelizaci ustanovení § 15 odst. 1 ZRŘ zákonem č. 7/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony.

¹⁰³ Za úkony ve věci nelze považovat čistě procesní úkony. Blíže např. Klein, J., Doleček, B.: Rozhodčí řízení, Praha, ASPI, 2007, s. 78.

do doby, než bude v rozhodčím řízení vydán rozhodčí nález.¹⁰⁴ Toto omezení ale neplatí, podá-li žalobce určovací žalobu před zahájením rozhodčího řízení (což je ve spotřebitelských sporech spíše teoretická možnost, neboť podání určovací žaloby k soudu spotřebitelem ještě před žalobou ze strany dodavatele u rozhodčího orgánu klade vysoké nároky na aktivitu spotřebitele).¹⁰⁵

1.11.5. Ustavení rozhodce, rozhodčího senátu

Podle § 7 odst. 1 ZRŘ má rozhodčí smlouva zpravidla určit počet i osoby rozhodců anebo stanovit způsob, jak počet i osoby rozhodců mají být určeny, přičemž počet rozhodců musí být vždy lichý. Druhý odstavec tohoto ustanovení pak stanoví způsob určení rozhodce pro případ, že ten není určen podle odstavce prvního. Z uvedeného vyplývá, že určení rozhodce není ze zákona podstatnou náležitostí rozhodčí smlouvy (*essentialia negotii*), nýbrž pouze částí pravidelnou (*naturalia negotii*).¹⁰⁶

Výslovné určení konkrétního rozhodce není příliš praktické, a proto se s tím často nesetkáme (zvláště u rozhodčích doložek, kde spor má teprve v budoucnu vzniknout). Nelze totiž vyloučit, že na straně rozhodce dojde ke změně poměrů znemožňujících výkon funkce (typicky k jeho úmrtí).¹⁰⁷

Mnohem častěji je tak využívána možnost ustavení rozhodce stanovením mechanismu jeho určení v rozhodčí smlouvě. V případě rozhodčích smluv zakládajících pravomoc stálého rozhodčího soudu postačí odkaz na řád či pravidla rozhodčího soudu (§ 13 odst. 2 ZRŘ). Jinak obecně může být mechanismus určení rozhodce *ad hoc* založen na dohodě stran, náhodě, ale i na určení třetí osobou (tzv. *appointing authority*), nejčastěji z vymezeného seznamu, příp. kombinací těchto postupů. Výslovně je možnost určit rozhodce stranami dohodnutou osobou nebo způsobem uvedeným v pravidlech rozhodčího řízení zavedena až spotřebitelskou novelou (§ 7 odst. 1 věta druhá). Podle dosavadní judikatury Nejvyššího i Ústavního soudu přitom nelze určit rozhodce

¹⁰⁴ Blíže srov. Drápal, L., Bureš, J. a kol.: *Občanský soudní řád I, II, Komentář*, Praha, C. H. Beck, 2009, s. 704–716 a Raban, P.: *K otázce vzájemného působení zahájení soudního a rozhodčího řízení*, *Soudní rozhledy*, č. 1/2007, s. 4.

¹⁰⁵ Blíže srov. Klein, J., Doleček, B.: *Rozhodčí řízení*, Praha, ASPI, 2007, s. 31.

¹⁰⁶ Blíže srov. Bělohávek, A.: *Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů*, Komentář, Praha, C. H. Beck, 2004, s. 72. a Pohl, T.: *Otázky v řízení před rozhodci*, *Právní rádce*, č. 5/2010, s. 29–34.

¹⁰⁷ Z těchto důvodů je žádoucí upravit v rozhodčí smlouvě pro takové případy náhradní způsob určení rozhodce.

pouhým odkazem na rozhodčí řád vydaný právníkou osobou, která není stálým rozhodčím soudem zřízeným na základě zákona.

Neobsahuje-li rozhodčí smlouva přímé určení rozhodce ani dostatečným způsobem nevymezuje mechanismus jeho určení či je rozhodování sporu rozhodcem určeným jedním z těchto způsobů nemožné, jmenuje každá ze stran jednoho rozhodce a tito poté volí předsedajícího rozhodce (§ 7 odst. 2 ZRŘ). Podle § 9 odst. 1 ZRŘ v případech, kdy strana, která měla rozhodce jmenovat, tak ani ve lhůtě 30 dnů od doručení výzvy druhé strany neučiní, nebo nemohou-li se jmenování rozhodci ve stejné lhůtě shodnout na osobě předsedajícího rozhodce (za předpokladu, že se strany nedohodly jinak), může kterákoliv strana nebo každý z již jmenovaných rozhodců podat návrh na jmenování předsedajícího rozhodce soudem. Soud rovněž jmenuje na návrh kterékoliv strany nebo rozhodce nového rozhodce, jestliže jmenovaný rozhodce se vzdá funkce rozhodce nebo nemůže tuto činnost vykonávat, nedohodly-li se strany jinak (§ 9 odst. 2 ZRŘ).

2. Arbitrážní centra

Tzv. arbitrážní centra (soukromé rozhodčí soudy, servisní organizace)¹⁰⁸ jsou subjekty zřizované za účelem poskytování administrativních a organizačních služeb rozhodcům. Důvod jejich vzniku lze spatřovat v požadavcích trhu (včetně velkých bank) po lepší a efektivnější dobytosti svých pohledávek (ve srovnání se soudní soustavou) ve spojení s nutností vytvořit za účelem naplnění této poptávky subjekty vykonávající kancelářské, evidenční, organizační a jiné činnosti a odstranit tak některé nevýhody působení jako rozhodci ad hoc.¹⁰⁹

Domnívám se, že lze souhlasit s názorem B. Kleina, který uvádí: „Nelze rozhodcům bránit, aby se různě sdružovali a vytvářeli si „servisní zázemí“, které jim umožní jejich činnost lépe organizovat. A nelze jim ani bránit, aby své služby nabízeli.

¹⁰⁸ Např. Unie pro rozhodčí a mediační řízení ČR, a.s., Společnost pro rozhodčí řízení, a.s., Sdružení rozhodců, a.s., Sdružení nezávislých rozhodců ČR o.s.

¹⁰⁹ Blíže srov. Zoulík, F.: Některé problémy rozhodčího řízení, Bulletin advokacie, č. 1/2007, s. 13.

Nabídky takových seskupení by však neměly vyvolávat u možných zájemců o rozhodčí řízení klamný dojem, že se jedná o stálé rozhodčí soudy.¹¹⁰

2.1. Právní povaha arbitrážních center

Podle převažujícího názoru nelze arbitrážní centra pokládat za stálé rozhodčí soudy ve smyslu § 13 odst. 1 ZRR, podle něhož (ve znění účinném do 31. 3. 2012) „stálé rozhodčí soudy mohou být zřízeny pouze na základě zákona“.¹¹¹

Převládá totiž výklad, že rozhodčí soud musí svou existenci opírat o zvláštní zákon,¹¹² který určitý stálý rozhodčí soud přímo zřizuje, příp. možnost jeho zřízení stanoví. Z odborníků tento názor vyjádřil např. K. Růžička: „Zřizování specializovaných pracovišť pro jakoukoliv činnost v rozhodčím řízení, která se neliší od činnosti stálého rozhodčího soudu, nemá žádnou oporu ve zvláštním zákoně upravujícím zřízení takové instituce jako stálého rozhodčího soudu. Takové jednání je podle mého názoru jednáním, které je v rozporu s ustanovením § 13 odst. 1 ZRR, resp. jednáním, které tento zákon obchází.“¹¹³ V. Trapl uvažuje dokonce nad trestněprávní rovínou podnikání¹¹⁴ arbitrážních center.¹¹⁵

Odstranění veškerých pochybností v této věci je jedním s cílů spotřebitelské novely zákona o rozhodčím řízení. Od 1. 4. 2012 je podle nového znění § 13 odst. 1 ZRR výslovně možné stálé rozhodčí soudy zřídit „pouze jiným zákonem nebo jen tehdy, pokud jejich zřízení jiný zákon výslovně připouští“.

2.2. Rozhodčí doložky doporučené centry

Ačkoliv se zdá být nepochybné, že arbitrážní centra nejsou stálými rozhodčími soudy a nemohou tedy vydávat rozhodčí nálezy vlastním jménem, je snad ještě

¹¹⁰ Klein, B.: Pozapomenuté výhody rozhodčího řízení, Právní fórum, č. 4/2008, s. 129–130.

¹¹¹ Na Slovensku podle § 12 odst. 1 zákona č. 244/2002 Z. z., o rozhodcovskom konaní může právnická osoba na svoje náklady zřídit a vést stálý rozhodčí soud. Slovenská úprava bývá proto využívána některými českými arbitrážními centry, které vystupují jako pobočka stálého rozhodčího soudu zřízeného ve Slovenské republice, srov. např. <http://www.rozhodcisoud.net/cz/sekce/kdo-jsme-140/>.

¹¹² Protiargument, že k založení stálého rozhodčího soudu postačí jeho zřízení např. na základě obchodního zákoníku, tedy neobstojí. Naproti tomu L. Lisse dovozuje možnost založit stálý rozhodčí soud právním úkonem, srov. např. Lisse, L.: Rozhodčí doložky arbitrážních center ve světle recentní judikatury, Právní rádce, č. 10/2010, s. 7.

¹¹³ Růžička, K.: Je rozhodčí smlouva základem rozhodčího řízení? Bulletin advokacie, č. 10/2005, s. 52–54.

¹¹⁴ K otázce, zda lze rozhodování sporů považovat za podnikání srov. Raban, P.: Podnikání při rozhodování o právech a majetku osob?, Právní rádce č. 2/2007, s. 55–61.

¹¹⁵ Trapl, V.: K otázce zřizování stálých rozhodčích soudů, Právní praxe v podnikání, č. 7/1999, s. 19–22.

úpornější spor veden o to, zda tato centra mohou vést seznamy rozhodců a vydávat své statuty a řády, resp. zda lze na tyto dokumenty platně odkazovat v rozhodčích doložkách.

Rozhodčí doložky doporučované arbitrážními centry totiž zpravidla neobsahují přímé určení rozhodce ad hoc, nýbrž stanoví, že rozhodce bude určen jednou ze smluvních stran, případně svěřují pravomoc určit rozhodce arbitrážnímu centru, a to zpravidla ze seznamu vedeného tímto centrem (mají tak charakter tzv. appointing authority, tj. subjektu, který na základě dohody stran určí rozhodce).

Soudní praxe dlouhou dobu zastávala stanovisko, že postup arbitrážních center je možný, tedy že strany se mohou dohodnout, že rozhodce bude vybrán sjednaným způsobem ze seznamu rozhodců, který centrum vede (s odkazem na ustanovení § 7 odst. 1 ZRŘ, které umožňuje určit rozhodce tak, že se stanoví způsob, jak má být určen) a že se v rozhodčím řízení bude postupovat podle pravidel stanovených tímto centrem (s odkazem na § 19 odst. 1 ZRŘ, který stranám umožňuje dohodnout se na postupu, kterým má rozhodce řízení vést). Například podle A. Bělohlávka „není samozřejmě vyloučeno, aby i tzv. arbitrážní centra zveřejňovala svá pravidla pro řízení jako doporučovaný obsah dohody stran o postupu v řízení, která ovšem nejsou řádem ve smyslu ustanovení § 13 odst. 2 ZRŘ, nýbrž dohodou stran o postupu v řízení ve smyslu ustanovení § 19 odst. 1 ZRŘ.¹¹⁶ L. Lisse odkazuje na zásadu legální licence (čl. 2 odst. 4 Ústavy a čl. 2 odst. 3 Listiny), jejíž použití odůvodňuje tím, že zákon o rozhodčím řízení je normou soukromoprávní povahy.¹¹⁷

Slovy usnesení Nejvyššího soudu ze dne 31. 7. 2008, sp. zn. 32 Cdo 2282/2006 „strany smlouvy si mohou platně dohodnout, že spory vzniklé z jejich smlouvy budou rozhodovány vybraným rozhodcem žalující stranou ze seznamu rozhodců vedeného soukromým subjektem, jenž není stálým rozhodčím soudem zřízeným ve smyslu § 13

¹¹⁶ A. Bělohlávek dále dovozuje, že případná dohoda o pravidlech aplikovatelných před rozhodci musí být uzavřena v téže formě jako dohoda o pravomoci (příslušnosti) rozhodců. Blíže Bělohlávek, A.: Rozhodčí řízení ad hoc vs. řízení před stálými rozhodčími soudy a postavení tzv. rozhodčích center, Bulletin advokacie, č. 10/2005, s. 54–59.

¹¹⁷ Srov. Lisse, L.: Rozhodčí doložky arbitrážních center ve světle recentní judikatury, Právní rádce, č. 10/2010, s. 7.

ZRŘ, a že rozhodčí řízení bude probíhat podle pravidel vydaných takovým soukromým subjektem“.¹¹⁸

Opačný právní názor však zaujal Vrchní soud v Praze ve svém hojně citovaném usnesení ze dne 28. 5. 2009, sp. zn. 12 Cmo 496/2008, jehož právní věta zní: „Pokud rozhodčí smlouva neobsahuje přímé určení rozhodce ad hoc, anebo konkrétní způsob jeho určení, ale jen stanoví, že rozhodce bude určen jednou smluvní stranou ze seznamu rozhodců vedeného právnickou osobou, která není stálým rozhodčím soudem zřízeným ve smyslu § 13 zákona č. 216/1994 Sb., ve znění pozdějších předpisů, a že rozhodčí řízení bude probíhat podle pravidel vydaných touto právnickou osobou, pak je taková rozhodčí smlouva neplatná pro obcházení zákona.“

Toto rozhodnutí bylo následně zařazeno občanskoprávním a obchodním kolegiem Nejvyššího soudu do Sbírký soudních rozhodnutí a stanovisek pod č. R 45/2010.¹¹⁹ Výše citovaná právní věta usnesení Vrchního soudu v Praze však zůstala i po zveřejnění v tzv. zelené sbírce v soudní praxi vesměs nenásledována.¹²⁰

Velký senát Nejvyššího soudu vzhledem k pochybnostem veřejnosti o jeho právním názoru přijal dne 11. 5. 2011 sjednocující právní názor (usnesení NS, sp. zn. 31 Cdo 1945/2010), ve kterém se ztotožnil s usnesením Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 12 Cmo 496/2008. Podle Velkého senátu Nejvyššího soudu tedy platí, že „neobsahuje-li rozhodčí smlouva přímé určení rozhodce ad hoc, resp. konkrétní způsob jeho určení, ale v této souvislosti jen odkazuje na rozhodčí řád vydaný právnickou osobou, která není stálým rozhodčím soudem zřízeným na základě zákona, je taková rozhodčí smlouva neplatná podle § 39 občanského zákoníku pro rozpor se zákonem“. Velký senát ve svém

¹¹⁸ Dále srov. např. usnesení NS ze dne 28. 4. 2010, sp. zn. 23 Cdo 4895/2009, ze dne 19. 4. 2010, sp. zn. 23 Cdo 2672/2008, ze dne 27. 7. 2010, sp. zn. 32 Cdo 761/2009, či usnesení ÚS ze dne 6. 11. 2008, sp. zn. II. ÚS 2682/08.

¹¹⁹ K rozdílným pohledům na důsledky této publikace srov. Valoušková, Z.: O neplatnosti rozhodčích doložek ve prospěch soukromých „rozhodčích soudů“, Bulletin advokacie, č. 5/2010, s. 35 a n. a Sokol, T.: Opět k (ne)platnosti rozhodčích doložek ve prospěch „rozhodčích soudů“, Bulletin advokacie, č. 6/2010, s. 22 a n.

¹²⁰ Dokonce i Vrchní soud v Praze se od názoru vysloveného ve svém usnesení sp. zn. 12 Cmo 496/2008 odchýlil, a to např. v rozhodnutí ze dne 11. 1. 2011, sp. zn. 5 Cmo 284/2010. I Nejvyšší soud vydal několik rozhodnutí, která byla s tímto názorem v rozporu, např. usnesení ze dne 28. 4. 2010, sp. zn. 23 Cdo 4895/2009, usnesení ze dne 29. 4. 2010, sp. zn. 23 Cdo 2672/2008 nebo rozsudek ze dne 29. 6. 2010, sp. zn. 23 Cdo 1201/2009. Blíže k těmto rozhodnutím srov. Kos, J.: Pohled na vývoj a změnu judikatury Nejvyššího soudu ČR týkající se rozhodčích doložek a postavení arbitrážních center, dostupné na: <http://www.epravo.cz/top/clanky/pohled-na-vyvoj-a-zmenu-judikatury-nejvyssiho-soudu-cr-tykajici-se-rozhodcich-dolozek-a-postaveni-arbitraznich-center-75637.html>.

usnesení mj. uvádí: „Není možno pomocí zásady smluvní autonomie negovat zákonu odporující ujednání rozhodčí doložky, u níž lze dovozovat v zásadě zřetelnou snahu poškodit „slabšího“ účastníka závazkového právního vztahu. Demokratický a právní stát totiž nemůže rezignovat na ochranu práv a oprávněných zájmů, které by mohly být ohroženy v řízení alternativnímu k soudnímu.“

Posledně uvedenou větu citoval i Ústavní soud ve svém usnesení ze dne 5. 10. 2011, sp. zn. II. ÚS 3057/10, v němž rovněž uvedl: „Pokud však subjekt, který není stálým rozhodčím soudem, zřízeným na základě zvláštního zákona, vykonává takové činnosti, které spadají podle zákona o rozhodčím řízení výlučně do působnosti stálých rozhodčích soudů, jde o zcela zřejmý a logicky odvoditelný úmysl odporující zákonu. Jde o zjevné nastavení podmínek vzbuzujících důvodné pochybnosti o perspektivě nezávislého a nestranného řešení sporů... Jinak řečeno, jestliže rozhodčí smlouva neobsahuje přímé určení rozhodce ad hoc, resp. konkrétní způsob jeho určení, ale v této souvislosti pouze odkazuje na výběr "soudem", tedy obchodní společností, která není stálým rozhodčím soudem zřízeným na základě zákona, je taková rozhodčí smlouva neplatná.“

Citované právní věty, byť vždy v lehce pozměněné podobě, mají stejný důsledek, kterým je neplatnost prakticky všech rozhodčích smluv doporučených v posledních letech arbitrážními centry. Tyto judikáty se ale nedotýkají pouze rozhodčích doložek sjednaných ve spotřebitelských smlouvách.¹²¹

I když neskrývám sympatie k „poselství“ Velkého senátu Nejvyššího soudu, potažmo Vrchního soudu v Praze, kterým je ochrana slabší strany právních vztahů, přesto se nemohu nepostavit spíše na stranu kritiků těchto soudních rozhodnutí. Především se podle mě jedná o silně paušalizující názor, který ve svém důsledku výrazně zasáhl do bezpočtu právních vztahů¹²² (od předsoudní fáze přes exekuční až po

¹²¹ V konkrétním případě, který Vrchní soud v Praze ve věci vedené pod sp. zn. 12 Cmo 496/2008 řešil, to byl dokonce s největší pravděpodobností paradoxně spotřebitel (usuzuji z toho, že byl označen rodným číslem a bytem), kdo se u soudu dovolával uzavření platné rozhodčí doložky ve smlouvě o rezervaci nemovitosti a o poskytnutí součinnosti při koupi nemovitosti.

¹²² Podle zásady favor negotii by přitom měl mít v pochybnostech přednost výklad zachovávající platnost právního úkonu před výkladem opačným, jsou-li možné oba.

insolvenční řízení).¹²³ Navíc šlo podle mého názoru ke stejnému cíli, kterým věřím, že byla především ochrana spotřebitele před poškozením v rozhodčím řízení, které postrádá znaky nezávislého a spravedlivého rozhodování,¹²⁴ dospět lépe (i když asi pozvolněji) cestou individuálního zkoumání jednotlivých rozhodčích smluv jako celku, a to pomocí ustanovení o nepřiměřených smluvních podmínkách (§ 56 odst. 1 občanského zákoníku) ve spojení s uplatněním důvodu pro zrušení rozhodčího nálezu podle § 31 písm. b) ZRŘ (neplatnost rozhodčí smlouvy z jiných důvodů než pro nedostatek arbitrability),¹²⁵ resp. aplikací dalších zrušovacích důvodů (zejména podle § 31 písm. e) zákona).

2.3. Kritické názory na změnu judikatury ve věci arbitrážních center

Stručný nástin názorů, které polemizují s výše uvedenými přelomovými rozhodnutími, uvedu odlišným stanoviskem P. Vrchy¹²⁶ k usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 28. 5. 2009, sp. zn. 12 Cmo 496/2008, kde mj. uvedl: „Ve skutečnosti, že například obchodní společnost (pro rozhodce ad hoc plnící funkci jakéhosi servisního subjektu) vede seznam rozhodců, který je veřejně přístupný a z nějž mohou účastníci v rámci uzavíraných rozhodčích doložek buďto přímo určovat rozhodce ad hoc, nebo se dohodnout na proceduře, podle které z takového seznamu (opět způsobem mezi účastníky dohodnutým) bude příslušný rozhodce v případě vzniku majetkového sporu určen tím kterým účastníkem či jiným sjednaným způsobem (např. losem, jiným subjektem), nelze spatřovat absolutně žádné obcházení zákona o rozhodčím řízení či jiného právního předpisu. Ostatně z odůvodnění předmětného rozhodnutí je zřejmý nedostatek relevantní argumentace ve směru odkazu na příslušnou právní úpravu, z níž

¹²³ V rámci své studentské praxe jsem se několikrát setkal s popíráním vykonatelnosti pohledávky insolvenčním správcem (event. dlužníkem či jedním z věřitelů) z důvodu neplatnosti rozhodčí doložky, která způsobila neplatnost celého rozhodčího nálezu, a to právě na základě argumentace obsažené v rozhodnutí Vrchního soudu v Praze, sp. zn. 12 Cmo 496/2008. Rozhodovací praxe soudů při řešení následujících incidenčních sporů není jednotná, srov. zejména rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 15. 12. 2011, sp. zn. 2 VSOL 8/2011, dostupný na: <http://kraken.slv.cz/2VSOL8/2011>, který odmítá přezkum pravomocného rozhodčího nálezu v insolvenčním řízení, a opačný názor vyjádřený v rozsudku Vrchního soudu v Praze ze dne 22. 12. 2011, sp. zn. 2 VSPH 129/2011, dostupný na: <http://www.slv.cz/2VSPH129/2011>. Blíže k této problematice srov. Kohout, M.: Povaha pohledávky přiznané pravomocným rozhodčím nálezem v insolvenčním řízení, Konkursní noviny, č. 24/2011, dostupné na: <http://www.kn.cz/clanek.html?ida=2863>.

¹²⁴ Jakkoliv souvislost s ochranou spotřebitele téměř vůbec nebyla v odůvodněních těchto rozhodnutí zmiňována.

¹²⁵ Třeba i s použitím eurokonformního výkladu § 33 ZRŘ, ve znění účinném do 31. 3. 2012, jak navrhol Z. Nový. Srov. Nový, Z.: Spotřebitelské úvěry a rozhodčí řízení, Jurisprudence, č. 7/2010, s. 26.

¹²⁶ Tehdejšího soudce Vrchního soudu v Praze, dnes soudce NS.

pro její kogentní charakter bylo lze takto kategoricky judikované právní důsledky dovozovat.¹²⁷

Už na jiném místě P. Vrcha uvádí: „Pokud zákon o rozhodčím řízení určení počtu a osob rozhodců stanoví toliko v rámci dispozitivního ustanovení, tedy pouze pro situace, kdy takový mechanismus výběru rozhodčí smlouva neobsahuje (srov. § 7 odst. 2 ZRR), nelze ze smluvního ujednání účastníků v rozhodčí smlouvě o tom, že určení rozhodce (rozhodců) náleží žalující straně ze zpracovaného seznamu rozhodců, který vede právnická osoba, jež není stálým rozhodčím soudem, bez dalšího dovozovat, že takto formulovaná rozhodčí smlouva je neplatná pro neurčitost či snad z důvodu obcházení zákona.“¹²⁸ O obcházení zákona by šlo uvažovat snad jen v tom případě, kdy by zákon výslovně zakazoval jiným než stálým rozhodčím soudům vydávat seznam rozhodců a procesní řády. Ani já nevidím důvod, proč by (a to i za právní úpravy účinné do 31. 3. 2012) rozhodčí smlouva nemohla platně odkazovat na dokumenty arbitrážních center, ať už se tyto dokumenty nazývají jakkoliv, a proč by ji nešlo považovat za platné ujednání obsažené v rozhodčí smlouvě ve smyslu § 7 odst. 1 ZRR.

Podle L. Lisseho se jedná navíc o nepřipustnou změnu patnáctileté judikatury Nejvyššího soudu „za situace, kdy nedošlo ke změně právní úpravy ani společenského nazírání na základní náležitosti rozhodčích doložek“¹²⁹ Podle jeho názoru tím došlo k narušení principu předvídatelnosti soudního rozhodování. Podle judikatury Ústavního soudu musí přitom nejvyšší soudní instance přistupovat ke změně judikatury „nejen opatrně a zdrženlivě (tj. výlučně v nezbytných případech opodstatňujících překročení principu předvídatelnosti), ale též s důkladným odůvodněním takového postupu“.¹³⁰ Postup změny právního názoru Nejvyššího soudu byl ale podle mého názoru (a i podle názoru Ústavního soudu)¹³¹ zcela standardní, když senát Nejvyššího soudu, který zaujal

¹²⁷ Srov. rovněž druhé odlišné stanovisko k tomuto rozhodnutí soudce JUDr. Ing. Jana Huška.

¹²⁸ Vrcha, P.: Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR o problematice rozhodčích doložek, Právní rádce, č. 4/2011, s. 45–47.

¹²⁹ Lisse, L.: Stanovisko Nejvyššího soudu k rozhodčím doložkám arbitrážních center, Obchodněprávní revue, č. 8/2011, s. 250 a Lisse, L.: Sjednocení či změna judikatury v rozhodčím řízení?, Právní fórum, č. 11-12/2011, s. 548–553.

¹³⁰ Nález Ústavního soudu ze dne 12. 5. 2009, sp. zn. IV. ÚS 2170/08.

¹³¹ Srov. usnesení Ústavního soudu ze dne 5. 10. 2011, sp. zn. II. ÚS 3057/10.

opačný právni názor, než dříve vyjádřil jiný senát, tuto věc postoupil velkému senátu.¹³² Polemizovat ale jistě lze nad precizností zdůvodnění tohoto odchylného názoru.

Jiný kritický názor stojí na argumentu, že i kdybychom připustili, že odkaz na pravidla řízení, která vydává arbitrážní centrum, je obcházením zákona či v rozporu se zákonem, nebyla by rozhodčí doložka neplatná jako celek, nýbrž jen v té části, která obchází oprávnění stálých rozhodčích soudů vydávat své statuty a řád (jde o částečně neplatný právní úkon ve smyslu § 41 občanského zákoníku). Důvodem je to, že určení počtu a osob rozhodců ani dohoda o postupu při jejich určení nejsou podstatnými náležitostmi rozhodčí smlouvy (jak vyplývá z gramatického výkladu § 7 odst. 1 a odst. 2 ZRŘ). Toto ustanovení rozhodčí smlouvy lze tedy oddělit od ostatního jejího obsahu. Je tedy třeba ctít autonomii vůli stran, které projevíli vůli řešit případné spory v rozhodčím řízení a chybějící rozhodce jmenovat způsobem podle § 9 odst. 2 ZRŘ.

Tento názor ovšem nesdílí L. Derka,¹³³ který své argumenty shrnul takto: „Jmenování rozhodce soudem podle § 9 odst. 2 ZRŘ je možné pouze tehdy, jestli strany tuto možnost v rozhodčí smlouvě výslovně předpokládaly, nebo pokud vynechaly (úmyslně opomněly) v rozhodčí smlouvě určení rozhodce (rozhodců) či způsob tohoto určení. V rozhodčí smlouvě se účastníci vždy vzdávají ochrany svých práv ze strany státu v nalézacím řízení (z hlediska výkonu rozhodčího nálezu pochopitelně nikoliv, viz § 28 odst. 2 ZRŘ), a pokud se nedohodnou jinak, akceptují těž jednoinstančnost rozhodčího řízení. Řečeno slovy Ústavního soudu, přijímají narovnání svého vztahu dohodnutým rozhodcem. Právě z těchto důvodů nelze snižovat význam osoby konkrétního rozhodce, který vydává (spolu vydává) rozhodčí nález. Neplatnost určení rozhodce nebo způsobu, jak má být osoba rozhodce určena, má podle mého názoru za následek neplatnost celé rozhodčí smlouvy, neboť tuto část smlouvy nelze oddělit od ostatního obsahu smlouvy, a jak plyne z výše uvedeného výkladu § 9 odst. 2 ZRŘ, není ani dán zákonný způsob, jak by bylo možno nahradit dohodu stran o osobě rozhodce.“¹³⁴ Osobně souhlasím s tím, že rozhodně nelze bagatelizovat osobu rozhodce,

¹³² Srov. § 20 zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů.

¹³³ Soudec Vrchního soudu v Praze, spoluautor odůvodnění usnesení ze dne 28. 5. 2009, sp. zn. 12 Cmo 496/2008.

¹³⁴ Derka, L.: Je platná rozhodčí smlouva v případě neplatného určení rozhodce (rozhodců)?, Právní rozhledy č. 6/2010, s. 215.

kteřá je pro řádný průběh rozhodčího řízení velice důležitá, nicméně to nic nemění na tom, že určení rozhodce není podle zákona podstatnou náležitostí rozhodčí smlouvy.

L. Derka argumentuje rovněž rozhodnutím Nejvyššího soudu ze dne 31. 1. 2008, sp. zn. 33 Odo 135/2006, které uvádí: „Jestliže se rozhodčí smlouvou jediný určený rozhodce v průběhu rozhodčího řízení vzdá funkce rozhodce, potom platně sjednaná rozhodčí doložka pozbývá účinnosti (zaniká) a je vyloučeno, aby soud analogicky podle § 9 odst. 2 ZRŘ jmenoval na místo odstoupivšího rozhodce nového žalobcem označeného rozhodce. Citované ustanovení totiž dopadá pouze na případy, kdy se jmenovaný rozhodce podle § 7 odst. 2 ZRŘ vzdá funkce nebo ji nemůže vykonávat a nikoliv na situaci, kdy jediný smluvními stranami určený rozhodce podle § 7 odst. 1 ZRŘ v průběhu rozhodčího řízení na funkci rozhodce abdikuje. Jde o logický důsledek toho, že na rozdíl od rozhodce jmenovaného jednou stranou byl rozhodce určený vybrán za souhlasu obou stran.“ Podle L. Derky je nutno stejný závěr učinit i tehdy, pokud strany rozhodčí smlouvy neplatně určily osobu rozhodce nebo způsob jeho určení. Jak ale plyne i z citované pasáže předmětného rozhodnutí, platí závěr o nemožnosti aplikovat § 9 odst. 2 ZRŘ pouze pro případ, kdy došlo k určení rozhodce způsobem podle § 7 odst. 1 ZRŘ a určený rozhodce na funkci rezignuje (rozhodčí smlouva včetně určení rozhodce je tedy nadále platná).

2.4. Právní úprava účinná od 1. 4. 2012

Vedle již uvedeného zpřesnění § 13 odst. 1 ZRŘ dochází i k novelizaci § 7 odst. 1 a § 19 odst. 2 a odst. 4 zákona.

Zákonodárce do § 7 odst. 1 ZRŘ nově doplnil větu druhou: „Rozhodce může být určen i stranami dohodnutou osobou nebo způsobem uvedeným v pravidlech pro rozhodčí řízení.“ V § 19 odst. 4 ZRŘ pak je uvedeno: „Strany mohou určit postup také v pravidlech pro rozhodčí řízení, pokud jsou k rozhodčí smlouvě tato pravidla přiložena. Použití řádu stálého rozhodčího soudu tím není dotčeno.“ Počítá se tak s možností povolat dohodou stran třetí osobu k výběru rozhodce (výslovně se tím zakotvuje možnost tzv. appointing authority), či rozhodce určovat odkazem na pravidla pro rozhodčí řízení, ovšem pouze pokud jsou k rozhodčí smlouvě přiložena v souladu s § 19 odst. 4 zákona.

Podle mého názoru může být povinnost přikládat jednacím řádům arbitrážních center k rozhodčí smlouvě přínosem ve spotřebitelských sporech, podstatně se tím totiž zvýší šance, že si tato pravidla spotřebitelé prostudují před podpisem hlavní smlouvy (i když často nečtou ani tu). Je ale otázkou, nakolik může přiložení pravidel řízení před arbitrážním centrem přispět k efektivitě sjednávání rozhodčích doložek ve smlouvách obchodních, na něž se tato povinnost bude rovněž vztahovat.

Podle nově vloženého § 13 odst. 4 zákona „nikdo není oprávněn používat při výkonu své činnosti takové označení, které vyvolává klamnou představu, že se jedná o stálý rozhodčí soud podle tohoto zákona, není-li k používání takového označení oprávněn podle jiného právního předpisu nebo mezinárodní smlouvy, která je součástí právního řádu“. Tomuto požadavku vyhovující by tak mohla být např. „sdružení“ či „střediska“, nepřipustným by ale podle mého názoru měl být název (obchodní firma) obsahující slovo „soud“.

Alespoň za zmínku rovněž stojí na první pohled pouze drobná formulační změna, která ale má dalekosáhlé důsledky, a to právě zejména pro činnost arbitrážních center, kterou přináší nové znění ustanovení § 23 písm. a) ZRR, podle něhož rozhodčí řízení končí až právní mocí rozhodčího nálezu,¹³⁵ a nikoli okamžikem jeho vydání.¹³⁶ Tato úprava má podle důvodové zprávy ke spotřebitelské novele umožnit stranám, aby si mohly upravit i problematiku doručování rozhodčího nálezu¹³⁷ a „nemuselo být postupováno, v návaznosti na judikaturu Nejvyššího soudu, striktně podle ustanovení § 45 a násl. o.s.ř.“¹³⁸

¹³⁵ Podle § 28 odst. 1 ZRR musí být písemné vyhotovení rozhodčího nálezu doručeno stranám a po doručení opatřeno doložkou o právní moci. Správnost potvrzení o vykonatelnosti rozhodčího nálezu jako exekučního titulu je oprávněn přezkoumat soud při nařízení výkonu rozhodnutí či exekuce (§ 41 a § 52 odst. 1 zákona č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů, § 275 odst. 2 o.s.ř.).

¹³⁶ V případě usnesení (v případech, kdy se nevydává rozhodčí náleží) se nově stanoví, že rozhodčí řízení končí jeho doručením.

¹³⁷ Pokud jde o doručování v průběhu rozhodčího řízení, je nepochybné, že může být upraveno rozhodčími řády stálých rozhodčích soudů či dohodou stran podle § 19 ZRR. K doručování žaloby rozhodčímu orgánu srov. Klein, J., Doleček, B.: *Rozhodčí řízení*, Praha, ASPI, 2007, s. 83–86.

¹³⁸ Judikatura vyvozovala ze skutečnosti že doručování rozhodčího nálezu stranám není součástí postupu, kterým rozhodci vedou řízení (podle § 23 ZRR, ve znění účinném do 31. 3. 2012, rozhodčí řízení končí vydáním rozhodčího nálezu nebo usnesení v případech, kdy se nevydává rozhodčí náleží) závěr, že tudíž „do okruhu procesních otázek, jejichž úprava je v dispozici stran (rozhodců), doručování rozhodnutí zásadně nepatří... jinými slovy, písemné vyhotovení rozhodčího nálezu nebo usnesení musí být stranám doručeno postupy zakotvenými v ustanoveních o.s.ř.“ Viz usnesení NS ze dne 26. 4. 2007, sp. zn. 20 Cdo

Původní návrh spotřebitelské novely zákona o rozhodčím řízení z počátku roku 2010 vkládal do zákona i ustanovení § 44a až 44d upravující mj. povinnost zápisu arbitrážních center do seznamu autorizovaných rozhodců.¹³⁹ Podle návrhu by také musela arbitrážní centra (nadále pouze v právní formě společnosti s ručením omezeným nebo akciové společnosti) vhodným způsobem uveřejňovat statut, který by musel obsahovat přesný způsob určení konkrétního autorizovaného rozhodce, řád určující způsob řízení a pravidla o nákladech řízení, způsob odměňování rozhodců a seznam autorizovaných rozhodců, pro něž zajišťuje činnost. Podle mého názoru je škoda, že se povinnost zápisu arbitrážních center (slovy tohoto návrhu z roku 2010 „právnických osob založených za účelem zajišťování rozhodčí činnosti“) neprosadila i v návrhu Ministerstva spravedlnosti z roku 2011. Významným preventivním a sankčním nástrojem mohla být zejména pravomoc Ministerstva spravedlnosti vyškrtnout ze seznamu autorizovaných rozhodců právnickou osobu, která nesplňuje některou z podmínek pro zápis do seznamu, tj. nemá formu společnosti s ručením omezeným nebo akciové společnosti nebo nezveřejnila vhodným způsobem požadované dokumenty.

1612/2006. Dále srov. např. usnesení ze dne 23. 6. 2009, sp. zn. 20 Cdo 2909/2007, usnesení ze dne 26. 4. 2007, sp. zn. 20 Cdo 1592/2006, a usnesení ze dne 14. 5. 2009, sp. zn. 20 Cdo 1928/2007. Rozhodčí nález tedy musel být s odkazem na § 158 odst. 2 o.s.ř. doručen do vlastních rukou, přičemž od účinnosti tzv. souhrnné novely občanského soudního řádu (zákon č. 7/2009 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony) byla možná fikce doručení (§ 49 odst. 2 o.s.ř.). Rozhodci ale nejsou orgány veřejné moci, tudíž nemohou přímo využívat některé významné nástroje, které umožňují náhradní doručení rozhodčího nálezu (nemají přístup do informačního systému evidence obyvatel a nemohou vést úřední desku). K možnosti překlenout tyto nedostatky pomocí institutu dožádání soudu podle § 20 odst. 2 ZRR srov. Svoboda, K.: K vykonatelnosti rozhodčích nálezů doručených účastníku neznámého pobytu, Soudní rozhledy, č. 6/2011, s. 197. K otázce doručování v rozhodčím řízení dále srov. Kocina, J.: Rozhodčí nález jako exekuční titul a jeho doručení, Právní rozhledy, č. 15/2008, s. 569, Kováčová, L.: Otázka doručování v rozhodcovském konání, Dny práva – 2010, Days of Law, 1. ed. Brno, Masaryk University, 2010, dostupné na: [http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/10_rozhodci/Kovacova_Lucia_\(4486\).pdf](http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/10_rozhodci/Kovacova_Lucia_(4486).pdf), Žíla, M.: Doručování rozhodčích nálezů po novele OSŘ, náhradní doručení a posouzení neúčinnosti doručení rozhodčího nálezu, Bulletin advokacie, č. 12/2009, s. 32.

¹³⁹ Ustanovení § 44d odst. 1 mělo výslovně uvést, že „činnost autorizovaných rozhodců může být zajišťována prostřednictvím právnické osoby založené za účelem zajišťování výkonu rozhodčí činnosti“. Návrh je dostupný na: <http://eklep.vlada.cz/eklep/page.jsf>.

3. Rozhodčí doložky ve spotřebitelských smlouvách

3.1. Forma rozhodčích doložek ve spotřebitelských smlouvách

I pro rozhodčí doložky ve spotřebitelských smlouvách bylo až do 31. 3. 2012 stěžejní ustanovení § 3 odst. 2 ZRŘ, dle něhož: „Tvoří-li však rozhodčí doložka součást podmínek, jimiž se řídí smlouva hlavní, k níž se rozhodčí doložka vztahuje, je rozhodčí doložka platně ujednána i tehdy, jestliže písemný návrh hlavní smlouvy s rozhodčí doložkou byl druhou stranou přijat způsobem, z něhož je patrný její souhlas s obsahem rozhodčí smlouvy“. Na základě tohoto ustanovení docházelo v praxi ke sjednávání rozhodčích doložek podpisem smlouvy hlavní, která v některém ze svých bodů odkazovala na smluvní podmínky obsahující rozhodčí doložku.

Z důvodu odstranění této praxe (a vyhovění změně judikatury v této oblasti, která byla popsána výše) byly do ustanovení § 3 ZRŘ vloženy s účinností od 1. 4. 2012 další čtyři odstavce. Nově se tak v ustanovení § 3 odst. 3 stanoví, že „sjednává-li se rozhodčí smlouva pro řešení sporů ze spotřebitelských smluv, musí být sjednána samostatně a nikoliv jako součást podmínek, jimiž se řídí smlouva hlavní; jinak je neplatná“. Tím došlo k vyloučení aplikace ustanovení § 3 odst. 2 ZRŘ umožňujícího zařazovat rozhodčí doložku do obchodních podmínek. Touto cestou je spotřebitel podněcován k větší pozornosti a uvědomění si důsledků svého jednání.

Přísnější požadavky na formu rozhodčích doložek ve spotřebitelských smlouvách najdeme i v ustanovení § 1031 německého Zivilprozessordnung, z něhož zákonodárce vycházel, podle kterého „rozhodčí smlouvy, jejichž účastníkem je spotřebitel, musí být obsaženy v listině podepsané stranami... Listina nebo elektronický dokument nesmí obsahovat jiná vlastní ujednání než ta, která se vztahují k rozhodčímu řízení; toto neplatí v případě notářského zápisu.“

Nově by tak měla být spotřebiteli rozhodčí smlouva předkládána na samostatné listině. Spotřebitel má být tímto upozorněn na závažnost účinků rozhodčí smlouvy. Podle důvodové zprávy k novele „rozhodčí smlouva tak bude individuálně sjednávánou podmínkou a spotřebitel bude mít na výběr, zda ji podepíše či nikoliv“. Osobně ale považuji za zcela legitimní obavy, aby toto opatření nevedlo pouze k tomu, že vedle

spotřebitelské smlouvy bude předložena další, předem připravená listina, aniž by spotřebitel měl skutečně reálnou možnost uzavřít spotřebitelskou smlouvu bez souhlasu s rozhodčí doložkou.

Odstavce 4 a 5 se pak vztahují již pouze na rozhodčí smlouvy v podobě rozhodčích doložek. Nově se ukládá podnikateli povinnost poskytnout spotřebiteli s dostatečným předstihem před uzavřením rozhodčí doložky náležité vysvětlení, aby byl schopen posoudit, jaké důsledky pro něho mohou uzavřením rozhodčí doložky nastat, přičemž náležitým vysvětlením se rozumí podle zákona „vysvětlení všech následků rozhodčí doložky“. Forma vysvětlení není stanovena, z toho dovozují, že postačí, je-li podáno ústně. Vedle toho musí rozhodčí doložka rovněž obsahovat „pravdivé, přesné a úplné informace o

- a) rozhodci nebo o tom, že rozhoduje stálý rozhodčí soud,
- b) způsobu zahájení rozhodčího řízení,
- c) odměně rozhodce a předpokládaných druhích nákladů, které mohou spotřebiteli v rozhodčím řízení vzniknout a o pravidlech pro jejich přiznání,
- d) místu konání rozhodčího řízení,
- e) způsobu doručení rozhodčího nálezu spotřebiteli a
- f) tom, že pravomocný rozhodčí nález je soudně vykonatelný.“

Z novely však není zřejmé, jaká informace např. o způsobu zahájení rozhodčího řízení, o způsobu doručení rozhodčího nálezu spotřebiteli nebo o předpokládaných druhích nákladů může být považována za pravdivou, přesnou a úplnou, tedy dostačující k tomu, aby se spotřebitel mohl kvalifikovaně rozhodnout, zda takovou rozhodčí doložku podepíše, či nikoliv. Bude tak záležet na budoucí judikatuře obecných soudů, aby při posuzování naplnění nového důvodu pro zrušení rozhodčího nálezu podle § 31 písm. h) zákona,¹⁴⁰ vyložily, zda např. postačí pouhé sdělení, že se rozhodčí řízení

¹⁴⁰ Podle tohoto ustanovení soud na návrh kterékoliv strany zruší rozhodčí nález, jestliže „rozhodčí smlouva týkající se sporů ze spotřebitelských smluv neobsahuje informace požadované v § 3 odst. 5,

zahajuje na návrh jedné ze stran atd. Domnívám se, že nebude nutné rušit rozhodčí nálezn jen proto, že obligatorní informace obsažená v rozhodčí doložce nebude zcela vyčerpávající (např. u informování o odměně rozhodce a předpokládaných druzích nákladů, které mohou spotřebiteli v rozhodčím řízení vzniknout, nebude stoprocentně přesná informace ani možná).

Svěřuje-li rozhodčí doložka rozhodování sporu stálému rozhodčímu soudu, je povinnost uvést pravdivé, přesné a úplné informace, jejichž okruh je uveden v § 3 odst. 5 ZRŘ, splněn také odkazem na statuty a řády stálých rozhodčích soudů.

Návrh spotřebitelské novely původně obsahoval i zmocňovací ustanovení, na jehož základě mělo Ministerstvo spravedlnosti vydat prováděcím právním předpisem vzorovou rozhodčí smlouvu. Toto zmocňovací ustanovení bylo ale nakonec vypuštěno (jako zbytečné s ohledem na dostatečně srozumitelné stanovení obsahu rozhodčí doložky a znejišťující spotřebitele v případě, že jím podepsaná rozhodčí doložka nebude plně odpovídat vzoru) s tím, že Ministerstvo spravedlnosti i tak zveřejní na internetových stránkách nezávaznou vzorovou doložku.

3.2. Nepřiměřené podmínky ve spotřebitelských smlouvách

Až do přijetí spotřebitelské novely zákona o rozhodčím řízení jediným institutem (a nutno podotknout že hmotněprávním) přijatým v českém právním řádu na ochranu spotřebitele, který lze uplatnit k ochraně slabší smluvní strany v rámci rozhodčího řízení (při posuzování platnosti rozhodčí smlouvy), je zkoumání přiměřenosti¹⁴¹ podmínek ve spotřebitelských smlouvách.

popřípadě tyto informace jsou záměrně nebo v nezanedbatelném rozsahu neúplné, nepřesné nebo nepravdivé“.

¹⁴¹ V této práci se držím oficiálního českého překladu směrnice, který hovoří o „nepřiměřených podmínkách“, byť se nejedná o překlad příliš šťastný. Např. I. Pelikánová hovoří o „zneužívajících klauzulích“ (srov. Pelikánová, I.: České právo, Evropa a rozhodčí doložky, Bulletin advokacie, č. 10/2011, s. 17), přičemž stejný termín používá i ustanovení § 262 odst. 4 zákona č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů. Z. Nový používá termín „nekalé smluvní ujednání“, který podle jeho názoru lépe odpovídá anglickému „unfair terms“ (srov. Nový, Z.: Nekalá rozhodčí doložka v českém právu, Dny práva – 2009 – Days of Law: the Conference Proceedings, 1. edition. Brno: Masaryk University, 2009, dostupné na:

http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2009/files/prispevky/rozhodci_rizeni/Novy_Zdenek_1047_.pdf). Ke kritice použití výrazu „podmínka“ srov. rovněž Tichý, L.: Nepřiměřená ustanovení ve spotřebitelských smlouvách In Tichý, L., Večl, T. (eds.): Vývoj evropského spotřebitelského práva (k návrhu směrnice o právech spotřebitele), Univerzita Karlova v Praze, 2009, s. 61, dostupné na: <http://www.coi.cz/files/documents/sbornik-k-navrhu-smernice-o-pravech-spotrebitele.pdf>.

Právní úprava na tomto úseku vychází ze směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. 4. 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách, která představuje minimální harmonizaci této oblasti pro členské státy EU, kterým je tak umožněno úroveň této ochrany poskytované spotřebiteli zvýšit (srov. čl. 8 směrnice). Směrnice byla do českého právního řádu transponována novelou občanského zákoníku¹⁴² s účinností od 1. 1. 2001.

3.2.1 Směrnice o nepřiměřených podmínkách

3.2.1.1. Generální klauzule

Generální klauzule v čl. 3 odst. 1 směrnice stanoví, že: „Smluvní podmínka, která nebyla individuálně sjednána, je považována za nepřiměřenou, jestliže v rozporu s požadavkem přiměřenosti způsobuje významnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran, které vyplývají z dané smlouvy, v neprospěch spotřebitele.“

Podle ní je tedy možné směrnici aplikovat pouze na smluvní podmínky nesjednané individuálně. Podle čl. 3 odst. 2 „podmínka je vždy považována za nesjednanou individuálně, jestliže byla sepsána předem a spotřebitel proto nemohl mít žádný vliv na obsah podmínky, zejména v souvislosti s předem sepsanou běžnou smlouvou“. Tvrdí-li přitom prodávající nebo poskytovatel, že určitá smluvní podmínka byla individuálně sjednána, je povinen o tom předložit důkaz. Další definiční znaky tvoří nepřiměřenost smluvní podmínky a to, že taková podmínka způsobuje významnou nerovnováhu v neprospěch spotřebitele.

3.2.1.2. Demonstrativní výčet

Ustanovení čl. 3 odst. 1 směrnice je doplněno demonstrativním výčtem smluvních podmínek, které mohou být pokládány za nepřiměřené, jež se nachází v příloze směrnice. Ujednání zařazená v příloze tedy nemusí být nutně vždy v konkrétním případě označena jako nepřiměřená a naopak - neuvedení v příloze neznamena automaticky přiměřenost dané smluvní podmínky.

Rozhodčího řízení se výslovně dotýká ujednání uvedené v příloze směrnice pod písmenem q), podle něhož může být pokládána za nepřiměřenou podmínka, jejímž

¹⁴² Zákonem č. 367/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony.

cílem nebo následkem je „zbavení spotřebitele práva podat žalobu nebo použít jiný opravný prostředek, zejména požadovat na spotřebiteli, aby předkládal spory výlučně rozhodčímu soudu, na který se nevztahují ustanovení právních předpisů, nebo bránění uplatnění tohoto práva, nepřiměřené omezování důkazů, které má spotřebitel k dispozici, nebo ukládání důkazního břemene, které by podle použitelných právních předpisů mělo příslušet druhé smluvní straně, spotřebiteli.“

Do českého práva však nebyla převzata celá příloha směrnice a jedním z netransponovaných bodů je právě ten pod písmenem q). Podle Z. Nového je „toto opominutí českého zákonodárce poněkud nešťastné, neboť nedává soudům indicii, že rozhodčí doložka může být nekalým smluvním ujednáním“.¹⁴³ Členské státy nicméně podle ESD nemají povinnost převzít přílohu směrnice do národního práva, neboť její význam je pouze indikativní.¹⁴⁴

V české právní úpravě rovněž chybí výslovný požadavek, aby smluvní podmínky, které jsou sjednány písemně, byly napsány jasně a srozumitelně, tzv. princip transparentnosti uvedený v čl. 5 směrnice.¹⁴⁵ Nicméně podle Komentáře k občanskému zákoníku „přestože toto ustanovení není výslovně provedeno, lze se domnívat, že jasnost a srozumitelnost textu podmínek může být jednou z okolností, ke které se bude přihlížet při zkoumání přiměřenosti podle § 56 odst. 1 občanského zákoníku, nehledě na obecný požadavek určitosti a srozumitelnosti právního úkonu (§ 37) a použití interpretačního pravidla v § 55 odst. 3.“¹⁴⁶

3.2.1.3 Posuzování přiměřenosti smluvních podmínek

Podle rozsudku ESD ze dne 1. 4. 2004, sp. zn. C-237/02, ve věci Ludger a Ulriche Hofstetter v. Freiburger Kommunalbauten „je úlohou národních soudů, aby posoudily a rozhodly, zda jsou smluvní podmínky v konkrétním případě v souladu

¹⁴³ Nový, Z. Nekalá rozhodčí doložka v českém právu, Dny práva – 2009 – Days of Law: the Conference Proceedings, 1. edition. Brno: Masaryk University, 2009, ISBN 978-80-210-4990-1, dostupné na: http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2009/files/prispevky/rozhodci_rizeni/Novy_Zdenek_1047.pdf.

¹⁴⁴ Srov. rozsudek ESD ze dne 7. 5. 2002, sp. zn. C-478/99, ve věci Komise v. Švédské království.

¹⁴⁵ Srov. srovnávací analýzu transpozice směrnice o nepřiměřených podmínkách v jednotlivých členských státech Schulte-Nölke, H., Twigg-Flesner, CH., Ebers, M. (eds.): EC Consumer Law Compendium – Comparative Analysis, Bielefeld, Universität Bielefeld, 2006, dostupnou na adrese: http://www.eu-consumer-law.org/consumerstudy_part2c_en.pdf.

¹⁴⁶ Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I, II, 2. vydání, Praha, C. H. Beck, 2009, s. 541.

s požadavky dle čl. 3 odst. 1 Směrnice Rady 93/13/ES“. ESD tedy nedává odpověď na to, které smluvní podmínky je třeba považovat za nepřiměřené a které nikoliv.¹⁴⁷ Je výlučně na národních soudech řešících konkrétní případy, aby posoudily přiměřenost jednotlivých smluvních podmínek.¹⁴⁸ Při posuzování přiměřenosti je přitom podle čl. 4 odst. 1 směrnice nutné mj. zohlednit i okolnosti, které provázely uzavření smlouvy.

3.2.1.4 Nezávaznost nepřiměřených podmínek

Klíčový čl. 6 odst. 1 směrnice ukládá členským státům v národním právu stanovit, že nepřiměřené podmínky ve spotřebitelských smlouvách nejsou pro spotřebitele závazné a že smlouva zůstává pro strany závaznou za stejných podmínek, může-li nadále existovat bez dotyčných nepřiměřených podmínek. Konkrétní prostředky k dosažení tohoto cíle jsou na členských státech.

Podle ESD se „jedná o kogentní ustanovení, které s ohledem na nerovné postavení jedné ze smluvních stran směřuje k nahrazení formální rovnováhy, kterou smlouva zavádí v právech a povinnostech smluvních stran, rovnováhou reálnou, která může znovu nastolit rovnost mezi těmito smluvními stranami.“¹⁴⁹ ESD chápe ustanovení čl. 6 jako normu „rovnocennou vnitrostátním pravidlům, která mají uvnitř vnitrostátního právního řádu status kogentních norem, které soud musí nebo může

¹⁴⁷ Přístup národních právních řádů členských států EU k rozhodčím doložkám ve spotřebitelských smlouvách se velice různí. Např. ve Spojeném království jsou za nepřiměřené (srov. sec. 91 Arbitration Act 1996 c. 23) označeny všechny rozhodčí doložky týkající se sporů o peněžité plnění nepřesahující částku stanovenou v prováděcím předpise, v současnosti £ 5.000 podle The Unfair Arbitration Agreements (Specified Amount) Order S.I. 1999/2167. Rozhodčí doložky týkající se sporů nad tuto částku mohou být nepřiměřené. V Rakousku mohou být podle § 617 Zivilprozessordnung předmětem rozhodčího řízení mezi dodavatelem a spotřebitelem pouze již existující spory. Jak bylo uvedeno výše, německá úprava arbitrability spotřebitelských sporů nevyklučuje, ale klade důraz na informovanost spotřebitele. K rozdělení přístupů jednotlivých států k rozhodčím doložkám ve spotřebitelských smlouvách srov. Nový, Z.: Spotřebitelské úvěry a rozhodčí řízení, *Jurisprudence*, č. 7/2010, s. 29–30 a Hulmák, M., Tomančáková, B.: Rozhodčí řízení jako vhodný prostředek řešení sporů mezi dodavatelem a spotřebitelem (2. část), *Obchodněprávní revue*, č. 7/2010, s. 189 a Reich, N.: More clarity after 'Claro'? Arbitration clauses in consumer contracts as an ADR (alternative dispute resolution) mechanism for effective and speedy conflict resolution, or as 'deni de justice'?, 2007, dostupné na: <http://www.unilu.ch/files/ercl.2007.pdf>.

¹⁴⁸ Určitou výjimku učinil ESD pouze ve věci spojených řízení *Oceáno Grupo Editorial SA v. Roció Murciano Quintero* (C-240/98) a *Salvat Editores SA v. José M. Sánchez Alcón Prades* (C-241/98), *José Luis Copano Badillo* (C-242/98), *Mohammed Berroane* (C-243/98) a *Emilio Viñas Feliú* (C-244/98) ze dne 27. 6. 2000, kde označil za nepřiměřené ujednání o změně příslušnosti soudu. V rozsudku ze dne 4. 6. 2009, sp. zn. C-243/08, ve věci *Pannon GSM Zrt. v. Erzsébet Sustikné Györfi* už ale ESD za podobných okolností ponechal posouzení nepřiměřenosti dohody o změně místní příslušnosti soudu na národním soudu.

¹⁴⁹ Mostaza Claro, bod 36.

uplatnit i bez návrhu“.¹⁵⁰ To lze interpretovat tak, že ESD považuje ustanovení čl. 6 za rovnocenné vnitrostátním pravidlům, které mají právní sílu norem veřejného pořádku. Dopad to může mít zejména v situaci, kdy národní právo členského státu umožňuje odmítnout výkon vnitrostátního rozhodčího nálezu pro rozpor s veřejným pořádkem (což není před nabytím účinnosti spotřebitelské novely zákona o rozhodčím řízení český případ).

Z judikatury vyplývá, že k dosažení cíle sledovaného čl. 6 směrnice musí soudy posuzovat nepřiměřenost smluvní podmínky z úřední povinnosti, aby tím vyrovnali nerovnováhu mezi spotřebitelem a dodavatelem.¹⁵¹ Rozhodnutí ESD stojí na filozofii „pozitivního zásahu zvětjšku“¹⁵² ve prospěch spotřebitele, který neplatnost rozhodčí smlouvy z důvodu její nepřiměřenosti nemusí vůbec namítat.

Článek 6 (resp. cíl, který sleduje) a navazující judikatuře ESD tedy v českých poměrech mj. odpovídá konstrukce absolutní neplatnosti nepřiměřených smluvních podmínek. Toho bylo dosaženo ale až v roce 2010, neboť až do účinnosti novely občanského zákoníku č. 155/2010 Sb. (zákon, kterým se mění některé zákony ke zkvalitnění jejich aplikace a ke snížení administrativní zátěže podnikatelů),¹⁵³ tj. do 1. 8. 2010, se nepřiměřené ujednání ve spotřebitelské smlouvě považovalo za platné, pokud se spotřebitel (v obecné tříleté promlčecí době plynoucí navíc už od okamžiku uzavření smlouvy) jeho neplatnosti nedovolal. Nepřiměřená podmínka (v našem případě rozhodčí doložka) tak byla neplatná pouze relativně ve smyslu § 40a občanského zákoníku.¹⁵⁴

¹⁵⁰ Asturcom, bod 52 a výrok.

¹⁵¹ Mostaza Claro, bod 38 a rozsudek ze dne 4. 6. 2009, sp. zn. C-243/08, ve věci Pannon GSM Zrt. v. Erzsébet Sustikné Györfi, bod 35.

¹⁵² Srov. Oceáno Grupo, bod 27 a Mostaza Claro, bod 26.

¹⁵³ Přijetí tohoto zákona, který rovněž upravil definici spotřebitele tak, že jím může být jen fyzická osoba, bylo mj. reakcí na zahájení řízení o porušení Smlouvy ze strany Evropské komise (infringement č. 2007/2497). Byl podán i návrh Ústavnímu soudu na zrušení relevantních ustanovení zakládajících relativní neplatnost nepřiměřených smluvních podmínek, a to Městským soudem v Brně. V mezidobí ale došlo k výše uvedené novelizaci občanského zákoníku, a tak výsledkem řízení vedeného pod sp. zn. Pl. ÚS 1/10 bylo pouze usnesení ze dne 9. 2. 2011, v němž byl návrh odmítnut, nicméně bylo plénum ÚS zdůrazněno, že věcně plně sdílí názor navrhovatele. Blíže k přechodu ke koncepci absolutní neplatnosti nepřiměřených podmínek srov. Selucká, M.: Ochrana spotřebitele: nenápadná změna se zásadními dopady, Právní rozhledy, č. 14/2010, s. 513.

¹⁵⁴ K rozporu koncepce relativní neplatnosti nepřiměřených podmínek s právem EU a ústavním pořádkem ČR srov. usnesení ÚS ze dne 9. 2. 2011, sp. zn. Pl. ÚS 1/10.

Jak blíže vyplýne z následujícího rozboru dvou klíčových rozsudků ESD v porovnání s vnitrostátní úpravou řízení o zrušení rozhodčího nálezu, bylo až do účinnosti spotřebitelské novely zákona o rozhodčím řízení s právem EU jednoznačně v rozporu ustanovení § 33 zákona (resp. § 15 odst. 2 zákona), které znemožňovalo soudům posoudit nepřiměřenost rozhodčí smlouvy, pokud strana v rozhodčím řízení nepřiměřenost nenamítala, ač mohla, nejpozději, než začala jednat ve věci samé.¹⁵⁵

3.2.2. Judikatura Soudního dvora EU

V souvislosti se směrnicí o nepřiměřených podmínkách (a směrnicemi na ochranu spotřebitele vůbec),¹⁵⁶ vznikla poměrně rozsáhlá judikatura ESD, dotýkající se i rozhodčího řízení.

3.2.2.1. Mostaza Claro

Rozsudek ESD ze dne 26. 10. 2006, sp. zn. C-168/05, ve věci Elisa Mária Mostaza Claro v. Centro Móvil Milenium SL je klíčovým rozhodnutím ve vztahu k rozhodčím doložkám ve spotřebitelských smlouvách.¹⁵⁷

Skutkově se v této věci jednalo o smlouvu o poskytování telekomunikačních služeb mezi paní Mostaza Claro a společností Centro Móvil Milenium SL, která obsahovala rozhodčí doložku. Smlouvu paní Claro porušila tím, že nedodržela minimální délku jejího trvání. Námitku nepřiměřenosti rozhodčí doložky neuplatnila v samotném rozhodčím řízení (resp. ve svém vyjádření k rozhodčí žalobě nenamítala neplatnost rozhodčí doložky, ale vyjadřovala se k žalobě z věcného hlediska). Následně rozhodčí nález napadla u soudu, který se ztotožnil s jí namítanou nepřiměřeností rozhodčí smlouvy. Podle španělského práva ale měla být namítána již v rozhodčím

¹⁵⁵ Z. Nový navrhol vykládat ustanovení § 33 eurokonformně tak, že se nebude vztahovat na spotřebitelské smlouvy, a to tak, že slova „ač mohla“ by se vykládala tak, že spotřebitel jako slabší smluvní strana nemohl neplatnost rozhodčí doložky uplatnit, blíže Nový, Z.: Spotřebitelské úvěry a rozhodčí řízení, *Jurisprudence*, č. 7/2010, s. 26.

¹⁵⁶ Ohledně judikatury dotýkající se nepřímého účinku směrnic jako takových srov. zejména rozsudek ESD ze dne 10. 4. 1984, sp. zn. C-14/83, ve věci Sabine Von Colson a Elisabeth Kamann v. Spolková země Severní Porýní – Vestfálsko, bod 26. Vyplývá z něj, že při uplatňování vnitrostátního práva, a zejména ustanovení vnitrostátního právního předpisu speciálně zavedeného za účelem provedení směrnice, je vnitrostátní soud povinen vykládat své vnitrostátní právo ve světle znění a účelu směrnice, tak aby bylo dosaženo výsledku v ní uvedeného.

¹⁵⁷ N. Reich vyzdvihuje „prospotřebitelský duch“ tohoto rozsudku a považuje ho tak za základ pro širší diskusi o rozhodčích doložkách ve spotřebitelských smlouvách. Blíže Reich, N.: More clarity after 'Claro'? Arbitration clauses in consumer contracts as an ADR (alternative dispute resolution) mechanism for effective and speedy conflict resolution, or as 'deni de justice'?, 2007, dostupné na: <http://www.unilu.ch/files/ercl.2007.pdf>.

řízení. Španělský soud proto řízení přerušil a položil ESD tuto předběžnou otázku: „Vyžaduje ochrana spotřebitelů, kterou zajišťuje směrnice 93/13/EHS, aby soud, kterému je předložena žaloba na neplatnost rozhodčího nálezu, posoudil neplatnost rozhodčí dohody a zrušil náleze v důsledku toho, že uvedená rozhodčí dohoda obsahuje zneužívající klauzuli, jestliže spotřebitel uplatnil uvedenou neplatnost v rámci řízení o žalobě na neplatnost, ale nikoli v rámci rozhodčího řízení?“

ESD na předběžnou otázku odpověděl takto: „Směrnice musí být vykládána v tom smyslu, že vyžaduje, aby vnitrostátní soud, kterému je předložena žaloba na neplatnost rozhodčího nálezu, posoudil neplatnost rozhodčí dohody a zrušil tento náleze v důsledku toho, že uvedená dohoda obsahuje zneužívající klauzuli, i když spotřebitel neplatnost rozhodčí dohody uplatnil nikoliv v rámci rozhodčího řízení, ale pouze v rámci žaloby na neplatnost.“ Z uvedeného vyplývá, že v rámci řízení o zrušení rozhodčího nálezu je třeba zkoumat, zda rozhodčí smlouva není nepřiměřeným ujednáním, ačkoliv tato skutečnost nebyla tvrzena spotřebitelem v průběhu rozhodčího řízení.¹⁵⁸

ESD v rozhodnutí rovněž zopakoval, že je na vnitrostátním soudu, aby posoudil, zda předmětné smluvní ujednání (rozhodčí smlouva) splňuje test přiměřenosti.¹⁵⁹ Dále v bodu 24 připomněl: „Podle ustálené judikatury při neexistenci právní úpravy Společenství v této oblasti přísluší vnitrostátnímu právnímu řádu každého členského státu na základě zásady procesní autonomie členských států, aby upravil procesní podmínky směřující k zajištění ochrany práv, která procesním subjektům vyplývají z práva Společenství, za předpokladu, že tyto podmínky nejsou méně příznivé než ty, které se týkají obdobných situací na základě vnitrostátního práva (zásada rovnocennosti), a že v praxi neznemožňují nebo nadměrně neztěžují výkon práv přiznaných právním řádem Společenství (zásada efektivit).“ Česká právní úprava účinná do 31. 3. 2012 podle mého názoru nenaplnovala zásadu efektivit, neboť

¹⁵⁸ Podle některých názorů byla tímto rozhodnutím potvrzena možnost uzavírat rozhodčí doložky ve spotřebitelských smlouvách, protože ESD je neoznačil bez dalšího za nepřiměřené. Srov. zejména Bělohávek, A.: Rozhodčí řízení v tzv. smluvních vztazích spotřebitelského typu, Právní fórum, č. 3/1010, s. 98, dále např. Kulhánek, M.: Poznámky k připravované novele zákona o rozhodčím řízení, Právní rozhledy, č. 7/2011, s. 247 nebo Lisse, L.: Rozhodování spotřebitelských sporů v rozhodčím řízení de lege ferenda, 2011, dostupný na: <http://www.elaw.cz/cs/obcanske-pravo/356-rozhodovani-spotrebitelskych-sporu-v-rozhodcim-rizeni-de-lege-ferenda.html>.

¹⁵⁹ V této souvislosti rovněž odkázal na své dřívější rozhodnutí ze dne 1. 4. 2004, sp. zn. C-237/02, ve věci Ludger a Ulriche Hofstetter v. Freiburger Kommunalbauten, bod 25.

umožňovala soudní přezkum přiměřenosti rozhodčí smlouvy pouze tehdy, uplatnil-li spotřebitel neplatnost rozhodčí smlouvy v rozhodčím řízení, navíc nejpozději, než začal jednat ve věci samé (srov. § 15 odst. 2 a § 33 ZRR, ve znění účinném do 31. 3. 2012).¹⁶⁰

3.2.2.2. Asturcom

Často diskutovaným rozhodnutím ESD je rovněž rozsudek ze dne 15. 4. 2009, sp. zn. C-40/08, ve věci *Asturcom Telecomunicaciones SL vs. Christina Rodríguez Nogueira*.

Na první pohled je případ paní Christiny Rodríguez Nogueiry velmi podobný skutkovým okolnostem ve věci *Mostaza Claro*. Opět zde vystupuje smlouva o poskytnutí telekomunikačních služeb, kterou spotřebitel vypověděl před uplynutím minimálního doby jejího trvání, a která obsahovala rozhodčí doložku a opět po rozhodčím řízení následuje předběžná otázka španělského soudu k ESD. Tentokrát ale spotřebitel (paní Nogueira) nejenže nenamítal neplatnost rozhodčí doložky před rozhodcem, ale nedomáhal se ani určení neplatnosti rozhodčího nálezu obecným soudem. Vzhledem k tomu, že exekuční soud považoval rozhodčí doložku za nepřiměřenou (mj. z důvodu velké vzdálenosti sídla rozhodčího soudu od bydliště spotřebitele a skutečnosti, že text smluv připravuje samotný rozhodčí soud), předložil ESD následující předběžnou otázku: „Znamená ochrana spotřebitele podle směrnice 93/13/EHS, že soud, který rozhoduje o návrhu na nucený výkon pravomocného rozhodčího nálezu, vydaného bez účasti spotřebitele, přezkoumá neplatnost rozhodčí smlouvy i bez návrhu a v důsledku toho zruší nále z důvodu, že uvedená smlouva obsahuje nepřiměřenou rozhodčí doložku v neprospěch spotřebitele?“

ESD odpověděl takto: „Směrnice 93/13/EHS musí být vykládána v tom smyslu, že vnitrostátní soud, který rozhoduje o návrhu na nucený výkon pravomocného rozhodčího nálezu, vydaného bez účasti spotřebitele, musí, pokud má za tímto účelem k dispozici nezbytné informace o právním a skutkovém stavu, i bez návrhu posoudit nepřiměřenost rozhodčí doložky obsažené ve smlouvě uzavřené prodávajícím nebo poskytovatelem se spotřebitelem, je-li podle vnitrostátních procesních pravidel možné provést takovéto posouzení v rámci obdobných řízení na základě vnitrostátního práva.

¹⁶⁰ K otázce možné odpovědnosti ČR za škodu způsobenou porušením práva EU srov. blíže Pelikánová, I.: *České právo, Evropa a rozhodčí doložky*, Bulletin advokacie, č. 10/2011, s. 25–26.

Jde-li o nepřiměřenou doložku, přísluší tomuto soudu vyvodit veškeré důsledky, které z toho vyplývají podle vnitrostátního práva, aby se ujistil, že tento spotřebitel nebude uvedenou doložkou vázán.“

ESD tak vlastně odkázal na vnitrostátní úpravu a neposkytl španělskému soudu zcela vyčerpávající odpověď. Důvodem této diplomatické odpovědi je zřejmě skutečnost, že v tomto případě jde o závažný zásah do principu překážky věci rozsouzené (*rei iudicatae*). ESD tak podmínil povinnost posuzovat z úřední povinnosti přiměřenost rozhodčí smlouvy ve fázi podání návrhu na nucený výkon rozhodčího nálezu (vedle toho, že musí být rozhodčí nález vydán bez účasti spotřebitele a soud musí mít k dispozici nezbytné informace o právním a skutkovém stavu věci) zejména tím, že tuto možnost poskytuje „v rámci obdobných řízení“¹⁶¹ vnitrostátní právo. Jak uvádí ESD: „Z toho plyne, že v rozsahu, v němž vnitrostátní soud, k němuž byl podán návrh na nucený výkon pravomocného rozhodčího nálezu, musí podle vnitrostátních procesních pravidel posoudit i bez návrhu rozpor rozhodčí doložky s vnitrostátními kogentními pravidly, musí rovněž i bez návrhu posoudit nepřiměřenost této doložky s ohledem na článek 6 uvedené směrnice, pokud má za tímto účelem k dispozici nezbytné informace o právním a skutkovém stavu.“¹⁶²

Česká právní úprava výkonu rozhodnutí (exekuce) ale podle mého názoru takové prolomení principu právní jistoty v zájmu zajištění toho, že spotřebitel nebude nepřiměřenou rozhodčí doložkou vázán, nedovoluje. Neumožňuje to okruh předpokladů, které zkoumá exekuční soud při věcném posuzování návrhu na nařízení výkonu rozhodnutí (resp. návrhu na nařízení exekuce).¹⁶³ A až do 31. 3. 2012 se

¹⁶¹ K výkladovým nejasnostem ohledně tohoto termínu srov. rovněž Kleiner, C.: *Unfair Arbitration clause before the ECJ*, Conflict of laws.net, 1. 11. 2009, dostupné na: <http://conflictoflaws.net/2009/unfair-arbitration-clause-before-the-ecj/>

¹⁶² Asturcom, bod 53.

¹⁶³ Podle české právní úpravy tedy nelze v řízení o výkon rozhodčího nálezu přezkoumávat pravomocný rozhodčí nález z důvodu neplatnosti rozhodčí doložky. Komentář k občanskému soudnímu řádu uvádí: „Při věcném posuzování návrhu na nařízení výkonu rozhodnutí soud zkoumá, zda k výkonu navržený titul byl vydán orgánem, který k tomu měl pravomoc, zda je vykonatelný po stránce formální a materiální, zda oprávněný a povinný jsou věcně legitimováni, zda je výkon navrhován v takovém rozsahu, který stačí k uspokojení oprávněného (§ 263 odst. 1), zda k vydobytí peněžité pohledávky nepostačuje výkon rozhodnutí nařízený nebo navržený jiným způsobem (§ 263 odst. 2), zda právo není prekludováno a zda navržený způsob výkonu rozhodnutí na peněžité plnění není zřejmě nevhodný (§ 264 odst. 1).“ Blíže srov. Drápal, L., Bureš, J. a kol.: *Občanský soudní řád I, II*, Komentář, Praha, C. H. Beck, 2009, s. 2159. V tomto ohledu sdílím názor vyjádřený v usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 9. 3. 2011, sp. zn. 54 Co 946/2010, ve kterém se uvádí: „Citovaná

spotřebitel nemohl bránit tvrzením neplatnosti rozhodčí doložky z důvodu její nepřiměřenosti ani prostřednictvím návrhu na zastavení výkonu rozhodnutí, o němž bude dále blíže pojednáno.¹⁶⁶ Zákodárce nicméně dospěl podle důvodové zprávy ke spotřebitelské novele zákona o rozhodčím řízení k závěru, že z judikatury ESD vyplývá, že „soud musí i bez návrhu, a to i ve fázi, kdy byl podán návrh na nucený výkon pravomocného rozhodčího nálezu, posoudit rozpor rozhodčí doložky s vnitrostátními kogentními pravidly a dále, že soud musí takovýto přezkum učinit z úřední povinnosti“.

3.2.3. Úprava v občanském zákoníku

3.2.3.1. Generální klauzule

Podle § 55 odst. 1 občanského zákoníku platí, že „smluvní ujednání spotřebitelských smluv se nemohou odchýlit od zákona v neprospěch spotřebitele.“¹⁶⁷ Podle druhé věty „spotřebitel se zejména nemůže vzdát práv, která mu zákon poskytuje, nebo jinak zhoršit své smluvní postavení“. Z druhého odstavce téhož ustanovení vyplývá, že jsou taková ujednání ve spotřebitelských smlouvách neplatná, a to absolutně.

rozhodnutí Evropského soudního dvora (Mostaza Claro a Asturcom, pozn. autora) pak podle názoru odvolacího soudu neotvírají (obzvláště ve světle judikatury NS zmíněné výše) odvolacímu soudu možnost přezkumu přiměřenosti rozhodčí doložky v exekučním řízení, jež je natolik specifickým procesním postupem, jež slouží toliko k nucenému vymození dříve věcně řešené otázky stanovení povinnosti povinnému, který se diametrálně odlišuje jak od předcházejícího nalézacího řízení (ať už toto má podobu řízení soudního či řízení před rozhodcem), tak zejména od řízení o tzv. žalobě na zrušení rozhodčího nálezu, jež však nelze považovat za řízení obdobné ve smyslu shora zmíněného rozhodnutí Evropského soudního dvora č. C-40/08, tedy z úhlu pohledu možnosti takové námitky vznášet a přezkoumávat za řízení stejné s řízením exekučním.“ Rozsudek je dostupný na:

<http://kraken.slv.cz/KSJIMBM54Co946/2010>.

¹⁶⁶ Z. Nový navrhoval postup podle ustanovení § 268 odst. 1 písm. h) o.s.ř., jež uvádí, že výkon rozhodnutí je „nepřípustný, protože je tu jiný důvod, pro který rozhodnutí nelze vykonat“. České soudy by tak podle něj mohly za pomoci eurokonformního výkladu zastavit výkon rozhodčího nálezu z důvodu existence nepřiměřené smluvní podmínky, blíže Nový, Z.: Spotřebitelské úvěry a rozhodčí řízení, *Jurisprudence*, č. 7/2010, s. 28–29. S tímto názorem nesouhlasí M. Hulmák a B. Tomančáková, a to zejména z toho důvodu, že eurokonformní výklad zde není třeba, neboť ESD respektoval zásadu věci pravomocně rozhodnuté a nestanovil povinnost přezkoumávat věcnou správnost rozhodčích nálezů ve vykonávacím řízení, blíže Hulmák, M., Tomančáková, B.: Rozhodčí řízení jako vhodný prostředek řešení sporů mezi dodavateli a spotřebitelem (2. část), *Obchodněprávní revue*, č. 7/2010, s. 189. Nutnost eurokonformního výkladu ustanovení o nepřiměřených podmínkách zcela popírá L. Lisse, když podle něj k němu nedává česká úprava rozhodčího řízení žádný prostor, srov. Lisse, L.: Rozhodování spotřebitelských sporů v rozhodčím řízení *de lege ferenda*, 2011, dostupný na: <http://www.elaw.cz/cs/obcanske-pravo/356-rozhodovani-spotrebitelskych-sporu-v-rozhodcim-rizeni-de-lege-ferenda.html>.

¹⁶⁷ Blíže k tomuto ustanovení (generální klauzuli ochrany spotřebitele) Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol.: *Občanský zákoník I, II, 2. vydání*, Praha, C. H. Beck, 2009, s. 528–531.

Podle generální klauzule nepřiměřených podmínek vyjádřené v ustanovení § 56 odst. 1 občanského zákoníku nesmějí spotřebitelské smlouvy „obsahovat ujednání, která v rozporu s požadavkem dobré víry znamenají k újmě spotřebitele značnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran“. Národní úprava tedy na rozdíl od směrnice nerozlišuje smluvní podmínky na ty, které byly sjednány individuálně, a které nikoliv. V tomto ohledu tedy poskytuje širší ochranu spotřebiteli, než minimální harmonizace ve směrnici.¹⁶⁸

Za nevhodné bývá označováno doslovné převzetí termínu „dobrá víra“ (v angl. verzi směrnice „good faith“) do generální klauzule, a to zvláště v kontextu s použitím tohoto termínu na jiných místech občanského zákoníku.¹⁶⁹

3.2.3.2. *Demonstrativní výčet*

Přestože, jak bylo výše uvedeno, není v § 56 odst. 3 občanského zákoníku rozhodčí doložka uvedena v demonstrativním výčtu nepřipustných smluvních ujednání, je třeba zkoumat, zda s přihlédnutím ke všem okolnostem nemůže být za takové ujednání v konkrétním případě považována.

V rozhodovací praxi obecných soudů¹⁷⁰ i literatuře se objevily názory, že rozhodčí doložky jako takové jsou ve spotřebitelských smlouvách zakázány. Podle D. Slovávka jsou nepřiměřenou podmínkou všechny rozhodčí smlouvy sjednané adhezním způsobem, protože spotřebitel při jejich sjednání nemá možnost se rozhodnout mezi

¹⁶⁸ K tomu blíže Tichý, L.: Nepřiměřená ustanovení ve spotřebitelských smlouvách, In Tichý, L., Večl, T. (eds.): Vývoj evropského spotřebitelského práva (k návrhu směrnice o právech spotřebitele), Univerzita Karlova v Praze, 2009, s. 62–63, dostupné na: <http://www.coi.cz/files/documents/sbornik-k-navrhu-smernice-o-pravech-spotrebitele.pdf>. Podle I. Pelikánové má národní soud nicméně chápat pojem zneužívajících klauzulí (nepřiměřených podmínek) v souladu s výkladem ESD, blíže srov. Pelikánová, I.: České právo, Evropa a rozhodčí doložky, Bulletin advokacie, č. 10/2011, s. 17–23.

¹⁶⁹ Srov. Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I, II, 2. vydání, Praha, C. H. Beck, 2009, s. 541. Na stejném místě je dále uvedeno: „Dobrá víra se chápe jako objektivně posuzované vědomí jedince o souladu jednání s právem, např. při posuzování oprávněnosti držby (§ 130 odst. 1), a má zde tak odlišný smysl než v právu komunitárním... Zajímavým v tomto kontextu je proto český překlad směrnice. Ten se totiž neodvolává ani na dobré mravy, ani na dobrou víru, ale na přiměřenost.“ J. Stuyck uvádí, že většina členských států EU při transpozici generální klauzule nijak nepromítla kritérium „dobré víry“, k tomu blíže Stuyck, J.: Unfair Terms, In Howells, G., Schulze, R.: Modernising and Harmonising Consumer Contract Law, München, Sellier, European Law Publishers, 2009, s. 123–124.

¹⁷⁰ Srov. rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 8. 3. 2010, sp. zn. 33 Cm 13/2009, dostupný na: <https://isir.justice.cz/isir/doc/dokument.PDF?rowid=AAAE1GAAjAAP%2FQSAAV>. Rozhodčí doložka ale samozřejmě může být shledána neplatnou jako nepřiměřená smluvní podmínka i ze strany rozhodce při zkoumání své pravomoci podle § 8 ZRŘ.

standardní právní ochranou a rozhodčím řízením.¹⁷¹ Podle mého názoru nemůže uzavření rozhodčí smlouvy samo o sobě způsobit značnou nerovnováhu v právech a povinnostech stran a je nutné, jak vyplývá i z judikatury ESD, zkoumat každou rozhodčí doložku ve spotřebitelské smlouvě individuálně.

Při těchto úvahách vycházím z cílů směrnice o nepřiměřených podmínkách, resp. její přílohy, podle níž může být pokládána za nepřiměřenou podmínka, jejímž cílem nebo následkem je podle oficiálního českého překladu „zbavení spotřebitele práva podat žalobu nebo použít jiný opravný prostředek, zejména požadovat na spotřebiteli, aby předkládal spory výlučně rozhodčímu soudu, na který se nevztahují ustanovení právních předpisů, nebo bránění uplatnění tohoto práva, nepřiměřené omezování důkazů, které má spotřebitel k dispozici, nebo ukládání důkazního břemene, které by podle použitelných právních předpisů mělo příslušet druhé smluvní straně, spotřebiteli.“

Po porovnání s jinými jazykovými verzemi považuji za mnohem zdařilejší promítnutí písmene q) přílohy směrnice do § 1814 písm. j) nového občanského zákoníku, který v rámci demonstrativního výčtu jednání, která se zakazují, uvádí: „ujednání, která „zbavují spotřebitele práva podat žalobu¹⁷² nebo použít jiný procesní prostředek¹⁷³ či mu v uplatnění takového práva brání,¹⁷⁴ nebo ukládají spotřebiteli povinnost uplatnit právo výlučně u rozhodčího soudu nebo rozhodce, který není vázán právními předpisy stanovenými na ochranu spotřebitele“

Výklad formulace směrnice „rozhodčí soud, na který se nevztahují ustanovení právních předpisů“ byl a je poměrně komplikovaný a sporný. Má se tím zabránit pouze rozhodování podle zásad spravedlnosti? Odpověď na tuto otázku, jak uvádí D.

¹⁷¹ Slováček, D.: Arbitrabilita spotřebitelských sporů, Právní rozhledy, č. 10/2011, s. 364, a Slováček, D.: Ochrana spotřebitele a rozhodčí doložky, Bulletin advokacie, č. 7-8/2009, s. 46.

¹⁷² Termín „žaloba“ lze vykládat v užším smyslu jako žalobu podanou k obecnému soudu, jak to činí D. Slováček (srov. Slováček, D.: Arbitrabilita spotřebitelských sporů, Právní rozhledy, č. 10/2011, s. 364 a Slováček, D.: Ochrana spotřebitele a rozhodčí doložky, Bulletin advokacie, č. 7-8/2009, s. 46) nebo ve smyslu širším, když pak by zahrnovala i rozhodčí žalobu.

¹⁷³ Termín „jiný opravný prostředek“, použitý v oficiálním českém překladu směrnice se nachází i ve slovenské jazykové verzi. V jiných najdeme jen „opravný prostředek“ (např. ve francouzské a italské). Nový občanský zákoník se použitím pojmu „jiný procesní prostředek“ podle mého názoru nejvíce blíží anglické a německé jazykové verzi („any other legal remedy“, resp. „sonstige Beschwerdemittel“).

¹⁷⁴ Oficiální český překlad směrnice podle mého názoru nedůvodně rozděluje větu, která např. v anglickém (excluding or hindering the consumer's right to take legal action or exercise any other legal remedy) nebo italském znění (sopprimere o limitare l'esercizio di azioni legali o vie di ricorso del consumatore) tvoří jeden celek a za ní teprve následuje explikace začínající slovem „zejména“.

Slováček, záleží na posouzení toho, „na co všechno se ustanovení národních právních předpisů musejí vztahovat, aby byl takový rozhodčí soud v souladu se směrnicí oprávněn projednat spotřebitelský spor“.¹⁷⁵ Sám přitom dochází ke třem možným okruhům otázek, a to vznik rozhodčího soudu,¹⁷⁶ procesněprávní úpravu rozhodčího řízení a hmotněprávní úpravu posuzovaného právního vztahu. Podle mého názoru měl „unijní zákonodárce“ na mysli pouze hmotněprávní úpravu, a to konkrétně ta ustanovení, jejichž cílem je ochrana spotřebitele. Vycházím mj. z toho, že v nástinu podmínek, které mohou způsobit zbavení nebo bránění uplatnění práva spotřebitele se bránit pořadem práva, obsažených ve směrnici, jsou již procesní důvody obsaženy (nepřiměřené omezování důkazů, které má spotřebitel k dispozici a ukládání důkazního břemene spotřebiteli, ačkoliv by mělo příslušet druhé smluvní straně), a to na stejné úrovni jako důvod, že má rozhodovat výlučně rozhodčí soud, na který se nevztahují ustanovení právních předpisů. Účelem tohoto ustanovení tedy je ochrana hmotněprávních ustanovení, která chrání spotřebitele. Ke stejnému závěru se přiklání i výše uvedené ustanovení § 1814 písm. j) nového občanského zákoníku.

Za nepřiměřenou tedy lze označit takovou rozhodčí doložku, jež by rozhodce opravňovala k rozhodování nikoliv podle obecně závazných právních předpisů ČR, ale pouze podle zásad spravedlnosti (čímž by mohlo docházet k obcházení hmotněprávních ustanovení na ochranu spotřebitele).

To, co bylo dosud uvedeno, ale samozřejmě neznámá, že rozhodčí doložka ve spotřebitelské smlouvě nemůže být neplatná i z jiných důvodů. Například podle D. Hrabánka je „zcela beze sporu nepřiměřenou klauzulí rozhodčí doložka formulovaná tak, že rozhodce bude pouze jeden, rozhodčí řízení bude pouze písemné a rozhodčí nález může být vydán bez odůvodnění“¹⁷⁷ V rozsudku vydaném Městským soudem v Brně dne 14. 12. 2009 ve věci vedené pod sp. zn. 33 C 68/2008 byla za nepřiměřenou

¹⁷⁵ Slováček, D.: Rozhodčí řízení a směrnice o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách, Právní rozhledy, č. 9/2010, s. 331

¹⁷⁶ K tomuto se kloní např. P. Raban, srov. Raban, P.: Drobní dlužníci a zakázaná smluvní ujednání, Právní rádce, č. 11/2009, s. 23–24.

¹⁷⁷ Hrabánek, D.: K náležitostem rozhodčích smluv a činnosti soukromých „rozhodčích soudů“, Právní fórum, č. 3/2010, s. 142.

označena rozhodčí doložka, která neurčuje za rozhodce stálý rozhodčí soud, ale rozhodce ad hoc, a místo rozhodčího řízení je velmi vzdálené od bydliště spotřebitele.¹⁷⁸

I ze shora uvedených příkladů lze vyabstrahovat několik okruhů otázek, které ovlivňují to, zda lze rozhodčí doložku v konkrétním případě označit za přiměřenou, nebo nikoliv. Jde o otázky ustavení rozhodčího orgánu (včetně určení konkrétních osob rozhodců a jejich počtu), hmotného práva aplikovaného rozhodcem, průběhu rozhodčího řízení (např. místo jednání) a možnosti obrany proti rozhodčímu nálezu. Bližší rozvedení těchto otázek a jejich role na přiměřenost rozhodčích doložek ve spotřebitelských sporech v konkrétních případech je úkolem nejen rozhodovací praxe rozhodců, ale zejména obecných soudů. K otázce přiměřenosti rozhodčích doložek ve spotřebitelských smlouvách se z vyšších soudů významně vyjádřil zejména Ústavní soud, a to v nálezu ze dne 1. 11. 2011, sp. zn. II. ÚS 2164/10, jehož závěry budou dále zmíněny.

3.2.3.3. Nový občanský zákoník

Původně měla být úprava ochrany spotřebitele (až na výjimky) provedena zvláštním zákonem (z důvodu nestability právní úpravy v této oblasti), nakonec ale byla zařazena do nového kodexu soukromého práva,¹⁷⁹ který má nabýt účinnosti od 1. 1. 2014.

Ustanovení § 1813 stanoví: „Má se za to,¹⁸⁰ že zakázaná jsou ujednání, která zakládají v rozporu s požadavkem přiměřenosti významnou nerovnováhu práv nebo povinností stran v neprospěch spotřebitele. To neplatí pro ujednání o předmětu plnění nebo ceně, pokud jsou spotřebiteli poskytnuty jasným a srozumitelným způsobem.“ Nové znění generální klauzule tedy mj. opouští výraz „dobrá víra“¹⁸¹ Ustanovení § 1814 pak v demonstrativním výčtu jednání, která se zakazují, uvádí pod písm. j) ujednání, která „zbavují spotřebitele práva podat žalobu nebo použít jiný procesní prostředek či

¹⁷⁸ Rozsudek je dostupný na: http://pavel.uhl.cz/spory/zruseni_RN_brabc_anonym.pdf.

¹⁷⁹ Do části čtvrté týkající se relativních majetkových práv, hlavy I (Všeobecná ustanovení o závazcích), dílu 4 (Ustanovení o závazcích ze smluv uzavíraných se spotřebitelem).

¹⁸⁰ Ustanovení je tedy nově konstruována jako vyvratitelná právní domněnka. Podle I. Pelikánové jde o nesprávnou konstrukci, protože popsaná nepřiměřená ujednání musí být zakázána vždy, nelze připustit důkaz opaku. Blíže Pelikánová, I.: České právo, Evropa a rozhodčí doložky, Bulletin advokacie, č. 10/2011, s. 23–24.

¹⁸¹ Podle důvodové zprávy se jedná o „anglicismus, který je v kontextu české právní terminologie matoucí, neboť tento pojem je ve zdejší právní pojmosloví již obsazen a je chápán jako objektivně hodnocené vnitřní přesvědčení určité osoby, že je něco po právu“.

mu v uplatnění takového práva brání, nebo ukládají spotřebiteli povinnost uplatnit právo výlučně u rozhodčího soudu nebo rozhodce, který není vázán právními předpisy stanovenými na ochranu spotřebitele“¹⁸²

Podle § 1815 se k nepřiměřenému ujednání nepřihlíží, ledaže se jej spotřebitel dovolá. Ustanovení § 1811 odst. 1 na rozdíl od současné úpravy zavádí výslovně princip transparentnosti uvedený v čl. 5 směrnice, když uvádí, že „veškerá sdělení vůči spotřebiteli musí podnikatel učinit jasně a srozumitelně v jazyce, ve kterém se uzavírá smlouva“.

3.3. Ústavněprávní limity rozhodčích doložek ve spotřebitelských smlouvách

Jak již bylo uvedeno, Ústavní soud odmítá ústavní stížnosti směřující přímo proti rozhodčím nálezům. V nedávné době se ale k několika zásadním otázkám rozhodčího řízení ve spotřebitelských sporech vyjádřil v rozhodnutích o ústavních stížnostech, jimiž byla napadena rozhodnutí obecných soudů o zastavení řízení, vydaná podle § 106 odst. 1 o.s.ř. Ve dvou nálezech z podzimu roku 2011 se Ústavní soud velmi výrazně postavil na stranu ochrany spotřebitele.

Závěry usnesení ze dne 5. 10. 2011, sp. zn. II. ÚS 3057/10, Ústavní soud shrnul takto: „Ústavní soud, maje na zřeteli zejména obecně uznávaný princip autonomie vůle smluvních stran, zastává stanovisko, že pouhé ujednání rozhodčí doložky ve spotřebitelské smlouvě nelze bez dalšího považovat za nepřiměřenou podmínkou ve smyslu směrnice a ustanovení § 56 občanského zákoníku, a nemůže proto samo o sobě přivodit její neplatnost. K závěru o neplatnosti rozhodčí smlouvy (rozhodčí doložky) je zapotřebí zejména individuální posouzení její formulace a jejího obsahu obecným soudem, a to ve smyslu již nastíněných právních závěrů Nejvyššího soudu, s nimiž se Ústavní soud ztotožňuje.“ Z hlediska ústavnosti Ústavní soud nepovažuje samotné zakotvení možnosti uzavřít rozhodčí doložku i ve spotřebitelských smlouvách za omezení přístupu k soudu, a tudíž porušení čl. 36 odst. 1 Listiny. K tomu ale dále uvádí: „Na druhou stranu je žádoucí, aby vzdání se práva na přezkoumání sporné věci soudem bylo zcela svobodné, přípustné a jednoznačné (viz rozsudek ESLP Suda proti ČR ze dne

¹⁸² Tuto formulaci, stejně jako absenci pojmového znaku individuálního projednání, kritizuje I. Pelikánová jako zkreslenou, srov. Pelikánová, I.: České právo, Evropa a rozhodčí doložky, Bulletin advokacie, č. 10/2011, s. 18.

28. 10. 2010). Z tohoto požadavku pak vyplývá povinnost soudu v každém konkrétním případě posoudit rozhodčí doložku z hlediska její přiměřenosti (viz směrnice), to vše s ohledem na nerovné postavení spotřebitele jako strany spotřebitelské smlouvy.“

Jinak v rozhodnutí ze dne 5. 10. 2011 Ústavní soud v zásadě přebírá názor Nejvyššího soudu vyjádřený v jeho usnesení ze dne 11. 5. 2011, sp. zn. 31 Cdo 1945/2010, o neplatnosti rozhodčí smlouvy, která neobsahuje přímé určení rozhodce ad hoc, resp. konkrétní způsob jeho určení, ale v této souvislosti pouze odkazuje na výběr třetí osobou, která není stálým rozhodčím soudem zřízeným na základě zákona.

V nálezu ze dne 1. 11. 2011, sp. zn. II. ÚS 2164/10, se Ústavní soud vedle posuzování ústavnosti zabývá podrobněji neplatností rozhodčí smlouvy ve spotřebitelských smlouvách z hlediska požadavku přiměřenosti ve smyslu směrnice a § 56 odst. 1 občanského zákoníku. Své závěry shrnuje takto: „Ujednání o rozhodčí doložce ve spotřebitelské smlouvě lze z ústavněprávního hlediska připustit pouze za předpokladu, že podmínky ustavení rozhodce a dohodnuté podmínky procesního charakteru budou účastníkům řízení garantovat rovné zacházení, což ve vztahu spotřebitel - podnikatel znamená zvýšenou ochranu slabší strany, tj. spotřebitele a že dohodnutá procesní pravidla budou garantovat spravedlivé řízení, včetně možnosti přezkoumání rozhodčího nálezu jinými rozhodci, jak to umožňuje platný zákon o rozhodčím řízení.“

Při projednávání této ústavní stížnosti Ústavní soud posuzoval rozhodčí doložku, ve které bylo stanoveno, že veškeré spory a nároky přímo či odvozeně vzniklé ze smlouvy o zajišťovacím převodu práva nebo v návaznosti na ni budou s konečnou platností rozhodovány jedním rozhodcem určeným stranou žalující ze seznamu členů sdružení Asociace arbitrů nebo určeným předsedou Asociace arbitrů, pokud strana žalující svého práva nevyužije, a to v rozhodčím řízení vedeném podle Pravidel rozhodčího řízení Asociace arbitrů, přičemž strany souhlasí s tím, že se rozhodčí řízení bude konat jen na základě písemných podkladů, bez konání ústního jednání a spor bude rozhodnut podle zásad spravedlnosti.

Ústavní soud nejprve připomněl, že přestože není rozhodčí doložka uvedena v demonstrativním výčtu nepřiměřených podmínek, je třeba v konkrétním případě

zkoumat, zda nemůže být za nepřiměřenou považována. K tomu lze podle Ústavního soudu v rámci eurokonformního výkladu použít znění směrnice o nepřiměřených podmínkách.¹⁸³ V konkrétním řešeném případě dospívá Ústavní soud k závěru, že rozhodčí doložka naplňuje znaky nepřiměřené podmínky, neboť vyvolává „nerovnováhu mezi účastníky řízení a tato nerovnováha dosahuje zvýšené disproporční intenzity (co do práv a povinností) a ve svém důsledku je způsobilá vést ke značné procesní nevýhodě jednoho z účastníků řízení; tato procesní nerovnováha může spočívat i ve zbavení spotřebitele ochranných ustanovení právního řádu o ochraně spotřebitele například formou rozhodování na základě zásad spravedlnosti“.¹⁸⁴

Ve z mého pohledu stěžejním bodu 22 tohoto nálezu Ústavní soud uvádí: „To, aby mohla být rozhodčí doložka ve spotřebitelských smlouvách platně dojednána, v první řadě předpokládá transparentní a jednoznačná pravidla pro určení osoby rozhodce. Tato podmínka splněna není za situace, kdy, jako v tomto konkrétním případě, je v rozhodčí doložce stanoveno, že všechny spory budou s konečnou platností rozhodovány jedním rozhodcem určeným stranou žalující ze seznamu členů sdružení Asociace arbitrů nebo určeným předsedou Asociace arbitrů, pokud strana žalující svého práva nevyužije, a to v rozhodčím řízení vedeném podle pravidel rozhodčího řízení Asociace arbitrů, přičemž strany souhlasí s tím, že se rozhodčí řízení bude konat jen na základě písemných podkladů, bez konání ústního jednání a spor bude rozhodnut podle zásad spravedlnosti (equity). Jde-li o ujednání v rámci spotřebitelské smlouvy, musí rozhodčí řízení obecně zaručovat procesní práva srovnatelná s řízením, které by bylo na místě v případě, kdy by se spotřebitel k ujednání ve spotřebitelské smlouvě nezavázal (ústnost, přímost jednání, odvolací instance, absence jiných překážek v uplatnění spotřebitelova práva), což však rozhodčí řízení za podmínek nastavených tak, jako je tomu v posuzovaném případě, rozhodně nezaručuje.“ Ústavní soud tedy uzavírá, že „rozhodčí doložky tak, jak byly sjednány v daném případě, jsou nepřípustné, neboť v situaci, kdy má rozhodce, jenž není určen transparentním způsobem, rozhodovat pouze podle zásad spravedlnosti a současně je spotřebitel zbaven svého práva podat žalobu k civilnímu

¹⁸³ Podle ÚS v českém právu představuje základnu pro použití eurokonformního výkladu v oblasti spotřebitelských smluv ustanovení § 51a občanského zákoníku. Blíže srov. náleží ÚS ze dne 1. 11. 2011, sp. zn. II. ÚS 2164/10, bod 20.

¹⁸⁴ Nález ÚS ze dne 1. 11. 2011, sp. zn. II. ÚS 2164/10, bod 22.

soudu, znamenají ve svém důsledku porušení práva na spravedlivý proces ve smyslu čl. 36 odst. 1 Listiny¹⁸⁵.

Podle mého názoru představuje posledně zmíněný nález Ústavního soudu výrazný kvalitativní posun v nazírání na rozhodčí doložky ve spotřebitelských smlouvách, ale i na rozhodčí doložky vůbec. Zejména je třeba ocenit to, že Ústavní soud posuzoval předmětnou rozhodčí doložku individuálně z hlediska souladu s požadavkem přiměřenosti podle § 56 odst. 1 občanského zákoníku, když jedním z okruhů jeho zkoumání se stala transparentnost určení osoby rozhodce. Nezopakoval tedy pouhé konstatování neplatnosti rozhodčí smlouvy, která neobsahuje přímé určení rozhodce ad hoc, resp. konkrétní způsob jeho určení, ale v této souvislosti pouze odkazuje na výběr třetí osobou, která není stálým rozhodčím soudem zřízeným na základě zákona. Naopak dokonce tento pohled Nejvyššího soudu relativizoval, když jako obiter dictum uvedl, že „za přípustný by případně mohl být považován takový postup, při němž s výběrem rozhodce souhlasili oba účastníci, tzn. výběr by nebyl ponechán pouze na vůli jediného účastníka, neboť jinak by v právech a povinnostech stran mohla vzniknout nerovnováha plynoucí z rozhodčí doložky“¹⁸⁶.

Za problematický považuji pouze požadavek na možnost přezkumu rozhodčího nálezu jinými rozhodci, který se mi zdá neopodstatněný, a to ze dvou důvodů. Jednak jde o často zmiňovanou ztrátu výhody rychlosti rozhodčího řízení¹⁸⁷ a dále o skutečnost, že ani v řadě sporů v občanském soudním řízení není možnost odvolání samozřejmostí.¹⁸⁸ Na druhou stranu ale věřím, že požadavek na zakotvení možnosti přezkumu rozhodčího nálezu jinými rozhodci v rozhodčí doložce bude z okruhu okolností rozhodných pro přiměřenost rozhodčí smlouvy (a její ústavnost) vypuštěn v souvislosti s účinností spotřebitelské novely zákona o rozhodčím řízení, která umožňuje mj. i věcný přezkum rozhodčího nálezu soudem.

¹⁸⁵ Nález ÚS ze dne 1. 11. 2011, sp. zn. II. ÚS 2164/10, bod 23.

¹⁸⁶ Nález ÚS ze dne 1. 11. 2011, sp. zn. II. ÚS 2164/10, bod 30.

¹⁸⁷ Jednalo by se v podstatě o čtyřinstanční řízení, neboť neúspěšná strana může podat návrh na zrušení rozhodčího nálezu soudem, event. se proti rozhodnutí soudu odvolat.

¹⁸⁸ Srov. § 202 odst. 2 o.s.ř..

3.4. Kolektivní ochrana spotřebitelů

Podle čl. 7 směrnice o nepřiměřených podmínkách členské státy zajistí, aby v zájmu spotřebitelů a konkurentů existovaly přiměřené a účinné prostředky zabraňující dalšímu používání nepřiměřených podmínek ve smlouvách, které uzavírají prodávající nebo poskytovatelé se spotřebiteli. Tyto prostředky musí obsahovat ustanovení, podle nichž osoby nebo organizace, které mají podle vnitrostátních právních předpisů oprávněný zájem na ochraně spotřebitelů, mohou požádat v souladu s vnitrostátními právními předpisy soud nebo příslušné správní orgány o rozhodnutí, zda smluvní podmínky sepsané pro obecné použití jsou nepřiměřené, aby tak mohly použít vhodné a účinné prostředky k zabránění dalšímu použití takových podmínek. Jedná se tedy o požadavek na zakotvení prostředku kolektivní ochrany spotřebitele, který může mít výraznou preventivní funkci.

Ustanovení článku 7 směrnice o nepřiměřených podmínkách bylo doplněno přijetím směrnice Evropského parlamentu a Rady 98/27/ES ze dne 19. května 1998 o žalobách na zdržení se jednání v oblasti ochrany zájmů spotřebitelů, která byla později nahrazena směrnicí Evropského parlamentu a Rady 2009/22/ES ze dne 23. 4. 2009 o žalobách na zdržení se jednání v oblasti ochrany zájmů spotřebitelů. Evropská komise na základě čl. 4 směrnice 2009/22/ES vede seznam subjektů oprávněných podat návrh na zahájení řízení, který zveřejňuje každých šest měsíců v Úředním věstníku EU. Podle ustanovení čl. 2 odst. 1 směrnice 2009/22/ES členské státy určí soudy nebo správní orgány příslušné k projednání žalob podle této směrnice. Oprávněné subjekty se mohou podle směrnice domáhat:

- a) co možná nejpohotovějšího zastavení nebo zákazu porušování předpisů, případně vydaného v rámci zkráceného řízení;
- b) případných opatření, jako je vhodnou formou zveřejněné rozhodnutí v plném nebo částečném znění nebo uveřejnění opravného prohlášení s cílem zastavit pokračující účinek porušování předpisů;
- c) je-li to v souladu s právním řádem členského státu, příkazu žalované straně, která prohrála a odmítla výkon rozhodnutí ve lhůtě stanovené soudy nebo správními orgány, zaplatit do veřejné pokladny nebo oprávněné osobě určené podle vnitrostátního práva

pevnou částku za každý den prodlení nebo jinou částku stanovenou soudy nebo správními orgány, aby se zajistil výkon rozhodnutí.

Směrnice 98/27/ES, resp. směrnice 2009/22/ES, byla transponována do zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů, a do občanského soudního řádu. Subjekty oprávněné podat návrh na zahájení řízení u soudu o zdržení se protiprávního jednání ve věci ochrany práv spotřebitelů¹⁸⁹ jsou vymezené v § 25 odst. 2 zákona o ochraně spotřebitele.¹⁹⁰ V rámci projednávání jejich zápůřčí (negatorní) žaloby soudem pak bude jako předběžná otázka posuzována přiměřenost daných smluvních podmínek, tedy i rozhodčí doložky.¹⁹¹

Podle § 83 odst. 2 o.s.ř. zahájení řízení o zdržení se protiprávního jednání ve věcech ochrany práv spotřebitelů brání tomu, aby proti témuž žalovanému probíhalo u soudu další řízení o žalobách jiných žalobců požadujících z téhož jednání nebo stavu stejné nároky (jedná se tedy o jakési rozšíření překážky litispendence, neboť se pro její uplatnění nevyžaduje totožnost žalobců). Výrok pravomocného rozsudku v této věci je závazný pro účastníky řízení, ale i pro další osoby oprávněné proti žalovanému pro tytéž nároky z téhož jednání nebo stavu (§ 159a odst. 2 o.s.ř.).

¹⁸⁹ Jde o druh hromadné žaloby, který A. Winterová označuje jako žalobu „společenskou“ či „spolkovou“. Blíže srov. Winterová, A.: Hromadné žaloby (procesualistický pohled). Bulletin advokacie, č. 10/2008, s. 21.

¹⁹⁰ Může jít o sdružení nebo profesní organizace, jež mají oprávněný zájem na ochraně spotřebitele, nebo subjekty uvedené v seznamu osob oprávněných k podání žalob na zdržení se protiprávního jednání v oblasti ochrany práv spotřebitelů, který vede Evropská komise (aniž je dotčeno právo soudu přezkoumat, zda návrh na zahájení řízení byl podán oprávněným subjektem). Na seznamu český oprávněných osob se nachází: Sdružení českých spotřebitelů, o.s., Sdružení obrany spotřebitelů České republiky, o.s., Občanské sdružení spotřebitelů TEST a Spotřebitel.cz, srov. sdělení Komise 2011/C 158/01 ze dne 27. 5. 2011 k čl. 4 odst. 3 směrnice Evropského parlamentu a Rady 98/27/ES o žalobách na zdržení se jednání v oblasti ochrany zájmů spotřebitelů, které se týká subjektů oprávněných podat návrh podle článku 2 uvedené směrnice. K podmínkám žádosti o zařazení do seznamu srov. § 25 odst. 4 a 5 zákona č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů.

¹⁹¹ Příkladem uplatnění této úpravy v praxi je žaloba Sdružení obrany spotřebitelů, o.s., proti obchodní společnosti FINPOMOC.CZ, s.r.o, podaná dne 16. 7. 2007 Obvodnímu soudu pro Prahu 1. Věc vedená pod sp. zn. 21 C 151/2007 však nebyla dosud pravomocně rozhodnuta. Blíže srov. zprávu Sdružení obrany spotřebitelů, o.s., ze dne 28. 3. 2008, Soudní jednání se společností Finpomoc.cz odročeno, dostupnou na <http://www.spotrebitele.info/finance/clanek551f.shtml?x=2344917>.

4. Ochrana spotřebitele v rozhodčím řízení

Spotřebitel není chráněn pouze prostřednictvím stanovení předpokladů pro platnost rozhodčí smlouvy a jejich kontrolu (ať už cestou rozhodování, zda se nejedná o nepřiměřenou podmínku ve smlouvě či zda byly splněny její formální náležitosti), ale rovněž cestou řady jiných institutů, vztahujících se na samotný průběh rozhodčího řízení (včetně případných souvisejících řízení před obecnými soudy) jako jsou požadavky na osobu rozhodce, možnost zrušení rozhodčího nálezu či zastavení nařízeného výkonu rozhodnutí.

4.1. Osoba rozhodce

Předpokladem výkonu funkce ad hoc rozhodce či rozhodce senátu stálého rozhodčího soudu není pouze řádný způsob jeho ustavení. Rozhodce musí splňovat předpoklady stanovené obecně závaznými právními předpisy, event. podmínky uvedené v řádu stálého rozhodčího soudu či v rozhodčí smlouvě. Jeho osoba je totiž základním předpokladem objektivního a řádného posouzení předkládaného sporu.

Rozhodce má řadu povinností, mj. povinnost vykonávat funkci rozhodce (za předpokladu, že ji přijme, srov. § 5 odst. 1 věta první ZRŘ), postupovat nezávisle a nestranně v souladu se zákonem o rozhodčím řízení a dalšími předpisy (srov. § 5 odst. 1 věta druhá ZRŘ), povinnost mlčenlivosti o skutečnostech, o kterých se dozvěděl v souvislosti s výkonem funkce rozhodce (§ 6 ZRŘ).¹⁹²

4.1.1. Obecné osobní a kvalifikační předpoklady

Rozhodcem podle českého práva může být občan ČR (tedy pouze fyzická osoba), který je zletilý a způsobilý k právním úkonům (srov. § 8 občanského zákoníku), pokud zvláštní předpis nestanoví jinak.¹⁹³ Cizinec může být na území ČR rozhodcem, je-li podle práva svého státu způsobilý k právním úkonům; postačí však, je-li způsobilý k právním úkonům podle práva ČR. Tyto podmínky se přirozeně vztahují i na rozhodce

¹⁹² Spotřebitelská novela zasáhla do § 6 odst. 2 ZRŘ s cílem řešit potíže s rozhodováním o zproštění mlčenlivosti rozhodce úpravou soudní příslušnosti. Jedná se o jedno z opatření novely, které přímo nesouvisí s ochranou spotřebitele.

¹⁹³ Případy neslučitelnosti funkcí jsou stanoveny např. v § 80 odst. 5 písm. b) zákona č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů, § 4 odst. 3 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů, § 24 odst. 2 písm. e) zákona č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů.

stálých rozhodčích soudů, kteří mimo to musí zpravidla splňovat další předpoklady pro zápis na seznam rozhodců, který vede stálý rozhodčí soud.¹⁹⁴

Žádné další předpoklady pro výkon funkce rozhodce zákon do účinnosti spotřebitelské novely nestanovil.¹⁹⁵ To bylo oprávněně považováno za nedostatek právní úpravy zejména ohledně rozhodců, kteří jsou určeni pro řešení sporů ze spotřebitelských smluv rozhodčí doložkou. Původní minimalistické nároky na osobu rozhodce vyniknou zejména tehdy, uvědomíme-li se, že rozhodce svou činností vlastně nahrazuje činnost soudce (ať už zastáváme názor, že při tom nalézá právo, nebo narovnává závazkový vztah mezi stranami) a na jeho osobě tak závisí důvěryhodnost celého rozhodčího řízení. To je ještě umocněno tím, že rozhodčí řízení je zpravidla jednoinstanční.

Do § 4 odst. 1 ZRŘ byl tak s účinností od 1. 4. 2012 vložen nový požadavek, a to bezúhonnost rozhodce, která se obdobně jako v zákoně o soudech a soudcích vymezuje negativně. Podmínku bezúhonnosti nespĺňuje ten, kdo byl pravomocně odsouzen za trestný čin, jestliže se na něj nehledí, jako by nebyl odsouzen (§ 4 odst. 3 ZRŘ).

4.1.2. Tzv. autorizovaní rozhodci

Další novou podmínkou pro výkon funkce rozhodce, která se však už vztahuje pouze na rozhodce určené rozhodčí doložkou pro řešení sporů ze spotřebitelských smluv, je zápis na seznam rozhodců vedený Ministerstvem spravedlnosti. To, že se tento a na něj navazující požadavky vztahují pouze na rozhodce určené rozhodčí doložkou je odůvodněno tím, že není nutné nijak zásadněji omezovat svobodnou volbu ve smlouvě o rozhodci, která je uzavírána až po vzniku sporu. Tento institut tzv. autorizovaných rozhodců, který má přispět k větší transparentnosti rozhodčího řízení, byl z vládního návrhu spotřebitelské novely zákona o rozhodčím řízení vyřazen po projednávání v legislativních komisích vlády. Spotřebitelská novela byla ale nakonec

¹⁹⁴ Např. podle čl. IV odst. 1 Statutu Rozhodčího soudu při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky může být na listinu rozhodců zapsána osoba, která si svou činností osvojila způsobilost pro funkci rozhodce a jejíž vědomosti a zkušenosti včetně znalostí práva ve spojení s osobními vlastnostmi dávají záruku úspěšného výkonu funkce rozhodce.

¹⁹⁵ V jistém smyslu lze mezi tyto podmínky zařadit písemné přijetí funkce rozhodcem.

přijata ve znění pozměňovacího návrhu obsaženého v usnesení ústavně právního výboru Poslanecké sněmovny č. 80 ze dne 5. 10. 2011 (tisk č. 371/2).

Do zákona tak byla včleněna nová část pátá¹⁹⁶ nadepsaná „Seznam rozhodců vedený ministerstvem“, která skrze ustanovení § 35b, stanoví podmínky zápisu do seznamu rozhodců, určuje další předpoklady nezbytné pro výkon funkce rozhodce ve spotřebitelských sporech. Vedle opakování požadavku způsobilosti k právním úkonům a bezúhonnosti se jedná především o požadavek vysokoškolského vzdělání v oboru právo¹⁹⁷ a uhrazení správního poplatku ve výši 5.000,- Kč.¹⁹⁸

Požadavek právnického vzdělání vyvolává řadu diskusí. Podle mého názoru je zřejmé, že rozhodcem ve spotřebitelských sporech by měla být osoba práva znalá (minimálně v oblasti právních předpisů na ochranu spotřebitele, zákona o rozhodčím řízení a alespoň rámcově i občanského soudního řádu), na druhou stranu ale již před přijetím spotřebitelské novely se stalo pravidlem, že jako rozhodci působí lidé s vysokoškolským právnickým vzděláním. Osobně tak nevidím v požadavku právnického vzdělání žádný zásadní kvalitativní přínos pro spotřebitele, byť ho považuji za správný a logický. Zřejmé důvody má i to, že tento požadavek nebyl vztažen na rozhodčí řízení jako celek, neboť by tak ztratilo jednu ze svých předností.

Se zavedením seznamu autorizovaných rozhodců souvisí i úprava vyškrtnutí z takového seznamu, vložená do ustanovení § 35c ZRŘ. Zákon rozlišuje vyškrtnutí ze seznamu rozhodců na dočasné (Ministerstvo spravedlnosti může jednak podle § 35c odst. 3 ZRŘ rozhodnout o dočasném vyškrtnutí rozhodce, proti kterému bylo zahájeno trestní stíhání, nebo bylo-li zahájeno řízení o jeho způsobilosti k právním úkonům; další důvod pro dočasné vyškrtnutí plní sankční funkci a je vyjádřen v ustanovení §35c odst.

¹⁹⁶ Aniž by však zákonodárce změnil označení částí následujících.

¹⁹⁷ Získané 1. „v magisterském studijním programu studiím na vysoké škole v České republice, nebo 2. studiím na vysoké škole v zahraničí, pokud je takové vzdělání v České republice uznáváno za rovnocenné vzdělání uvedenému v bodě 1 na základě mezinárodní smlouvy, kterou je Česká republika vázána, anebo pokud takové vzdělání bylo uznáno podle zvláštního právního předpisu, a současně takové vzdělání odpovídá obsahem a rozsahem obecnému vzdělání, které lze získat v magisterském studijním programu v oboru právo na vysoké škole v České republice“

¹⁹⁸ Podle přechodných ustanovení Ministerstvo spravedlnosti zapíše bezplatně ty rozhodce, kteří jsou zapsáni na seznamu rozhodců pro spotřebitelské spory vedeném Rozhodčím soudem při Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, pokud splňují podmínky pro zápis a neoznámí Ministerstvu spravedlnosti nesouhlas se svým zápisem. V průběhu legislativního procesu bylo navrhováno částku správního poplatku zvýšit na 100.000,- Kč, srov. pozměňovací návrh poslance Jeronýma Tejce ze dne 26. 10. 2011, sněmovní tisk č. 371/3.

2 ZRR, který umožňuje Ministerstvu spravedlnosti rozhodnout o vyškrtnutí rozhodce, který závažně nebo opakovaně porušil povinnosti stanovené zákonem o rozhodčím řízení) a vyškrtnutí trvalé. Podle § 35c odst. 1 a 2 zákona Ministerstvo spravedlnosti vyškrtne trvale ze seznamu rozhodce (neuplatní se zde tedy správní uvážení), který

a) zemřel nebo byl prohlášen za mrtvého,

b) byl pravomocně odsouzen za trestný čin, jestliže se na něj podle zvláštního předpisu nebo rozhodnutí prezidenta republiky nehledí, jako by nebyl odsouzen,

c) byl pravomocně zbaven nebo omezen ve způsobilosti k právním úkonům,

d) nemůže být rozhodcem podle jiných právních předpisů,

e) podal Ministerstvu spravedlnosti písemnou žádost o vyškrtnutí ze seznamu, a to k poslednímu dni kalendářního měsíce následujícího po měsíci, ve kterém byla žádost doručena.

Tyto důvody pro trvalé vyškrtnutí ze seznamu rozhodců lze tedy v zásadě rozdělit na dvě skupiny, a to vyškrtnutí z důvodů pozbytí předpokladů pro výkon funkce rozhodce ve spotřebitelských sporech a vyškrtnutí na vlastní žádost. Podle § 35d zákona je rozhodce povinen oznámit Ministerstvu spravedlnosti bez zbytečného odkladu, nejpozději však do 8 dnů (jde o lhůtu pořádkovou), veškeré změny údajů, které jsou uvedeny v seznamu¹⁹⁹ a veškeré změny skutečností, na jejichž základě byl zapsán do seznamu.

Diskutován byl i požadavek složení zvláštní odborné zkoušky.²⁰⁰ Ta by se nevyžadovala u osob, které složily justiční a další jí na roveň postavené zkoušky podle zvláštních právních předpisů (např. advokátní či notářské). Původní návrh Ministerstva spravedlnosti z roku 2010 obsahoval i požadavek věku nejméně 30 let. Tyto body ale nebyly do konečné podoby novely přijaty.

¹⁹⁹ Podle § 35a odst. 2 ZRR Ministerstvo spravedlnosti zveřejní na svých internetových stránkách o rozhodcích zapsaných v seznamu rozhodců tyto údaje: a) jméno a příjmení, b) kontaktní adresu uvedenou rozhodcem, c) číslo osvědčení, d) den zápisu do seznamu a e) den a důvod vyškrtnutí ze seznamu.

²⁰⁰ Srov. pozměňovací návrh poslance Jeronýma Tejce ze dne 26. 10. 2011, sněmovní tisk č. 371/3 a usnesení Senátu č. 426 ze dne 7. 12. 2011, kterým vrací spotřebitelskou novelu zákona o rozhodčím řízení Poslanecké sněmovně s pozměňovacími návrhy.

4.1.3. Nepodjatost, nezávislost a nestrannost rozhodce

Uvedení požadavku na nezávislost a nestrannost rozhodce²⁰¹ již v úvodním ustanovení zákona (podle § 1 ZRŘ „tento zákon upravuje rozhodování majetkových sporů nezávislymi a nestrannými rozhodci a výkon rozhodčích nálezů“) lze chápat jako zdůraznění tohoto principu. K jeho praktickému naplňování je ten, kdo má být nebo byl určen nebo jmenován rozhodcem, povinen podle § 8 odst. 2 ZRŘ bezodkladně stranám nebo soudu oznámit všechny okolnosti, které by mohly vzbudit oprávněné pochybnosti o své nepodjatosti a pro něž by byl jako rozhodce vyloučen. Stranám se má na základě této oznamovací povinnosti dostat informací pro posouzení, zda podat návrh na vyloučení rozhodce. Do § 8 odst. 1 ZRŘ bylo nově převzato ustanovení z občanského soudního řádu (i přes jeho podpůrné použití, srov. § 30 ZRŘ), a sice že „rozhodce je vyloučen z projednávání a rozhodnutí věci, jestliže se zřetelem na jeho poměr k věci, k účastníkům nebo k jejich zástupcům je tu důvod pochybovat o jeho nepodjatosti“.

Oznamovací povinnost je spotřebitelskou novelou blíže rozvedena pro rozhodce spotřebitelských sporů. Při rozhodování sporů ze spotřebitelských smluv tak je rozhodce podle § 8 odst. 3 zákona povinen „před zahájením projednávání věci stranám sdělit, zda v posledních 3 letech vydal nebo se podílel na vydání rozhodčího nálezu nebo zda je rozhodcem v dosud neskončeném rozhodčím řízení ve sporu, jehož účastníkem byl či je některá ze stran“.²⁰³ Opakované porušování této oznamovací povinnosti rozhodcem lze podle mého názoru považovat za dostatečný důvod pro jeho vyškrtnutí ze seznamu rozhodců (srov. § 35c odst. 2 ZRŘ).

Podle ustanovení § 11 ZRŘ je již určený nebo jmenovaný rozhodce ex lege vyloučen z projednávání věci, jestliže dodatečně vyjdou najevo okolnosti nasvědčující tomu, že je podjatý. Takový rozhodce je povinen se funkce vzdát (§ 12 odst. 1 ZRŘ).

²⁰¹ Zatímco podjatost bývá vymezována jako vnitřní psychický vztah rozhodce k jedné ze stran, v důsledku čehož ji upřednostňuje, bývá požadavek na nezávislost a nestrannost vymezován jako požadavek na neexistenci vztahu rozhodce ke straně či projednávané věci. Blíže srov. Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, 2. vydání, Praha, ASPI, 2008, s. 191 a Klein, J., Doleček, B.: Rozhodčí řízení, Praha, ASPI, 2007, s. 37). Např. A. Bělohlávek ale chápe podjatost jako nedostatek nezávislosti, srov. Bělohlávek, A.: Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, Komentář, Praha, C. H. Beck, 2004, s. 81.

²⁰³ Podle druhé věty ustanovení § 8 odst. 3 ZRŘ se tato lhůta počítá od data skončení rozhodčího řízení, na které se informační povinnost vztahuje, do data zahájení rozhodčího řízení, v němž rozhodci vzniká informační povinnost.

Nevzdá-li se rozhodce funkce, mohou se strany dohodnout o postupu při jeho vyloučení. Další možností je domáhat se u soudu vyloučení rozhodce (§ 12 odst. 2 ZRŘ).

Z ustanovení § 33 ZRŘ vyplývá, že neuplatnila-li strana námitku podjatosti rozhodce podle § 12 odst. 2 ZRŘ, ač mohla, nejpozději než začala jednat ve věci samé, soud případný návrh na zrušení rozhodčího nálezu z důvodu, že ve věci se zúčastnil rozhodce, který neměl způsobilost být rozhodcem (podle § 31 písm. c) ZRŘ), zamítne.²⁰⁴ Domáhat se zrušení rozhodčího nálezu soudem z důvodu vyloučení rozhodce z projednávané věci (rozhodce se nevzdal funkce) tedy obecně lze pouze za předpokladu včas podané námítky, či pokud se účastník rozhodčího řízení o důvodech vyloučení z projednávání věci na straně rozhodce dozvěděl až po vydání rozhodčího nálezu. Toto omezení plynoucí z ustanovení § 33 ZRŘ a kladoucí poměrně vysoké nároky na aktivitu stran však od 1. 4. 2012 neplatí ve sporech ze spotřebitelských smluv. Spotřebitel tak nově může v rámci řízení o zrušení rozhodčího nálezu účinně namítat, že se ve věci účastnil rozhodce, který nebyl povolán k rozhodování, nebo neměl způsobilost být rozhodcem, i když spotřebitel toto neuplatnil, ač mohl, nejpozději, než začal v rozhodčím řízení jednat ve věci samé. Podle ustanovení § 32 odst. 1 zákona dokonce soud v rámci řízení o zrušení rozhodčího nálezu zkoumá vždy z úřední povinnosti, zda rozhodčí nález vydaný ve sporu ze spotřebitelské smlouvy nebyl vydán nepovoláním nebo nezpůsobilým rozhodcem (podal-li návrh na jeho zrušení spotřebitel). Spotřebiteli se tak na jednu stranu poskytuje dostatek informací, aby mohl podat návrh na vyloučení rozhodce soudem podle § 12 odst. 2 ZRŘ, tedy ještě v průběhu rozhodčího řízení, a na druhou stranu není nijak nucen nezpůsobilost rozhodce uplatňovat v žalobě na zrušení rozhodčího nálezu soudem ani v průběhu řízení o ní.

Zakotvení výše uvedené speciální oznamovací povinnosti rozhodců projednávajících spory ze spotřebitelských smluv spolu s vyloučením aplikace omezení obsaženého v § 33 ZRŘ v těchto sporech, lze jistě považovat za přínos. Otázka zajištění nezávislosti a nestrannosti rozhodců je podle mého názoru nejpálčivějším a zároveň nejobtížněji řešitelným problémem rozhodčího řízení u nás, zejména jde-li o tzv.

²⁰⁴ Nezpůsobilostí rozhodce je totiž i jeho podjatost, srov. Pohl, T.: K problematice přezkoumání rozhodčích nálezů soudem, Právní fórum, č. 4/2008, s. 163.

arbitrážní centra.²⁰⁵ Je otázkou, zda a nakolik vůbec lze naplnit požadavek nezávislosti rozhodce, a to jak osobní, tak zejména finanční, v situaci, kdy uzavřený okruh rozhodců (ať už pod hlavičkou stálého rozhodčího soudu nebo s pomocí servisní organizace) je fakticky ekonomicky závislý na žalobci, tedy na tom, že v jím připravených smlouvách bude nadále obsažena rozhodčí doložka zakládající pravomoc stejného okruhu rozhodců. Tato otázka souvisí i s pojetím postavení rozhodce, jehož roli můžeme připodobnit postavení soudce či osoby poskytující službu. Při prvním pohledu budou nároky na jeho nezávislost a nestrannost nepochybně vyšší.

4.2. Vázanost rozhodce hmotným právem

I když se podle zákona o rozhodčím řízení rozhodci řídí hmotným právem, které je pro spor rozhodné,²⁰⁶ zároveň zákon umožňuje pověřit rozhodce, aby věc řešili podle zásad spravedlnosti, podle ekvity (*ex aequo et bono*), a to tehdy, pokud je k tomu strany výslovně pověřily (§ 25 odst. 3 ZRŘ).

Možnost rozhodovat podle zásad spravedlnosti poskytuje rozhodci široká oprávnění. Rozhodčí nález tak může být prakticky nepředvídatelný, neboť představa o tom, co je spravedlivé, je velmi subjektivní. I z dosud poměrně málo rozvinuté české soudní praxe posuzování nepřiměřenosti rozhodčích doložek ve spotřebitelských smlouvách lze dovodit, že taková rozhodčí doložka, která opravňuje rozhodce rozhodnout pouze podle jeho přesvědčení o tom, co je správné a spravedlivé, je neplatná.

Spotřebitelská novela tak doplňuje do § 25 odst. 3 ZRŘ větu druhou, podle níž „ve sporech ze spotřebitelských smluv se rozhodci řídí vždy právními předpisy stanovenými na ochranu spotřebitele“, tedy vylučuje možnost, aby se ve sporech ze spotřebitelských smluv rozhodci řídili pouze podle zásad spravedlnosti. Reálného uplatnění se tomuto ustanovení dostává ale až v kombinaci s nově stanovenou možností zrušit rozhodčí nález ve sporu ze spotřebitelské smlouvy z toho důvodu, že rozhodčí orgán rozhodoval spor ze spotřebitelské smlouvy v rozporu s právními

²⁰⁵ P. Raban označuje nestrannost rozhodců za největší slabinu rozhodčího řízení (Raban, P.: Je efektivně zajištěna spravedlnost ve spotřebitelských vztazích?, Právní rádce 2/2010, s. 47).

²⁰⁶ V případě absence mezinárodního prvku bude tedy rozhodné české právo. K tomu srov. ustanovení § 37 odst. 1 ZRŘ, do kterého spotřebitelská novela výslovně zavádí ochranu spotřebitele před volbou práva v případě rozhodčího řízení s mezinárodním prvkem (v návaznosti na čl. 6 odst. 2 směrnice o nepřiměřených podmínkách).

předpisy stanovenými na ochranu spotřebitele nebo ve zjevném rozporu s dobrými mravy nebo veřejným pořádkem (§ 31 písm. g) ZRŘ). Až do účinnosti spotřebitelské novely totiž nebylo možné takto napravit porušení kogentních norem sloužících k ochraně spotřebitele (např. přiznávání nezákonné výše úroků z prodlení). V tomto ohledu nezbyvá než souhlasit s výrokem T. Pally, který snad po 1. 4. 2012 už není pro rozhodčí řízení ve spotřebitelských sporech tak přílehavý, totiž že „sebelepší hmotněprávní ochrana spotřebitele není nic platná ve chvíli, kdy se jí nelze efektivně domoci“.²⁰⁷

4.3. Zrušení rozhodčího nálezu soudem

Obecné soudy zásadně nemohou zrušit rozhodčí nález z důvodu neúplného nebo nedostatečného zjištění skutkového stavu anebo nesprávného právního posouzení věci. Demokratický právní stát však nemůže ponechat rozhodčí nálezy, kterým přiznává vykonatelnost, zcela mimo jakékoliv kontrolní mechanismy.

Institut přezkumu rozhodčího nálezu rozhodci ve smyslu § 27 ZRŘ (jakási obdoba odvolacího řízení) je využíván velmi zřídka (a ve spotřebitelských sporech téměř vůbec).²⁰⁸ Jak již bylo uvedeno výše, nelze proti rozhodčímu nálezu podat ústavní stížnost (podle judikatury Ústavního soudu nejde o rozhodnutí orgánu veřejné moci a souhlasem s rozhodčí smlouvou nemohlo dojít k vyčerpání všech opravných prostředků). Proti rozhodčímu nálezu není možné podat řádný a ani mimořádný opravný prostředek podle občanského soudního řádu. Z těchto důvodů je institut zrušení rozhodčího nálezu soudem, upravený v části čtvrté zákona o rozhodčím řízení, stěžejním (byť mimořádným²⁰⁹) institutem ochrany práv spotřebitele v rozhodčím řízení.

²⁰⁷ Palla, T.: Rozhodčí doložky ve spotřebitelských smlouvách – ANO či NE?, epravo.cz, dostupný na: <http://www.epravo.cz/top/clanky/rozhodci-dolozky-ve-spotrebitelskych-smlouvach-ano-ci-ne-55269.html>.

²⁰⁸ Strany by se musely v rozhodčí smlouvě dohodnout na možnosti přezkumu rozhodčího nálezu jiným rozhodcem, a to buď na žádost jedné ze stran, nebo pouze obou s tím, že žádost o přezkoumání musí být druhé straně zaslána ve lhůtě stanovené ve smlouvě. Blíže srov. Bělohávek, A.: Druhá instance v rozhodčím řízení, Právní zpravodaj, č. 6/2003, s. 5–7.

²⁰⁹ O čemž svědčí jak taxativně stanovené zrušovací důvody, tak i to, že podání návrhu na zrušení rozhodčího nálezu nemá automaticky odkladný účinek na vykonatelnost nálezu.

Návrh na zrušení rozhodčího nálezu musí být podán do tří měsíců od doručení rozhodčího nálezu té straně, která se jeho zrušení domáhá (§ 32 odst. 1 ZRŘ).²¹⁰ Obecný soud může rozhodčí nález (jak napovídá už název tohoto institutu) pouze zrušit, nemůže jeho výrok změnit ani nahradit vlastním. K řízení o zrušení rozhodčího nálezu je věcně příslušný soud, který by byl příslušný k řízení ve věci, kdyby nebylo rozhodčí smlouvy (§ 41 ZRŘ per analogiam).²¹¹ Místně příslušným je pak soud, v jehož obvodu se konalo rozhodčí řízení (§ 43 ZRŘ per analogiam). Řízení o zrušení rozhodčího nálezu se účastní pouze strany rozhodčího řízení, nikoliv rozhodce, který napadený rozhodčí nález vydal. Rozhodce není ani vedlejším účastníkem řízení. Rozhodnutí o žalobě na zrušení rozhodčího nálezu je rozhodnutím soudu v prvním stupni, tudíž je proti němu přípustné odvolání.

4.3.1. Důvody pro zrušení rozhodčího nálezu

Stěžejní otázkou pro ochranu práv spotřebitele jako účastníka rozhodčího řízení je vymezení důvodů pro zrušení rozhodčího nálezu soudem, které jsou taxativně stanoveny v § 31 ZRŘ. Podle B. Kleina „výjimečnost tohoto institutu mj. znamená, že důvody pro zrušení jsou striktně dány, a také to, že důvod, pro který strana zrušení žádá, nemůže soud sám o sobě měnit. Je to zcela zjevné v kontextu s § 32 a 33 ZRŘ, které s každým ze zrušovacích důvodů spojují jiné následky.“²¹² S druhým z jeho závěrů ale nelze souhlasit. Názor, že soud v řízení o zrušení rozhodčího nálezu není při posuzování věci vázán právním názorem žalobce a může tak rozhodčí nález zrušit i z jiného, než navrhovaného důvodu, zastává i Nejvyšší soud (srov. rozsudek NS ze dne 25. 4. 2007, sp. zn. 32 Odo 1528/2005).

4.3.1.1. Právní úprava účinná do 31. 3. 2012

Důvody, pro které lze rozhodčí nález zrušit, se před účinností spotřebitelské novely vztahovaly výlučně k otázkám splnění základních podmínek pro to, aby byl spor v rozhodčím řízení projednán a rozhodnut.²¹³ Takto vymezené důvody pro zrušení rozhodčího nálezu nejsou nijak neobvyklé ve vztahu k právním úpravám v jiných

²¹⁰ Jde o lhůtu procesní a prekluzivní.

²¹¹ Může se tedy jednat jak o soud okresní, tak krajský (§ 9 o.s.ř.). Blíže k pravomoci a příslušnosti soudů v řízení o zrušení rozhodčího nálezu a náležitostem návrhu srov. Pohl, T.: K problematice přezkoumání rozhodčích nálezů soudem, Právní fórum, č. 4/2008, s. 160.

²¹² Klein, B.: Pozapomenuté výhody rozhodčího řízení, Právní fórum č. 4/2008, s. 133.

²¹³ S výjimkou důvodů podle § 31 písm. g) ZRŘ, ve znění účinném do 31. 3. 2012, dnes uvedených pod písm. i), tj. důvodů pro které lze v občanském soudním řízení žádat o obnovu řízení.

evropských státech. Ústavní soud k tomuto uvedl: „Ústavní soud vyložil, že rozsah kontrolní funkce obecných soudů ve vztahu k rozhodčímu řízení musí být pečlivě vyvážen tak, aby nebylo popřeno pravidlo, že i v řízení před rozhodci má být poskytována právní ochrana, a zároveň nebyly setřeny výhody rozhodčího řízení. Řízení o zrušení rozhodčího nálezu soudem proto nemůže být nikdy koncipováno obdobně jako opravná řízení v rámci civilního řízení soudního, natož řádná opravná řízení. Kontrolní funkce soudů nezahrnuje přezkum věcné správnosti rozhodčího nálezu (rozpor s hmotným právem), neboť by se tím z řízení o zrušení rozhodčího nálezu stávalo kvaziodvolací řízení. Kontrola se proto může zaměřovat pouze na posouzení stěžejních otázek procesní povahy, např. zda rozhodčí řízení vůbec mohlo proběhnout, zda v něm nebyla popřena některá významná procesní práva stran, popř. zda rozhodčí nález sám netrpí vadami procedurálního rázu.“²¹⁴

Jak již bylo uvedeno výše, v některých případech je obecně nutné pro úspěšný návrh na zrušení rozhodčího nálezu uplatnit ve stanovené lhůtě procesní námitku (podle § 33 ZRŘ jde o důvody uvedené v § 31 písm. b) a c) ZRŘ)²¹⁵. Neuplatní-li strana, ač mohla, tyto důvody před zahájením jednání ve věci samé, soud takový návrh na zrušení rozhodčího nálezu zamítne.

Výčet důvodů pro zrušení rozhodčího nálezu podle právní úpravy účinné do 31. 3. 2012, z nichž všechny zůstaly i nadále zachovány, je následující:

- a) rozhodčí nález byl vydán ve věci, o níž nelze uzavřít platnou rozhodčí smlouvu (tedy spor je nearbitrabilní),
- b) rozhodčí smlouva je z jiných důvodů neplatná (např. z formálních důvodů nebo proto, že představuje nepřiměřenou podmínku ve spotřebitelské smlouvě), nebo byla zrušena (např. dohodou stran), anebo se na dohodnutou věc nevztahuje,

²¹⁴ Nález ze dne 8. 3. 2011, sp. zn. I. ÚS 3227/07.

²¹⁵ Důvodem je odlišná povaha těchto důvodů, neboť ty jsou typicky zhojitelné vůlí stran. Hrozilo by tedy, že spotřebitel bude kalkulovat s výsledkem sporu a záměrně uplatní námitku neplatnosti rozhodčí smlouvy až podle procesní situace. Podle Z. Nového ale „toto nemůže platit u spotřebitelů, kteří nejsou natolik informováni, aby uplatňovali jakékoliv procesní strategie v rozhodčím řízení“, srov. Nový, Z.: Nekalá rozhodčí doložka v českém právu, Dny práva – 2009 – Days of Law: the Conference Proceedings, 1. edition. Brno: Masaryk University, 2009, dostupné na: http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2009/files/prispevky/rozhodci_rizeni/Novy_Zdenek_1047_.pdf.

c) ve věci se zúčastnil rozhodce, který nebyl ani podle rozhodčí smlouvy, ani jinak povolán k rozhodování, nebo neměl způsobilost být rozhodcem (např. rozhodce není způsobilý k právním úkonům),

d) rozhodčí nálezný nebyl usnesen většinou rozhodců (tento důvod tedy přichází v úvahu pouze u tříčlenného rozhodčího senátu),

e) straně nebyla poskytnuta možnost věc před rozhodci projednat (tento důvod úzce souvisí se zásadou rovnosti stran). Jedná se o důvod čistě procesního charakteru.²¹⁶ Naplněn je typicky pro nemožnost se dostatečně vyjádřit ke všem relevantním skutečnostem a argumentům protistrany, nemožnost navrhnout důkazy a tyto pak provést (event. proto, že nebyly provedeny, aniž bylo rozhodnuto o tom, že se nepřipouštějí).²¹⁷ Podle A. Bělohávkova „při aplikaci nebo úvahách o aplikovatelnosti tohoto ustanovení je však nutno si uvědomit, že rozhodčí řízení je řízením podstatně méně formálním než řízení před soudy a rozhodci sami jsou povinni postupovat dle ustanovení § 19 odst. 2 ZRŘ bez zbytečných formalit; bude se tak jednat o zcela zásadní porušení procesních předpisů“.²¹⁸ Vedle již zmíněných možných naplnění tohoto zrušovacího důvodu je třeba neposkytnutí možnosti věc před rozhodci projednat chápat i z časového hlediska (např. ohledně lhůty stanovené v průběhu řízení k případným vyjádřením, k účasti při ústním jednání a k dostavení se k takovému ústnímu jednání či k jiným procesním úkonům). V rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 27. 7. 2010, sp. zn. 32 Cdo 761/2009, např. bylo shledáno, že „žalobkyni byla dána možnost věc před rozhodcem projednat, neboť v souladu s rozhodčí doložkou jí bylo doručeno usnesení rozhodce, aby se ve věci ve lhůtě pěti dnů vyjádřila, s tím, že pokud tak neučiní, bude se mít za to, že nárok uplatněný v rozhodčím řízení uznává“.

f) Rozhodčí nálezný odsuzuje stranu k plnění, které nebylo oprávněným žádáno, nebo k plnění podle tuzemského práva nemožnému či nedovolenému. Tento zrušovací důvod předně vyjadřuje to, že ani rozhodčím nálezem nelze v zásadě přiznat víc, než bylo

²¹⁶ Blíže srov. usnesení NS ze dne 28. 5. 2009, sp. zn. 23 Cdo 2570/2007.

²¹⁷ Blíže srov. rozsudek NS ze dne 26. 5. 2010, sp. zn. 23 Cdo 3749/2008.

²¹⁸ Bělohávek, A.: Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, Komentář, Praha, C. H. Beck, 2004, s. 238.

žádáno.²¹⁹ Za plnění podle českého práva nemožné či nedovolené lze považovat např. peněžité plnění v neexistující měně (plnění nemožné) nebo věcné plnění spočívající v dodání věci, která je podle českého práva považováno za *res extra commercium* (plnění nedovolené).²²⁰ Podle rozsudku Nejvyššího soudu ze dne 30. 10. 2009, sp. zn. 33 Cdo 2675/2007, nelze z tohoto důvodu zrušit rozhodčí nálezy proto, že výkon z něj vyplývajícího práva na poskytnutí plnění odporuje dobrým mravům, mj. i proto, že by se jednalo o přezkum věcné správnosti rozhodčího nálezu, který je nepřijatelný. Podle uvedeného rozsudku Nejvyššího soudu je nedovolenost plnění spojena s předmětem závazku a nikoliv s okolnostmi, pro které by měl být výkon práva na požadované plnění odepřen, tedy pro rozpor s dobrými mravy.²²¹

g) Zjistí se, že jsou dány důvody, pro které lze v občanském soudním řízení žádat o obnovu řízení (tzn. důvody uvedené v § 228 odst. 1 písm. a) a b) o.s.ř.).

Právní úprava účinná do 31. 3. 2012 tedy vylučovala přezkum po hmotněprávní stránce, což odpovídá koncepci rozhodčího řízení jako rychlé alternativy řízení před obecnými soudy. Nejvyšší soud se vyjádřil v minulosti dokonce tak, že „měl-li by soud v rámci řízení o zrušení rozhodčího nálezu přezkoumávat jeho věcnou správnost, pozbyla by smyslu právní úprava rozhodčího řízení.“²²²

4.3.1.2. Právní úprava účinná od 1. 4. 2012

V návaznosti na judikaturu ESD, ze které lze vyvodit, že platnost rozhodčí smlouvy musí být v řízení o zrušení rozhodčího nálezu soudem přezkoumatelná bez omezení uvedeného v ustanovení § 33 ZRR, se výslovně stanoví, že se pro spory ze spotřebitelských smluv nepoužije podmínka včasného uplatnění námitek opírajících se o

²¹⁹ Blíže Bělohávek, A.: Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, Komentář, Praha, C. H. Beck, 2004, s. 242 a Pohl, T.: K problematice přezkoumání rozhodčích nálezů soudem, Právní fórum, č. 4/2008, s. 165.

²²⁰ V uvedeném rozsudku NS ze dne 30. 10. 2009, sp. zn. 33 Cdo 2675/2007, se uvádí: „Podle současné právní úpravy... lze za „nedovolené“ nadále považovat plnění, které není aprobováno vnitrostátním právem. Půjde o plnění, které je vyhrazeno jen některým subjektům, zejména státu, nebo podléhající státnímu dozoru či státnímu povolení (např. výbušniny, střelné zbraně, drogy, nerostné bohatství, části lidského těla apod.), u nichž je možnost dispozice s nimi omezena či vyloučena.“

²²¹ Opačný názor vyjádřil ministr spravedlnosti J. Pospíšil v rozhovoru pro Konkursní noviny (č. 3/2011, s. 2), kde mj. uvedl: „Již podle současného znění zákona o rozhodčím řízení může soud zrušit rozhodčí nálezy, který odsuzuje k plnění nemožnému nebo nedovolenému. Tudiž úvěru s vysokým úrokem by byl proti dobrým mravům podle § 3 odst. 1 občanského zákoníku a jednalo by se o nedovolené plnění, což je důvodem pro zrušení rozhodčího nálezu.“

²²² Rozsudek NS ze dne 30. 10. 2009, sp. zn. 33 Cdo 2675/2007.

důvody podle § 31 písm. b) nebo c) ZRŘ. Od 1. 4. 2012 tedy spotřebitel nejen že není nucen namítat neplatnost rozhodčí smlouvy při prvním úkonu ve věci samé v rámci rozhodčího řízení (srov. § 15 odst. 2 ZRŘ), ale neplatnost rozhodčí smlouvy (stejně jako důvody podle § 31 písm. a), c), d) a h) ZRŘ) nemusí výslovně uplatňovat ani v rámci řízení o zrušení rozhodčího nálezu (srov. § 32 odst. 1 ZRŘ).

Spotřebitelská novela dále nově připouští částečný věcný přezkum rozhodčího nálezu vydaného ve sporu ze spotřebitelské smlouvy. Konkrétně doplňuje do ustanovení § 31 zákona dva nové důvody zrušení rozhodčího nálezu pod písmena g) a h), přičemž dosavadní důvod uváděný bod písm. g) je nově pod písm. i). Rozhodce tedy podle nové úpravy na návrh kterékoliv strany rozhodčí nález zruší i jestliže:

g) rozhodce nebo stálý rozhodčí soud rozhodoval spor ze spotřebitelské smlouvy v rozporu s právními předpisy stanovenými na ochranu spotřebitele nebo ve zjevném rozporu s dobrými mravy nebo veřejným pořádkem,

h) rozhodčí smlouva týkající se sporů ze spotřebitelských smluv neobsahuje informace požadované v § 3 odst. 5 ZRŘ, popřípadě tyto informace jsou záměrně nebo v nezanedbatelném rozsahu neúplné, nepřesné nebo nepravdivé.²²³

Zavedení věcného přezkumu, byť omezeného, je jedním z nejvíce kritizovaných bodů spotřebitelské novely, neboť představuje průlom do jednoho ze základních principů rozhodčího řízení. Důsledkem tohoto zásahu je navíc oslabení jedné z výhod rozhodčího řízení, a to jeho rychlosti. Na druhou stranu ale z mého pohledu není jiné účinné cesty, jak zabránit současnému stavu, kdy byť byla ochrana spotřebitele v hmotném právu zakotvena i před účinností spotřebitelské novely, tak v rozhodčím řízení prakticky neexistovaly mechanismy, jak zajistit její faktické naplňování. Z důvodu zachování výhod rozhodčího řízení, a tím i jeho co nejširšího uplatňování, soudím, že je na místě, aby nový zrušovací důvod uvedený v § 31 písm. g) byl vykládán velmi restriktivně.

²²³ Vzhledem k tomu, že informace stanovené v § 3 odst. 5 ZRŘ musí podle tohoto ustanovení obsahovat pouze rozhodčí doložka, je třeba podle mého názoru tento zrušovací důvod vykládat tak, že se vztahuje rovněž pouze na rozhodčí doložky a ne na smlouvy o rozhodci, u nichž je navíc taková ochrana nadbytečná.

Možnost posuzování rozhodčích nálezů i z hmotněprávního hlediska úzce souvisí s novou povinností rozhodců. Jejich rozhodčí nálezy, v případě sporů ze spotřebitelských smluv, musí vždy obsahovat odůvodnění a navíc i poučení o právu podat návrh na jeho zrušení (§ 25 odst. 2 ZRŘ). Zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, je spotřebitelskou novelou doplněn tak, že návrh na zrušení rozhodčího nálezu soudem je zpoplatněn částkou 1.000,- Kč. V případech, kdy je předmětem návrhu peněžité plnění vyšší než 20.000,- Kč a zároveň se navrhuje zrušení rozhodčího nálezu z věcných důvodů, soudní poplatek činí 5 % z této částky.

4.3.2. Postup po zrušení rozhodčího nálezu

Lze rozlišovat dva případy dalšího postupu po zrušení rozhodčího nálezu. Jejich uplatnění závisí na důvodu, pro který byl náleze zrušen. Zruší-li soud rozhodčí náleze z důvodů uvedených v § 31 písm. a) nebo b), tedy např. pro nearbitrabilitu sporu, pokračuje soud k návrhu některé ze stran po právní moci rozsudku v jednání ve věci samé a tuto věc rozhodne (§ 34 odst. 1 ZRŘ). Spotřebitelská novela doplňuje další zrušovací důvody, jejichž naplnění bude mít stejný důsledek, tedy že věc již nelze projednat v rozhodčím řízení (jak se výslovně uvádí). Jedná se o oba nové zrušovací důvody podle § 31 písm. g) a h). Zruší-li tedy soud rozhodčí náleze z toho důvodu, že rozhodce rozhodl spor ze spotřebitelské smlouvy v rozporu s právními předpisy stanovenými na ochranu spotřebitele nebo ve zjevném rozporu s dobrými mravy nebo veřejným pořádkem, resp. že rozhodčí smlouva týkající se sporu ze spotřebitelské smlouvy neobsahuje obligatorní informace (popř. jsou tyto informace záměrně nebo v nezanedbatelném rozsahu neúplné, nepřesné nebo nepravdivé), věc již nepůjde projednat v rozhodčím řízení a věc na návrh jedné ze stran rozhodne soud.

Zruší-li soud rozhodčí náleze z jiného důvodu, zůstává rozhodčí smlouva v platnosti a v rozhodčím řízení je pokračováno. Rozhodci zúčastnění na rozhodčím nálezu, který byl zrušen, jsou z nového projednání a rozhodování věci vyloučeni. Nedohodnou-li se strany jinak, budou noví rozhodci jmenováni způsobem původně určeným v rozhodčí smlouvě nebo podpůrně podle zákona o rozhodčím řízení.

4.3.3. Odložení vykonatelnosti rozhodčího nálezu

Podání návrhu na zrušení rozhodčího nálezu nemá odkladný účinek na vykonatelnost rozhodčího nálezu (rozhodčí řízení by tím ztratelo svůj smysl), soud však

může na žádost navrhovatele odložit vykonatelnost rozhodčího nálezu, jestliže by jeho neprodleným výkonem hrozila navrhovateli závažná újma (§ 32 odst. 2 ZRŘ). Pokud soud výkon rozhodčího nálezu odloží, učiní tak obvykle do doby právní moci rozhodnutí o návrhu na zrušení rozhodčího nálezu.

S účinností od 1. 4. 2012 je do zákona doplněn automatický přezkum důvodů pro odložení vykonatelnosti, pokud bude spotřebitel podávat návrh na zrušení rozhodčího nálezu. O odložení vykonatelnosti tedy bude moci soud (v pořádkové lhůtě do 7 dnů od podání návrhu na zrušení rozhodčího nálezu) rozhodnout, i pokud o to spotřebitel nepožádá (§ 32 odst. 3 ZRŘ). Zároveň je do § 32 odst. 2 zákona vložen nový důvod pro přiznání odkladného účinku rozhodčího nálezu, a to skutečnost, že z návrhu na zrušení rozhodčího nálezu je možno usuzovat, že je důvodný.

4.4. Zastavení nařízeného výkonu rozhodnutí

Návrh na zastavení výkonu rozhodnutí (rozhodčího nálezu) může podat strana, proti níž byl soudem nařízen výkon rozhodčího nálezu (povinný), i když předtím nepodala návrh na zrušení rozhodčího nálezu soudem (§ 35 odst. 1 ZRŘ).²²⁴ K zastavení výkonu rozhodčího nálezu však (vedle obecných důvodů podle § 268 o.s.ř.²²⁵ a důvodů výslovně uvedených v § 35 odst. 1 písm. b) a c) ZRŘ, ve znění účinném do 31. 3. 2012²²⁶) musel být rozhodčí nález stížen některou z vad uvedených v § 31 písm. a), d) nebo f), tj. nearbitrabilitou sporu, neusnesením nálezu většinou rozhodců či z toho důvodu, že rozhodčí nález odsuzuje k plnění, které nebylo oprávněným žádáno, nebo k plnění nemožnému či nedovolenému.

Podáním návrhu na zastavení již pravomocně nařízeného výkonu rozhodčího nálezu je vlastně časově rozšířena možnost pro uplatnění uvedených důvodů pro zrušení rozhodčího nálezu stanovených v zákoně o rozhodčím řízení, protože je-li podán návrh na zastavení nařízení výkonu rozhodnutí, soud provádějící výkon rozhodčího

²²⁴ Nově se výslovně stanoví, že takto lze postupovat „bez ohledu na lhůtu stanovenou v § 32 odst. 1“, tedy bez ohledu na skutečnost, zda již uplynula lhůta 3 měsíců pro podání návrhu na zrušení rozhodčího nálezu soudem.

²²⁵ K důvodům zastavení výkonu rozhodnutí podle § 268 o.s.ř. a jejich možné aplikaci v souvislosti s rozhodčím řízením srov. blíže Klein, J., Doleček, B.: *Rozhodčí řízení*, Praha, ASPI, 2007, s. 144–146.

²²⁶ Jde jednak o případ, kdy strana, která měla mít zákonného zástupce, jím nebyl v řízení zastoupena a její jednání nebylo ani dodatečně schváleno a dále o situaci, kdy ten, kdo vystupoval v rozhodčím řízení jménem strany nebo jejího zákonného zástupce, k tomu nebyl zmocněn a jeho jednání nebylo ani dodatečně schváleno.

nálezu řízení o výkon rozhodnutí přeruší (tedy nedojde k zastavení výkonu rozhodčího nálezu, jak by napovídala název procesního návrhu, nýbrž k jeho přerušení) a uloží povinnému, aby do 30 dnů podal u příslušného soudu návrh na zrušení rozhodčího nálezu (až případné zrušení rozhodčího nálezu vede k zastavení výkonu rozhodnutí). Není-li v této lhůtě návrh podán, pokračuje soud v řízení o výkon rozhodčího nálezu (§ 35 odst. 2 ZRŘ). Je-li poté rozhodčí nález zrušen, uplatní se postup po jeho zrušení podle § 34 ZRŘ.

Ustanovení § 35 ZRŘ a contrario tedy neumožňovalo straně, proti níž byl soudem nařízen výkon rozhodčího nálezu, podat návrh na zastavení nařízeného výkonu rozhodnutí z důvodů vad uvedených v ustanovení § 31 písm. b), c) ZRŘ, ve znění účinném do 31. 3. 2012. Spotřebitel se tak při výkonu rozhodčího nálezu nemohl bránit tvrzením neplatnosti rozhodčí smlouvy (vyjma tvrzení, že rozhodčí nález byl vydán ve věci, o níž nelze uzavřít platnou rozhodčí smlouvu). Možnost zastavit nařízený výkon rozhodnutí se (vedle dalších důvodů pro zastavení výkonu rozhodnutí podle občanského soudního řádu) tak omezovala pouze na ty nejzávažnější vady rozhodčího řízení (případy uzavření rozhodčí smlouvy ve věci nepřipouštějící rozhodčí řízení, usnesení rozhodčího nálezu jinak než většinou rozhodců apod.).

Do ustanovení § 35 odst. 1 ZRŘ však bylo spotřebitelskou novelou vloženo nové znění písmene b) s tím, že jinak zůstávají důvody pro podání návrhu na zastavení nařízeného výkonu rozhodnutí zachovány. Podle § 35 odst. 1 písm. b) je možné zrušit rozhodčí nález (a v návaznosti na to zastavit nařízený výkon rozhodnutí či exekuci) i tehdy, jsou-li dány důvody pro zrušení rozhodčího nálezu vydaného ve sporu ze spotřebitelské smlouvy podle § 31 písm. a) až f), h) nebo pokud jsou dány důvody podle § 31 písm. g) a rozhodčí nález neobsahuje poučení o právu podat návrh na jeho zrušení. Spotřebiteli se tedy dostává možnosti kdykoliv v průběhu výkonu rozhodnutí nebo exekuce podat návrh na zastavení nařízeného výkonu rozhodnutí, resp. do 30 dnů po přerušení výkonu rozhodnutí podat návrh na zrušení rozhodčího nálezu, i když předtím zůstal zcela nečinný (aktivně se neúčastnil rozhodčího řízení, ani nepodal návrh na zrušení rozhodčího nálezu soudem), a to i z důvodu neplatnosti rozhodčí smlouvy, neposkytnutí možnosti věc před rozhodci projednat, neposkytnutí povinných informací v rozhodčí smlouvě a nebude-li rozhodčí nález obsahovat poučení o právu podat návrh

na jeho zrušení soudem, i z důvodu rozhodování v rozporu s právními předpisy stanovenými na ochranu spotřebitele nebo ve zjevném rozporu s dobrými mravy nebo veřejným pořádkem.

4.5. Přechod na novou právní úpravu

Podle přechodných ustanovení spotřebitelské novely se rozhodčí řízení zahájená přede dnem nabytí její účinnosti, včetně řízení v případě sporů ze spotřebitelských smluv, dokončí podle dosavadních právních předpisů. Pro jistotu dále výslovně uvádí, že platnost rozhodčí smlouvy se posuzuje podle zákona účinného v době uzavření rozhodčí smlouvy.

Dále se stanoví šestiměsíční lhůta od nabytí účinnosti novely pro zápis do seznamu rozhodců a pro uvedení označení arbitrážních center do souladu s § 13 odst. 4 zákona.

5. Závěr

Rozhodčí řízení je vhodným způsobem alternativního řešení majetkových sporů zejména ve věcech obchodních. Při snaze využít jeho výhod i pro řešení spotřebitelských sporů dochází ke střetu principu autonomie vůle s požadavkem ochrany slabší strany, který dosud česká právní úprava rozhodčího řízení nijak nereflektovala. Nedomnívám se ale, že by rozhodčí doložky ve spotřebitelských smlouvách samy o sobě byly neplatné z důvodu nepřiměřenosti, a tudíž zakázané. Řešení jednoduchých majetkových sporů cestou rozhodčího řízení je naopak třeba z důvodu přetížené soudní soustavy podporovat.

Zavedení prvků ochrany spotřebitele do zákona o rozhodčím řízení (zejména zpřísnění kvalifikačních požadavků na osobu rozhodce projedávajícího spotřebitelské spory, povinnost uzavírat rozhodčí doložku na samostatné listině a nikoliv jako součást smlouvy hlavní a povinnost rozhodovat spotřebitelské spory v souladu s právními předpisy na ochranu spotřebitele) se ukázalo jako nezbytné, ať už je zneužívání rozhodčích doložek ve spotřebitelských smlouvách výjimečným úkazem či imanentním problémem českého rozhodčího řízení, neboť nedostatečným uplatňováním hmotněprávní ochrany spotřebitele (s rozporu s právem Evropské unie) bohužel trpí reputace rozhodčího řízení jako celku.

S účinností spotřebitelské novely zákona o rozhodčím řízení dojde rovněž k vyřešení řady otázek úzce souvisejících s ochranou spotřebitele (zejména ohledně rozhodčích doložek doporučovaných arbitrážními centry), jiné budou znovu otevřeny (zejména otázka doručování rozhodčích nálezů).

Závěrem bych rád vyjádřil jednak přesvědčení, že nová právní úprava rozhodčího řízení představuje dostatečné procesní záruky ochrany spotřebitele, a dále přání, aby vedla k odlehčení obecných soudů tím, že rozhodčí řízení nalezne co nejširší praktické uplatnění.

Seznam zkratk

ČR	Česká republika
ČSFR	Česká a Slovenská Federativní Republika
ESD	Soudní dvůr Evropské unie (dříve Evropský soudní dvůr)
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EU	Evropská unie
Listina	Listina základních práv a svobod vyhlášená ústavním zákonem č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
nový občanský zákoník	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
NS	Nejvyšší soud České republiky
občanský zákoník	zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
o.s.ř.	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
spotřebitelská novela	zákon č. 19/2012 Sb., kterým se mění zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony
Ústava	ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
ZRŘ	zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů ²²⁷

²²⁷ Tam, kde je v textu práce uvedeno pouze „zákon“, jde o citaci zákona o rozhodčím řízení, pokud ze souvislosti nevyplývá něco jiného.

Seznam použité literatury

Monografie

- Bělohávek, A.: Rozhodčí řízení, ordre public a trestní právo, Komentář, I. díl, Praha, C. H. Beck, 2008, 1276 s.
- Bělohávek, A.: Zákon o rozhodčím řízení a o výkonu rozhodčích nálezů, Komentář, Praha, C. H. Beck, 2004, 701 s.
- Dohnal, J.: Spotřebitelský úvěr, Praha, Leges, 2011, 128 s.
- Drápal, L., Bureš, J. a kol.: Občanský soudní řád I, II, Komentář, Praha, C. H. Beck, 2009, 1600 s.
- Klein, B., Doleček, M.: Rozhodčí řízení, Praha, ASPI, 2007, 272 s.
- Kocina, J., Poláček, B. a kol.: Aktuální otázky rozhodčího řízení, Plzeň, Aleš Čeněk, 2011, 200 s.
- Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení v mezinárodním a vnitrostátním obchodním styku, 2. vydání, Praha, ASPI, 2008, 388 s.
- Růžička, K.: Rozhodčí řízení před rozhodčím soudem při Hospodářské komoře ČR a Agrární komoře ČR, Plzeň, Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o., 2005, 254 s.
- Selucká, M.: Ochrana spotřebitele v soukromém právu, C. H. Beck, Praha, 2008, 149 s.
- Schelle, K., Schelleová, I.: Rozhodčí řízení (historie, současnost a perspektivy), Praha, Eurolex Bohemia, 2002, 300 s.
- Schelle, K., Schelleová, I.: Alternativní způsoby řešení obchodních sporů, Praha, KEY Publishing s.r.o., 2006, 89 s.
- Švestka, J., Spáčil, J., Škárová, M., Hulmák, M. a kol.: Občanský zákoník I, II, 2. vydání, Praha, C. H. Beck, 2009, 2321 s.
- Wachtlová L., Slanina, J.: Zákon o spotřebitelském úvěru, Komentář, Praha, C. H. Beck, 2011, 352 s.
- Winterová, A., a kol.: Civilní právo procesní, 6. vydání, Praha, Linde, 2011, 712 s.

Odborné články

- Bělohlávek, A., Pezl, T.: Postavení rozhodčího řízení v systému ochrany práv a ústavního pořádku České republiky a dalších zemí, *Právní rozhledy*, č. 7/2004, s. 256–261
- Bělohlávek, A.: Arbitration from Perspective of Right to Legal Protection and Right to Court Proceedings (the Right to Have One's Case Dealt with by a Court), In Bělohlávek, A., Rozehnalová, N. (eds.): *CYArb - Czech (& Central European) Yearbook of Arbitration, Volume I*, Huntington (New York), JurisNet, 2011, s. 47–70
- Bělohlávek, A., Pezl, T.: Mezinárodní a tuzemské rozhodčí řízení z pohledu čl. 36 Listiny základních práv a svobod a pravomoci soudů a ústavou garantovaných práv (institut zrušení rozhodčího nálezu v souvislosti se zákazem revision au fond), *Právník*, č. 7/2007, s. 768–802
- Bělohlávek, A.: Druhá instance v rozhodčím řízení, *Právní zpravodaj*, č. 6/2003, s. 5–7
- Bělohlávek, A.: Rozhodčí řízení ad hoc vs. řízení před stálými rozhodčími soudy a postavení tzv. rozhodčích center, *Bulletin advokacie*, č. 10/2005, s. 54–59
- Bělohlávek, A.: Rozhodčí řízení v tzv. smluvních vztazích spotřebitelského typu, *Právní fórum*, č. 3/2010, s. 89–99
- Bělohlávek, A.: Ústavní soud ČR opustil striktní smluvní výklad koncepce rozhodčího řízení, *Bulletin advokacie*, č. 11/2011, s. 40
- Bělohlávek, A.: Vznik rozhodčí smlouvy a oprávnění rozhodců, *Právní rozhledy*, Praha: C. H. Beck, č. 11/2005, s. 11–13
- Bezouška, P., Kocina, J.: Právní povaha rozhodčího řízení – aplikační problémy, *Právní rozhledy*, č. 16/2010, s. 585
- Derka, L.: Je platná rozhodčí smlouva v případě neplatného určení rozhodce (rozhodců)?, *Právní rozhledy*, č. 6/2010, s. 215
- Havlíček, J.: Reakce na rozhodnutí Vrchního soudu v Praze 12 Cmo 496/2008, *Obchodní právo*, č. 9/2009, s. 27–32
- Horská, J., Burian, J.: Rozhodčí doložka ve spotřebitelských smlouvách ve světle aktuální judikatury českých soudů a ESD, *Bulletin advokacie*, č. 4/2010, s. 22

- Hrabánek, D.: K náležitostem rozhodčích smluv a činnosti soukromých „rozhodčích soudů“, Právní fórum, č. 3/2010, s. 139–142
- Hulmák, M., Tomančáková, B.: Rozhodčí řízení jako vhodný prostředek řešení sporů mezi dodavatelem a spotřebitelem, Obchodněprávní revue, č. 6/2010, s. 168 (1. část) a č. 7/2010, s. 189 (2. část)
- Klein, B.: Pozapomenuté výhody rozhodčího řízení, Právní fórum, č. 4/2008, s. 128–133
- Klein, B.: Proč mnozí dští oheň a síru na rozhodčí řízení, když jde o božskou instituci?, Právní fórum, č. 3/2010, s. 100–105
- Kocina, J.: Rozhodčí doložky sjednané ve prospěch „soukromých rozhodčích soudů“, Bulletin advokacie, č. 7-8/2011, s. 48–49
- Kocina, J.: Rozhodčí nález jako exekuční titul a jeho doručení, Právní rozhledy, č. 15/2008, s. 569
- Koláčková, J., Simon, P.: At the Edge of Justice: Arbitration in Unequal Relationships, The Constitutional Limits of Arbitration, In Bělohlávek, A., Rozehnalová, N. (eds.): CYArb - Czech (& Central European) Yearbook of Arbitration., Volume I, Huntington (New York), JurisNet, 2011, s. 183–193
- Kulhánek, M.: Poznámky k připravované novele zákona o rozhodčím řízení, Právní rozhledy, č. 7/2011, s. 247
- Lisse, L., Kohout, M.: Návrh novely zákona o rozhodčím řízení – spotřebitelské spory, Právní rozhledy, č. 3/2011, s. 2
- Lisse, L.: K otázce platnosti rozhodčí smlouvy v případě neplatnosti určení rozhodce, Právní rozhledy, č. 13/2010, s. 473
- Lisse, L.: K právní povaze rozhodčího řízení, Právní rozhledy, č. 15/2011, s. 551
- Lisse, L.: Rozhodčí doložka ve spotřebitelských smlouvách a judikatura ESD, Právní fórum, č. 12/2010, s. 581–590
- Lisse, L.: Rozhodčí doložky arbitrážních center ve světle recentní judikatury, Právní rádce, č. 10/2010, s. 4–11
- Lisse, L.: Sjednocení či změna judikatury v rozhodčím řízení?, Právní fórum, č. 11-12/2011, s. 548–553
- Lisse, L.: Stanovisko Nejvyššího soudu k rozhodčím doložkám arbitrážních center, Obchodněprávní revue, č. 8/2011, s. 250

- Nový, Z.: Spotřebitelské úvěry a rozhodčí řízení, *Jurisprudence*, č. 7/2010, s. 22–30
- Pavelka, M.: Rozhodčí řízení před tzv. rozhodčími centry, *Bulletin advokacie*, č. 7-8/2005, s. 58–59
- Pelikán, R.: Ještě k neplatnosti rozhodčích doložek a k „právním názorům“, *Bulletin advokacie*, č. 9/2010, s. 40 a násl.
- Pelikánová, I.: České právo, Evropa a rozhodčí doložky, *Bulletin advokacie*, č. 10/2011, s. 17–26
- Pohl, T.: K problematice přezkoumání rozhodčích nálezů soudem, *Právní fórum*, č. 4/2008, s. 158–167
- Pohl, T.: Otazníky v řízení před rozhodci, *Právní rádce*, č. 5/2010, s. 29–34
- Raban, P.: Drobní dlužníci a zakázaná smluvní ujednání, *Právní rádce*, č. 11/2009, s. 20–25
- Raban, P.: Je efektivně zajištěna spravedlnost ve spotřebitelských vztazích?, *Právní rádce*, č. 2/2010, s. 46–52
- Raban, P.: K odpovědnosti rozhodce a rozhodčího soudu, *Bulletin advokacie*, č. 1/2003, s. 25–34
- Raban, P.: Podnikání při rozhodování o právech a majetku osob?, *Právní rádce*, č. 2/2007, s. 55–61
- Rozehnalová, N., Havlíček, J.: Rozhodčí smlouva a rozhodci ve světle některých rozhodnutí... anebo quo vadis?, *Právní fórum*, č. 3/2010, s. 114–118
- Rozehnalová, N.: Rozhodčí řízení – alternativa k řízení soudnímu, *Právní fórum*, č. 4/2008, s. 121–127
- Růžička, K.: Je rozhodčí smlouva základem rozhodčího řízení?, *Bulletin advokacie*, č. 10/2005, s. 52–54
- Selucká, M.: Ochrana spotřebitele: nenápadná změna se zásadními dopady, *Právní rozhledy*, č. 14/2010, s. 513
- Selucká, M.: Ochrana spotřebitele: nenápadná změna se zásadními dopady, *Právní rozhledy*, č. 14/2010, s. 513
- Skýpala, R.: Rozhodčí doložky a „jiné problémy ochrany práv slabší strany“, *Právní rádce*, č. 11/2011, s. 49–50

- Slanina, J.: Spotřebitelské úvěry – novinka v pravomoci finančního arbitra, *Právní rozhledy*, č. 20/2011, s. 723
- Slováček, D.: Arbitrabilita spotřebitelských sporů, *Právní rozhledy*, č. 10/2011, s. 364
- Slováček, D.: Ochrana spotřebitele a rozhodčí doložky, *Bulletin advokacie*, č. 7-8/2009, s. 46
- Slováček, D.: Rozhodčí řízení a směrnice o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách, *Právní rozhledy*, č. 9/2010, s. 331
- Smolík, P.: Finanční arbitr: rozhodčí, nebo správní řízení? In: Dvořák, J. (ed.): *Pocta Jiřímu Švestkovi k 75. narozeninám*, Praha, ASPI, 2005, s. 265–297
- Sokol, T.: Opět k (ne)platnosti rozhodčích doložek ve prospěch „rozhodčích soudů“, *Bulletin advokacie*, č. 6/2010, s. 22
- Stuyck, J.: Unfair Terms, In Howells, G., Schulze, R.: *Modernising and Harmonising Consumer Contract Law*, München, Sellier, European Law Publishers, 2009, s. 115–144
- Svoboda, K.: K vykonatelnosti rozhodčích nálezů doručených účastníku neznámého pobytu, *Soudní rozhledy*, č. 6/2011, s. 197
- Svoboda, K.: Pohled české soudní praxe na rozhodčí nález týkající se práv ze spotřebitelské smlouvy, *Obchodní právo*, č. 11/2010, s. 2–7
- Šmerda, M.: Zamyšlení nad jedním soudním rozhodnutím - nefér útok na rozhodčí řízení. *Právní fórum*, 2010, č. 4, s. 176–180
- Tomančáková, B.: Smlouvy uzavírané se spotřebitelem v návrhu občanského zákoníku, *Právní fórum*, č. 9/2009, s. 368–372
- Tomsa, M.: K problematice právní úpravy rozhodčího řízení, *Obchodněprávní revue*, č. 9/2011, s. 267
- Tomsa, M.: Nepřiměřenost rozhodčí doložky ve spotřebitelských smlouvách, *Obchodní právo*, č. 6/2011, s. 2–9
- Trapl, V.: K otázce zřizování stálých rozhodčích soudů, *Právní praxe v podnikání*, č. 7/1999, s. 19–22
- Valoušková, Z.: O neplatnosti rozhodčích doložek ve prospěch soukromých „rozhodčích soudů“, *Bulletin advokacie*, č. 5/2010, s. 35

- Varvařovský, P.: Rozhodčí řízení v judikatuře Ústavního soudu, Právní fórum, č. 3/2010, s. 143–146
- Vrcha, P.: K problematice určení (jmenování) rozhodce a stanovení procesních pravidel rozhodčího řízení, Právní rádce, č. 3/2010, s. 14–20
- Vrcha, P.: Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR o problematice rozhodčích doložek, Právní rádce, č. 4/2011, s. 45–47
- Winterová, A.: Hromadné žaloby (procesualistický pohled). Bulletin advokacie, č. 10/2008, s. 21
- Zoulík, F.: Některé problémy rozhodčího řízení, Bulletin advokacie, č. 1/2007, s. 13
- Žíla, M.: Doručování rozhodčích nálezů po novele OSŘ, náhradní doručení a posouzení neúčinnosti doručení rozhodčího nálezu, Bulletin advokacie, č. 12/2009, s. 32

Internetové zdroje

- Česká advokátní komora: Jak se bránit podvodné arbitráži, dostupné na: <http://www.cak.cz/scripts/detail.php?id=695>
- Finanční gramotnost v ČR, Kvantitativní výzkum – Finanční gramotnost obyvatel ČR, květen – říjen 2010, dostupné na: http://www.mfcr.cz/cps/rde/xbcr/mfcr/EXT_-_PPT_zaverecna_zprava_mereni_FG_-_plne_zneni.pdf
- Grygar, J.: Soudnictví a ochrana spotřebitele, In Tichý, L., Večl, T. (eds.): Vývoj evropského spotřebitelského práva (k návrhu směrnice o právech spotřebitele), Univerzita Karlova v Praze, 2009, s. 93–97, dostupné na: <http://www.coi.cz/files/documents/sbornik-k-navrhu-smernice-o-pravech-spotrebitele.pdf>
- Kleiner, C.: Unfair Arbitration clause before the ECJ, Conflict of laws.net, 1. 11. 2009, dostupné na: <http://conflictoflaws.net/2009/unfair-arbitration-clause-before-the-ecj/>

- Kohout, M.: Povaha pohledávky přiznané pravomocným rozhodčím nálezem v insolvenčním řízení, Konkursní noviny, č. 24/2011, dostupné na: <http://www.kn.cz/clanek.html?ida=2863>
- Kos, J.: Pohled na vývoj a změnu judikatury Nejvyššího soudu ČR týkající se rozhodčích doložek a postavení arbitrážních center, dostupné na: <http://www.epravo.cz/top/clanky/pohled-na-vyvoj-a-zmenu-judikatury-nejvyssiho-soudu-cr-tykajici-se-rozhodcich-dolozek-a-postaveni-arbitraznich-center-75637.html>
- Kováčová, L.: Otázka doručování v rozhodcovském konání, Dny práva – 2010, Days of Law, 1. ed. Brno, Masaryk University, 2010, dostupné na: [http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/10_rozhodci/Kovacova_Lucia_\(4486\).pdf](http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2010/files/prispevky/10_rozhodci/Kovacova_Lucia_(4486).pdf)
- Lisse, L.: Přezkum věcné správnosti rozhodčího nálezu soudem, 2. 3. 2011, dostupné na: <http://www.lisse.cz/cz/clanek/prezkum-vecne-spravnosti-rozhodciho-nalezu-soudem-35/?vote=1>
- Lisse, L.: Rozhodování spotřebitelských sporů v rozhodčím řízení de lege ferenda, 2011, dostupné na: <http://www.elaw.cz/cs/obcanske-pravo/356-rozhodovani-spotrebitelskych-sporu-v-rozhodcim-rizeni-de-lege-ferenda.html>
- Nový, Z.: Nekalá rozhodčí doložka v českém právu, Dny práva – 2009 – Days of Law: the Conference Proceedings, 1. edition. Brno: Masaryk University, 2009, dostupné na: http://www.law.muni.cz/sborniky/dny_prava_2009/files/prispevky/rozhodci_rizeni/Novy_Zdenek_1047_.pdf
- Palla, T.: Rozhodčí doložky ve spotřebitelských smlouvách – ANO či NE?, epravo.cz, dostupné na: <http://www.epravo.cz/top/clanky/rozhodci-dolozky-ve-spotrebitelskych-smlouvach-ano-ci-ne-55269.html>
- Programové prohlášení Vlády České republiky, 4. 8. 2010, dostupné na: http://www.vlada.cz/assets/media-centrum/dulezite-dokumenty/Programove_prohlaseni_vlady.pdf
- Raban, P.: Soukromé rozhodčí soudy a stanné rozhodčí řízení, Právní rádce, č. 11/2005, dostupné na: http://pravniradce.ihned.cz/2-17257700-F00000_d-d3

- Reich, N.: More clarity after 'Claro'? Arbitration clauses in consumer contracts as an ADR (alternative dispute resolution) mechanism for effective and speedy conflict resolution, or as 'deni de justice'?, 2007, dostupné na:
<http://www.unilu.ch/files/ercl.2007.pdf>
- Rozehnalová, N.: Hlavní doktríny ovládající rozhodčí řízení, Dny práva – 2009 – Days of Law: the Conference Proceedings, 1. edition. Brno: Masaryk University, 2009, dostupné na:
http://www.law.muni.cz/sbornky/dny_prava_2009/files/prispevky/rozhodci_rizeni/Rozehnalova_Nadezda_1053_.pdf
- Sdružení obrany spotřebitelů, o.s.: Soudní jednání se společností Finpomoc.cz odročeno, 28. 3. 2008, dostupné na:
<http://www.spotrebitele.info/finance/clanek551f.shtml?x=2344917>
- Smolík, P.: Rozhodčí řízení bez souhlasu strany? Neexistuje, dostupné na:
http://www.ceskenoviny.cz/prilohy/paragrafy/index_view.php?id=130631
- Sokol, T.: Ještě k rozhodčím doložkám, epravo.cz, <http://www.epravo.cz/clanky-a-komentare/jeste-k-rozhodcim-dolozkam-60444.html>
- Sokol, T.: K aktuálním problémům rozhodčího řízení, Právní rádce, č. 9/2011, dostupné na: <http://pravniradce.ihned.cz/c1-53042270-k-aktualnim-problemum-rozhodciho-rizeni>
- Tichý, L.: Nepřiměřená ustanovení ve spotřebitelských smlouvách, In Tichý, L., Večl, T. (eds.): Vývoj evropského spotřebitelského práva (k návrhu směrnice o právech spotřebitele), Univerzita Karlova v Praze, 2009, s. 52–66, dostupné na:
<http://www.coi.cz/files/documents/sbornik-k-navrhu-smernice-o-pravech-spotrebitele.pdf>.
- Uhl, P.: Arbitráž jako symbol hranic práva a jeho proměny, dostupné na:
<http://jinepravo.blogspot.com/2010/03/arbitraz-jako-symbol-hranic-prava-jeho.html>
- Uhl, P.: Arbitráž útočí a soudy vrací úder..., dostupné na:
<http://jinepravo.blogspot.com/2010/06/pavel-uhl-arbitraz-utoci-soudy-vraci.html>
- Vrcha, P.: Rozhodčí řízení ad hoc, Poradce, č. 8/2006, dostupné na:
<http://www.i-poradce.cz/SubPages/OtvorDokument/Clanok.aspx?idclanok=63013>

- www.rozhodneme.cz
- Žíla, M.: Rozhodčí doložky sjednané ve prospěch servisních organizací pro rozhodce ve světle rozsudku Vrchního soudu v Praze sp. zn. 12 Cmo 496/2008, epravo.cz, dostupné na: <http://www.epravo.cz/top/clanky/rozhodci-dolozky-sjednane-ve-prospech-servisnich-organizaci-pro-rozhodce-ve-svetle-rozsudku-vrchniho-soudu-v-praze-sp-zn-12-cmo-4962008-60447.html>

Právní předpisy

- směrnice Rady 93/13/EHS ze dne 5. 4. 1993 o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách
- směrnice Evropského parlamentu a Rady 2008/48/ES ze dne 23. 4. 2008 o smlouvách o spotřebitelském úvěru a o zrušení směrnice Rady 87/102/EHS
- směrnice Evropského parlamentu a Rady 2009/22/ES ze dne 23. 4. 2009 o žalobách na zdržení se jednání v oblasti ochrany zájmů spotřebitelů
- směrnice Evropského parlamentu a Rady 2011/83/EU ze dne 25. 10. 2011 o právech spotřebitelů, kterou se mění směrnice Rady 93/13/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 1999/44/ES a zrušuje směrnice Rady 85/577/EHS a směrnice Evropského parlamentu a Rady 97/7/ES
- ústavní zákon č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 549/1991 Sb., o soudních poplatcích, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 229/1992 Sb., o komoditních burzách, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 634/1992 Sb., o ochraně spotřebitele, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 283/1993 Sb., o státním zastupitelství, ve znění pozdějších předpisů

- zákon č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 223/1994 Sb., o sloučení Československé obchodní a průmyslové komory s Hospodářskou komorou České republiky, o některých opatřeních s tím souvisejících a o změně a doplnění zákona České národní rady č. 301/1992 Sb., o Hospodářské komoře České republiky a Agrární komoře České republiky, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 82/1998 Sb., o odpovědnosti za škodu způsobenou při výkonu veřejné moci rozhodnutím nebo nesprávným úředním postupem a o změně zákona České národní rady č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti (notářský řád), ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 120/2001 Sb., o soudních exekutorech a exekuční činnosti (exekuční řád) a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 6/2002 Sb., o soudech, soudcích, přísedících a státní správě soudů a o změně některých dalších zákonů (zákon o soudech a soudcích), ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 256/2004 Sb., o podnikání na kapitálovém trhu, ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 127/2005 Sb., o elektronických komunikacích a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o elektronických komunikacích), ve znění pozdějších předpisů
- zákon č. 145/2010 Sb., o spotřebitelském úvěru a o změně některých zákonů
- zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Judikatura

- rozhodnutí ESLP ze dne 12. 12. 1983, stížnosti č. 8588/79 a 8589/79, Bramelid a Malström proti Švédsku
- rozhodnutí ESLP ze dne 23. 2. 1999, stížnost č. 31737/96, Suovaniemi a další proti Finsku

- rozsudek ESD ze dne 23. 3. 1982, sp. zn. C-102/81, ve věci Nordsee Deutsche Hochseefischerei GmbH v Reederei Mond Hochseefischerei Nordstern AG & Co KG
- rozsudek ESD ze dne 10. 4. 1984, sp. zn. C-14/83, ve věci Sabine Von Colson a Elisabeth Kamann v. Spolková země Severní Porýní – Vestfálsko
- rozsudek ESD ze dne 27. 6. 2000, sp. zn. C-240/98 až 244/98, Oceáno Grupo Editorial SA v. Roció Murciano Quintero a Salvat Editores SA v. José M. Sánchez Alcón Prades, José Luis Copano Badillo, Mohammed Berroane a Emilio Viñas Feliú
- rozsudek ESD ze dne 7. 5. 2002, sp. zn. C-478/99, ve věci Komise v. Švédské království
- rozsudek ESD ze dne 1. 4. 2004, sp. zn. C-237/02, ve věci Ludger a Ulriche Hofstetter v. Freiburger Kommunalbauten
- rozsudek ESD ze dne 26. 10. 2006, sp. zn. C-168/05, ve věci Elisa Mária Mostaza Claro v. Centro Móvil Milenium SL
- rozsudek ESD ze dne 15. 4. 2009, sp. zn. C-40/08, ve věci Asturcom Telecomunicaciones SL vs. Christina Rodríguez Nogueira
- rozsudek ESD ze dne 4. 6. 2009, sp. zn. C-243/08, ve věci Pannon GSM Zrt. v. Erzsébet Sustikné Györfi
- nálež ÚS ze dne 12. 5. 2009, sp. zn. IV. ÚS 2170/08
- nálež ÚS ze dne 8. 3. 2011, sp. zn. I. ÚS 3227/07
- nálež ÚS ze dne 1. 11. 2011, sp. zn. II. ÚS 2164/10
- usnesení ÚS ze dne 29. 8. 2001, sp. zn. IV. ÚS 402/01
- usnesení ÚS ze dne 15. 7. 2002, sp. zn. IV. ÚS 174/02
- usnesení ÚS ze dne 14. 12. 2003, sp. zn. IV. ÚS 511/03
- usnesení ÚS ze dne 8. 1. 2007, sp. zn. II. ÚS 805/06
- usnesení ÚS ze dne 14. 3. 2007, sp. zn. I. ÚS 483/07
- usnesení ÚS ze dne 12. 6. 2007, sp. zn. III. ÚS 1300/07
- usnesení ÚS ze dne 3. 9. 2007, sp. zn. II. ÚS 2169/07
- usnesení ÚS ze dne 18. 10. 2007, sp. zn. III. ÚS 2498/07
- usnesení ÚS ze dne 6. 11. 2008, sp. zn. II. ÚS 2682/08

- usnesení ÚS ze dne 18. 11. 2008, sp. zn. I. ÚS 2619/08
- usnesení ÚS ze dne 15. 1. 2009, sp. zn. II. ÚS 3059/08
- usnesení ÚS ze dne 28. 1. 2009, sp. zn. Pl. ÚS 37/08
- usnesení ÚS ze dne 13. 8. 2009, sp. zn. III. ÚS 1425/09
- usnesení ÚS ze dne 17. 3. 2010, sp. zn. I. ÚS 533/10
- usnesení ÚS ze dne 29. 9. 2010, sp. zn. I. ÚS 2744/10
- usnesení ÚS ze dne 9. 2. 2011, sp. zn. Pl. ÚS 1/10
- usnesení ÚS ze dne 5. 10. 2011, sp. zn. II. ÚS 3057/10
- usnesení Ústavního soudu ČSFR ze dne 9. 6. 1992, sp. zn. I. ÚS 191/1992
- rozsudek NS ze dne 25. 4. 2007, sp. zn. 32 Odo 1528/2005
- rozsudek NS ze dne 19. 12. 2007, sp. zn. 29 Odo 1222/2005
- rozsudek NS ze dne 31. 1. 2008, sp. zn. 33 Odo 135/2006
- rozsudek NS ze dne 25. 2. 2010, sp. zn. 29 Cdo 1899/2008
- rozsudek NS ze dne 26. 5. 2010, sp. zn. 23 Cdo 3749/2008
- rozsudek NS ze dne 29. 6. 2010, sp. zn. 23 Cdo 1201/2009
- rozsudek NS ze dne 27. 7. 2010, sp. zn. 32 Cdo 761/2009
- usnesení NS ze dne 26. 4. 2007, sp. zn. 20 Cdo 1612/2006
- usnesení NS ze dne 26. 4. 2007, sp. zn. 20 Cdo 1592/2006
- usnesení NS ze dne 31. 7. 2008, sp. zn. 32 Cdo 2282/2006
- usnesení NS ze dne 30. 10. 2008, sp. zn. 20 Cdo 2857/2006
- usnesení NS ze dne 14. 5. 2009, sp. zn. 20 Cdo 1928/2007
- usnesení NS ze dne 28. 5. 2009, sp. zn. 23 Cdo 2570/2007
- usnesení NS ze dne 23. 6. 2009, sp. zn. 20 Cdo 2909/2007
- usnesení NS ze dne 19. 4. 2010, sp. zn. 23 Cdo 2672/2008
- usnesení NS ze dne 28. 4. 2010, sp. zn. 23 Cdo 4895/2009
- usnesení NS ze dne 29. 4. 2010, sp. zn. 23 Cdo 2672/2008
- usnesení NS ze dne 31. 8. 2010, sp. zn. 20 Cdo 3284/2008
- usnesení NS ze dne 11. 5. 2011, sp. zn. 31 Cdo 1945/2010
- usnesení Vrchního soudu v Praze ze dne 28. 5. 2009, sp. zn. 12 Cmo 496/2008
- rozsudek Vrchního soudu v Praze ze dne 22. 12. 2011, sp. zn. 2 VSPH 129/2011

- rozsudek Vrchního soudu v Olomouci ze dne 15. 12. 2011, sp. zn. 2 VSOL 8/2011
- rozsudek Krajského soudu v Ostravě ze dne 8. 3. 2010, sp. zn. 33 Cm 13/2009
- usnesení Krajského soudu v Brně ze dne 9. 3. 2011, sp. zn. 54 Co 946/2010
- rozsudek Městského soudu v Brně ze dne 14. 12. 2009, sp. zn. 33 C 68/2008

Abstrakt

Práce pojednává o základních otázkách týkajících se rozhodčích doložek ve spotřebitelských smlouvách a ochrany spotřebitele v rozhodčím řízení. Jejím cílem je analyzovat současnou právní úpravu v této oblasti v České republice a zhodnotit změny, které přináší novela zákona č. 216/1994 Sb., o rozhodčím řízení a výkonu rozhodčích nálezů, a které nabyly účinnosti dne 1. dubna 2012.

Diplomová práce se skládá z pěti částí. První je obecnější a popisuje základní instituty rozhodčího řízení (s ohledem na spory vyplývající ze spotřebitelských smluv). V jedenácti kapitolách uvádí definici rozhodčího řízení a jeho druhy, zařazení mezi ADR, úvahy o vhodnosti pro řešení spotřebitelských sporů, jeho historii a poslední vývoj, právní prameny, základní principy, výhody a nevýhody pro spotřebitelské spory, hlavní teoretické koncepce a základní podmínky rozhodčího řízení (arbitrabilitu a rozhodčí smlouvu).

Druhá kapitola je zaměřena na tzv. arbitrážní centra. Skládá se ze čtyř podkapitol. První popisuje jejich právní postavení. Druhá poukazuje na nedávné diskuse o přípustnosti rozhodčích doložek, které tato centra doporučují. Další podkapitola upozorňuje na kritické názory na judikaturu zmíněnou v podkapitole předchozí.

Kapitola třetí je rozdělena do čtyř podkapitol a poskytuje informace o rozhodčích doložkách ve spotřebitelských smlouvách. První podkapitola je zaměřena na jejich formální náležitosti. Druhá popisuje dopady směrnice 93/13/EHS o nepřiměřených podmínkách ve spotřebitelských smlouvách, její transpozici do národního práva a judikaturu Soudního dvora Evropské unie na rozhodčí řízení ve spotřebitelských sporech. Třetí podkapitola uvádí postoj Ústavního soudu. Poslední zmiňuje druh hromadné žaloby, která představuje prostředek kolektivní ochrany spotřebitele (žalobu na zdržení se jednání v oblasti ochrany zájmů spotřebitele).

Kapitola čtvrtá je soustředěna na ochranu spotřebitele v rozhodčím řízení. Nejprve uvádí požadavky na osobu rozhodce. Další podkapitola se zabývá otázkou hmotného práva aplikovatelného v rozhodčím řízení. Třetí podkapitola je zaměřena na zrušení rozhodčího nálezu a čtvrtá na zastavení výkonu rozhodčího nálezu. Poslední podkapitola zmiňuje přechodná ustanovení novely.

Závěry jsou učiněny v poslední kapitole. Celá práce ukazuje, že dřívější právní úprava ochrany spotřebitele v rozhodčím řízení byla nedostatečná. Z tohoto důvodu bylo přijetí nové právní úpravy nezbytné. Domnívám se, že přijatá novela je s to posílit ochranu spotřebitele v rozhodčím řízení dostatečným způsobem.

Klíčová slova:

Rozhodčí řízení

Ochrana spotřebitele

Název diplomové práce v anglickém jazyce: Arbitration clauses in consumer contracts and protection of consumer in arbitration

Abstract:

The text deals with some fundamental issues concerning arbitration clauses in consumer contracts and protection of consumers during arbitration proceedings. The purpose of the thesis is to analyse current regulation of this field in the Czech Republic and evaluate changes brought about by amendment of Act No. 216/1994 Coll., on Arbitration and Enforcement of Arbitral Awards, which have come into force on 1st April 2012.

The thesis is composed of five chapters. Chapter One is rather general and characterises major institutes of arbitration (with regard to disputes arising out of consumer contracts). Its eleven parts report on definition of arbitration and its forms, its inclusion among ADR mechanisms, reflections on suitability of arbitration in consumer disputes, its history and recent development, legal sources, basic principles, advantages and disadvantages in consumer disputes, main doctrines and fundamental conditions for arbitration (arbitrability and arbitration agreement).

Chapter Two focuses on so-called “arbitration centres“. The chapter consists of four parts. Part One describes their legal status. Part Two refers to recent discussions about admissibility of arbitration clauses recommended by centres. The next part seeks to draw attention to critical views of case law mentioned in the previous part.

Chapter Three is subdivided into four parts and provides information about arbitration clauses in consumer contract. Part One concentrates on their formal requirements. Part Two describes the impact of Directive 93/13/EC on unfair terms in consumer contracts, its transposition into national law and case law of European Court of Justice on consumer arbitration. Part Three presents the approach of the Constitutional Court. The last part of this chapter mentions a type of class action which represents collective means of consumer protection (injunction for the protection of consumers’ interests).

Chapter Four concentrates on protection of consumer in arbitration proceedings. First it illustrates requirements for arbitrators. The second Part deals with a question of substantive law applicable in arbitration. Part Three is focused on repeal of an arbitral award. Part Four is addressed to suspension of arbitral award enforcement. The last Part of this Chapter mentions transitional provisions of the amendment.

Conclusions are drawn in Chapter Five. The whole text shows that former consumer protection in arbitration was insufficient. For this reason the adoption of new legislation has been necessary. I assume that the amendment is capable to strengthen consumer rights in arbitration adequately.

Keywords:

Arbitration

Consumer Protection